

JÄTEHUOLLON JA MATERIAALITEHOKKUUDEN KEHITTÄMISTARPEET IKÄÄNTYNEIDEN NÄKÖKULMASTA

Case: Forssan kotihoito

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Forssa, Kestävä kehitys

Syksy, 2019

Sanna Ilo

Kestävä kehitys

Forssa

Tekijä	Sanna Ilo	Vuosi 2019
Työn nimi	Jätehuollon ja materiaalitehokkuuden kehittämistarpeet ikääntyneiden näkökulmasta – Case: Forssan kotihoito	
Työn ohjaajat	Tero Ahvenharju, Sirpa Ojansuu	

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuspainotteisen opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia Forssan alueen kotihoitotoimintaa. Tutkimuksen kohteena olivat toiminnassa käytettävät tuotteet, materiaalit ja pakkaukset sekä jätteiden lajitteluun liittyvä osaaminen ja sen toteutuminen asiakaskohteissa. Tavoitteena oli kehittää koko toiminnan materiaalitehokkuutta, edistää jätteen synnyn ehkäisyä ja löytää keinoja jätteiden lajittelun tehostamiseksi ja helpottamiseksi ikäihmisten tarpeet ja haasteet huomioiden.

Opinnäytetyö koostuu teoriaosuudesta, tutkimusosuudesta, johtopäätöksistä ja kehitysehdotuksista. Teoriaosuus koostuu sosiaalihuollosta, jätehuollosta ja julkisista hankinnoista. Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena, johon osallistuivat kotihoidon asiakkaat, kotihoidon työntekijät, kunnallinen ateriapalveluiden tuottaja ja Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän materiaalihalinto. Kyselytutkimukseen osallistuneiden sidosryhmien lisäksi aineistoa kerättiin itsenäisellä tiedonhaualla ja ottamalla yhteyttä eri alojen asiantuntijoihin.

Tutkimuksen tulosten mukaan kunnallinen ateriapalveluiden tuottaja huomioi ateriapakkausten materiaalien kierrätettävyyden hyvin. Materiaalihallinnossa tuotteiden ja tarvikkeiden kierrätettävyyden ja materiaalitehokkuuden huomioiminen oli haasteellisempaa ja vähäisempää aseptisuuden vaatimusten, alan kertakäyttötuotteiden runsauden ja kertakäyttökulttuurin vuoksi. Tutkimuksen tuloksista tehtyjen johtopäätösten mukaan muun muassa jätteiden kiinteistökohtaista erilliskeräystä ja taloudellisia ohjauskeinoja tulisi lisätä kierrätyksen helpottamiseksi ja tehostamiseksi.

Avainsanat kierrätys, jätehuolto, materiaalitehokkuus, julkiset hankinnat, kotihoito

Sivut 91 sivua, joista liitteitä 24 sivua

Degree Programme in Sustainable Development
Forssa

Author	Sanna Ilo	Year 2019
Subject	Requirements for Waste Management and Material Efficiency Development from the Perspective of the Elderly – Case: Home Care Unit at Forssa	
Supervisors	Tero Ahvenharju, Sirpa Ojansuu	

ABSTRACT

The aim of this Bachelor`s Thesis was to study waste management processes in the municipal home care unit of Forssa, FSHKY (Welfare District of Forssa, health care and social services). The main focus was on used products, materials and packages. In addition, the purpose was to find out, how well the home care customers and employers can handle and carry out waste sorting. The aims were to develop material efficiency, improve the prevention of waste and find solutions to increase waste sorting.

The thesis contained two main parts: the theoretical and research part including conclusions and development proposals. The theoretical part discussed social welfare, waste management and public acquisition. The research method used was an inquiry. Information was gathered from home care customers, home care employers, municipal home meal service and home care material management of FSHKY. Information and sources were also gathered from the internet and different experts.

Based on the research results, the recyclable package materials are well used by the municipal home meal service. However, the aspects of recycling and material efficiency related to the materials and products of home care material management, were more challenging due to the high hygiene regulations and standards but also because of the large amount of disposable product usage and the history and culture of using disposables. Therefore, the development proposals focused on specific waste collection directly from the premises and on increasing economic controls to facilitate and improve recycling.

Keywords recycling, waste management, material efficiency, public acquisition, home care

Pages 91 pages including appendices 24 pages

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
2	SOSIAALIHUOLTO.....	3
2.1	Sosiaalihuolto ja sosiaalipalvelut	3
2.2	Sosiaalihuollon politiikan rakentuminen.....	4
2.3	Kotihoito.....	5
2.3.1	Kotihoidon toimintaympäristö	6
2.3.2	Kotihoito Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymässä	7
2.4	Ikääntymisen ja pitkäaikaisen hoivan haasteita	8
2.4.1	Väestörakenteen muutos	9
2.4.2	Taloudellinen huoltosuhde.....	10
2.4.3	Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstömitoitus.....	11
2.4.4	Ikääntymisestä johtuvat haasteet	12
2.4.5	Ikääntynyt palveluiden ja tuotteiden kuluttajana.....	13
3	JÄTEHUOLTO.....	14
3.1	Jätepolitiikan rakentuminen ja viranomaistahot	14
3.2	Suomen ja Euroopan unionin jätepolitiikka	14
3.2.1	Etusijajärjestys.....	15
3.2.2	Euroopan unionin jätedirektiivi.....	16
3.2.3	Euroopan komission suositukset Suomelle.....	17
3.3	Suomen jätelainsäädäntö.....	18
3.3.1	Jätelaki.....	18
3.3.2	Valtakunnallinen jätesuunnitelma	19
3.3.3	Alueelliset jätesuunnitelmat	21
3.3.4	Jätehuoltomääräykset.....	21
3.4	Kuntien jätehuoltoviranomaiset ja niiden tehtävät.....	22
3.5	Jätehuollon järjestäminen kunnissa.....	22
3.6	Forssan jätteenkuljetusjärjestelmäpäätöksen päivittäminen.....	24
3.7	Kotihoitotoiminnan jätehuolto	25
4	JULKISET HANKINNAT	25
4.1	Julkisen hankinnan määritelmä.....	25
4.2	Julkisten hankintojen volyyymi Suomessa ja EU:ssa	26
4.3	Julkisia hankintoja määräävä lainsäädäntö.....	27
4.4	Sosiaali- ja terveysalan julkiset hankinnat	28
4.5	Julkisten hankintojen hankintaprosessi	29
4.6	Kestävä kehitys julkisissa hankinnoissa.....	30
4.7	Kotihoidon julkiset hankinnat	31
4.7.1	Materiaalihallinto	31
4.7.2	Loimijoen Kuntapalvelut Oy	32
4.7.3	Materiaalitehokkuus sosiaali- ja terveysalalla.....	33
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TOTEUTUS.....	34

5.1	Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	34
5.2	Tutkimukseen osallistuneet sidosryhmät	35
5.3	Tutkimussuunnitelma ja tutkimuslupa.....	35
5.4	Kvalitatiivinen tutkimus, kyselytutkimus ja ympäristösosiologia	36
5.5	Menetelmät.....	37
5.6	Aineistot	38
5.7	Analysointimenetelmä	39
5.8	Tutkimukseen liittyvät eettiset näkökohdat	40
6	TULOKSET	40
6.1	Havaintoyksiköiden määrä	41
6.2	Kotihoidon asiakkaiden taustatiedot	41
6.3	Jätteiden lajittelu ja lajitteluosaaminen.....	43
6.3.1	Kotihoidon asiakkaat	43
6.3.2	Kotihoidon työntekijät.....	46
6.4	Hankintayksiköiden kestävän kehityksen mukaiset hankinnat	47
6.4.1	Loimijoen Kuntapalvelut Oy	48
6.4.2	Materiaalihallinto	50
6.5	Jätteen määrän ja -synnyn ehkäiseminen ja lajittelun edistäminen	53
6.5.1	Jätteiden lajittelua hidastavat ja edistävät tekijät	54
6.5.2	Pakkaukset, tarvikkeet ja materiaalit	58
6.6	FSHKY:n jäteneuvonnan tarpeet	62
6.7	Vaippajäte, kestovaipat ja aikaisemmat tutkimukset	63
6.7.1	Keskustelu vaipoista julkisuudessa ja aikaisemmat tutkimukset.....	63
6.7.2	Kehitysmahdollisuudet	65
6.7.3	Vaippavalintojen hankintakustannukset.....	71
6.8	Lakimuutosten vaikutus kotihoidon jätehuollon järjestämisvastuisiin	72
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	72
7.1	Validiteetti ja reliabiliteetti	72
7.2	Jätteiden lajittelu ja lajitteluosaaminen.....	75
7.3	Hankintayksiköiden kestävän kehityksen mukaiset hankinnat	76
7.4	Jätteen määrän ja -synnyn ehkäiseminen ja lajittelun edistäminen	78
7.5	FSHKY:n jäteneuvonnan tarpeet	81
7.6	Vaippajäte, kestovaipat ja aikaisemmat tutkimukset	81
7.7	Lakimuutosten vaikutus kotihoidon jätehuollon järjestämisvastuisiin	82
8	KEHITYSEHDOTUKSET	83
8.1	Kotihoidon asiakkaat	83
8.2	Kotihoidon työntekijät	85
8.3	Materiaalihallinto	86
8.4	Loimijoen Kuntapalvelut Oy	88
9	POHDINTA.....	90
	LÄHDELUETTELO.....	92

LIITTEET

- Liite 1 Käsite-lista
- Liite 2 Tiedote tutkimuksesta
- Liite 3 Suostumuslomake
- Liite 4 Kotihoidon asiakkaiden kyselylomake
- Liite 5 Kotihoidon työntekijöiden kyselylomake
- Liite 6 Loimijoen Kuntapalvelut Oy:n kyselylomake
- Liite 7 FSHKY:n materiaalihallinnon kyselylomake

SANASTO

Ekologinen kestävyys

Ihmisen taloudellinen ja aineellinen toiminta sopeutetaan niin, että luonnon monimuotoisuus ja ekosysteemien toimintakyky eivät vaaraannu. Keskeisiä periaatteita ovat varovaisuusperiaate, haittojen synnyn ennalta ehkäiseminen, haittojen torjuminen niiden synty lähteillä ja mahdollisten haittojen kustannuksien periminen niiden aiheuttajalta. (Ympäristöministeriö 2013.)

Elinkaari

Tuotteen tai materiaalin elinkaari tarkoittaa kaikkia vaiheita alkaen raaka-aineiden hankinnasta ja päättyen tuotteen tai materiaalin käytöstä poistamiseen (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.a).

FSHKY

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä

Hankintayksikkö

Toimija, jolla on velvollisuus julkisia hankintoja toteuttaessaan noudattaa hankintalakia (Minilex n.d.). Nämä toimijat määritellään hankintalaissa (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016 § 5).

Hyötyjäte

Jätteen materiaalin perusteella erilleen lajitellut jättejakeet (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.b). Hyötyjäte kierrätetään sellaisenaan tai uuden tuotteen valmistuksen raaka-aineena (Kiertokapula Oy n.d.a).

Ikääntyneet, ikäihmiset

Ikään liittyvä rooli (Finto n.d.). Ikääntyneiksi määritellään yli 65-vuotiaat (Terveyskylä 2019).

Jäte

”aine tai esine, jonka sen haltija on poistanut tai aikoo poistaa tai on velvollinen poistamaan käytöstä” (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.b).

Jätehuolto

”jätteen keräys, kuljetus, hyödyntäminen ja käsittely sekä näiden toimintojen tarkkailu ja käsittelypaikan jälkihoito” (Ympäristösanakirja EnDic n.d.).

Jätejäte

Kun syntyvät jätteet lajitellaan erilleen niiden laadun ja materiaalin perusteella, saadaan aikaan erillisiä jättejakeita (GarbageX n.d.). Eri jättejakeita ovat esimerkiksi biojäte, muovi, metalli ja lasi.

Jätteen synnyn ehkäisy

Tarkoittaa muun muassa harkitsevaa kuluttamista, laadukkaiden ja pitkäikäisten tuotteiden hankkimista, niiden huoltoa ja korjaamista, tuotteiden yhteiskäyttöä ja vuokrausta sekä uudelleenkäyttöä. Tavoitteena on käyttää tuotteita mahdollisimman pitkään, jolloin myös jätettä syntyy vähemmän. (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.b.)

Jätteiden lajittelu

Hyötykäyttöön kelpaavat materiaalit lajitellaan eri jäteastioihin niiden materiaalien ja laadun perusteella (Leppänen 2017). Tämän jälkeen jätteet muodostavat erillisiä jättejakeita, jotka voidaan toimittaa erillisiin hyötyjäteastioihin.

Kestävä kehitys

Jatkuva ja ohjattu yhteiskunnallinen muutos, jonka päämääränä on hyvien elämisen mahdollisuuksien turvaaminen nykyisille ja tuleville sukupolville. Toiminnan ja päätöksenteon periaatteena ovat ympäristön, ihmisen ja talouden huomioiminen tasavertaisesti. (Ympäristöministeriö 2013.)

Kierrätys

Jätteen tai sen osan uudelleen käyttäminen tai jätteen raaka-aineen hyödyntäminen uuden tuotteen valmistuksessa (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.b).

Kognitiivinen toimintakyky

Ihmisen tiedonkäsittelyn eri osa-alueiden yhteistoiminta, mikä vaikuttaa arjessa suoriutumiseen. Käsittää tiedon vastaanottokyvyn, tiedon käsittelykyvyn, tiedon säilyttämisen kyvyn ja tiedon käyttämisen kyvyn. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Materiaalitehokkuus

”kilpailukykyisten tuotteiden ja palvelujen aikaansaamista pienenevin materiaalipanoksien siten, että haitalliset vaikutukset vähenevät elinkaaren aikana” (Motiva 2019a). Materiaalitehokkaassa toiminnassa materiaalia käytetään pitkään, tehokkaasti ja lopulta raaka-aineet asianmukaisesti kierrättäen (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.c).

Polttokelpoinen jäte

Tarkoittaa niitä jättejakeita, jotka eivät materiaaliltaan sovellu mihinkään hyötyjäteastiaan, eikä niitä voi luokitella vaaralliseksi jätteeksi. Polttokelpoisen jätteen aikaisempi nimi oli sekajäte. Polttokelpoinen jäte on kuitenkin eri asia kuin nk. energijäte. (Oulun Energia Oy n.d.)

Sosiaalinen kestävyys

Taloudellisen kehityksen ja muun yhteiskunnallisen kehityksen toteuttaminen niin, että sillä voidaan edistää hyvinvointia ja aikaansaada hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Sosiaalisen kestävä kehityksen tärkeitä aihealueita ovat muun muassa väestönkasvu, köyhyys, ruoka- ja terveydenhuolto, tasa-arvo ja koulutus. (Ympäristöministeriö 2013.)

Syntypaikkalajittelu

Jätteiden lajittelu eri jätelajeihin suoraan siinä paikalla, missä ne syntyvät (Leppänen 2017). Esimerkiksi kotitalouksien keittiö tai rakennustyömaa voi olla jätteen syntypaikka, jossa jätteiden lajittelu suoritetaan.

Taloudellinen kestävyys

Sosiaalisen kestävyuden ja kansallisen hyvinvoinnin vaalimisen ja lisäämisen perusta. Yhteiskunnan keskeisten toimintojen ja tasapainoisen kasvun toteuttaminen niin, että vältellään velkaantumista ja varantojen hävittämistä pitkällä aikavälillä. (Ympäristöministeriö 2013.)

Yhdyskuntajäte

Asumisessa syntyvät jätteet. Myös sellaiset hallinto-, palvelu- ja elinkeinotoiminnassa syntyvät jätteet, jotka laadultaan vastaavat asumisessa syntyvää jätettä. (Jätelautakunta n.d.a., 18)

Ympäristösosiologia

Tieteenala, jonka mukaan on tunnistettava yhteiskunnan, kulttuurin, ympäristön, eliöiden ja muiden tekijöiden väliset riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteet, sekä ylittää eri tieteenalojen rajat, jotta ympäristökysymysten ratkaiseminen olisi mahdollista (Valkonen 2016, 6–8).

1 JOHDANTO

Euroopan Unionin jätedirektiivi on asettanut jäsenmailleen kiristyneitä kierrätystavoitteita vuonna 2018. Yhdyskuntajätteestä tulisi kierrättää 55 % vuonna 2025, 60 % vuonna 2030 ja 65 % vuonna 2035. (Ympäristöministeriö 2019a.) Suomen jätehuoltoon kohdistuu lähivuosina kehittämispaineita, sillä yhdyskuntajätteen kierrätysaste on tällä hetkellä noin 42 %. Euroopan komissio on antanut jätehuollon kehittämiseen liittyviä suosituksia Suomelle ja 13:sta muulle EU:n jäsenmaalle, jotta maat saavuttaisivat yhdyskuntajätettä koskevat tavoitteet. (Ympäristöministeriö 2018a.)

Suomen tämän hetkinen jätehuolto ei huomioi riittävästi taloudellisia ohjauskeinoja, joilla kuluttajia voitaisiin kannustaa jätteen synnyn ehkäisyyn, jätteiden lajitteluun ja tätä kautta lisätä yhdyskuntajätteen kierrätysastetta. Lisäksi erilliskeräyksen velvoitteita tulisi kiristää kiinteistökohtaisesti, jotta voitaisiin lajittelun edistämisen lisäksi tarjota paremmat lajittelumahdollisuudet myös liikuntarajoitteisille ja iäkkäille ihmisille. Iäkkäiden ihmisten määrä on kansallisesti ja globaalisti kasvussa, jolloin heidän kasvavat palvelutarpeensa tulisi huomioida yhteiskunnan kaikilla toimialoilla. Jätehuollon kehittämispaineisiin vastaaminen onnistuu parhaiten silloin, kun pyritään eri ammattialat ylittävään yhteistyöhön ja huomioidaan eri sidosryhmien tarpeet, haasteet ja mahdollisuudet niin yhteiskunnallisella kuin paikallisella tasolla.

Opinnäytetyön toimeksianto lähti liikkeelle Forssan kaupungilta ja varsinainen työn tilaaja oli Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (FSHKY). Forssan kaupunki halusi toteuttaa kestäväan kehitykseen liittyviä kaupunkistrategioitaan ja jalkauttaa niitä myös sosiaali- ja terveysalalle. Strategiat ovat Järkivihreä Forssa -kaupunkistrategia ja Fisu-verkosto. Järkivihreä Forssa -kaupunkistrategian kolme päätavoitetta ovat ei ylikulutusta, ei jätettä ja ei ilmastopäästöjä (Forssan kaupunki 2015, 6). Fisu-verkostoon kuuluu yhteensä yksitoista kuntaa, joiden tavoitteena on hiilineutraalisuus, jäteteettömyys ja globaalisti kestävä kulutus vuoteen 2050 mennessä (Motiva 2018a).

Sosiaali- ja terveysalan toiminnoista Forssan kaupunki ehdotti työn rajaukseksi ikäihmisten parissa toteutettavaa kotihoitotoimintaa. FSHKY:n toiminta-alueesta tutkimus rajattiin koskemaan Forssassa asuvia kotihoidon asiakkaita, jotka eivät asu palvelukeskuksissa vaan omissa kodeissaan. Kotihoidon tukipalveluista tutkimukseen otettiin mukaan kunnallinen ateriapalveluiden tuottaja (Loimijoen Kuntapalvelut Oy) ja FSHKY:n materiaalihallinto. Nämä toimijat suorittavat julkisia hankintoja ja heidän tarvikkeitaan ja tuotepakkauksiaan päätyy kotihoidon asiakkaille ja lopulta jätteeksi. Lisäksi tutkimukseen otettiin mukaan kotihoidon työntekijät.

Tämän tutkimuspainotteisen opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kotihoidon asiakkaiden ja työntekijöiden jätteiden lajitteluosaamisen ja konkreettisen toteutumisen nykytilanne sekä mahdolliset lajitteluun liittyvät haasteet. Lisäksi tavoitteena olivat materiaalitehokkuuden edistäminen, jätteen määrän ja synnyn ehkäiseminen sekä erilaisten keinojen löytäminen jätteiden lajittelun tehostamiseksi. Kotihoidon eri sidosryhmien haasteet ja mahdollisuudet ovat keskenään hyvin erilaiset, jonka vuoksi tutkimuksen pohjalta pyrittiin luomaan kehitysehdotukset, jotka huomioivat kaikkien eri sidosryhmien tarpeet, haasteet ja mahdollisuudet.

Opinnäytetyön tutkimusongelmaksi muodostui seuraava: Forssan alueen kotihoitotoiminnassa syntyvän jätteen määrän vähentäminen, lajittelun tehostaminen, materiaalivalintojen kehittäminen ja kertakäyttötutteen korvaaminen kestotuotteilla silloin kun se on käytännön tasolla mahdollista. Tutkimusongelma jaettiin kuudeksi tutkimuskysymykseksi, jotka ovat seuraavat:

1. Minkälainen asenne ja tietotaito kotihoidon asiakkailta- ja hoitohenkilökunnalla on jätteiden lajittelun suhteen?
2. Miten hankintayksiköissä huomioidaan kestävä kehitys periaatteiden mukaiset hankinnat ja kuinka hyvin ne toteutuvat?
3. Minkälaisia konkreettisia keinoja jätteen määrän ja -synnyn ehkäisemiseksi sekä lajittelun edistämiseksi voidaan löytää?
4. Minkälaista jäteneuvontaa FSHKY:n henkilökunta tarvitsee?
5. Minkälaista ikäihmisten vaippa keskustelu on ollut julkisuudessa, löytyykö aiheesta aikaisempia tutkimuksia ja minkälaisia kehitysmahdollisuuksia on löydettävissä?
6. Miten jätelakiin tulevat muutokset vaikuttavat kotihoidon jätehuollon järjestämisvastuisiin tai onko löydettävissä muita lakimuutoksia, jotka vaikuttavat tämän tutkimuksen kontekstiin?

Opinnäytetyön ensimmäinen osuus on teoreettinen viitekehys, joka koostuu sosiaalihuollosta, jätehuollosta ja julkisista hankinnoista. Teorian jälkeen esitellään tutkimustehtävä ja sen toteutus yksityiskohtaisesti. Tutkimuksen tulokset esitellään etenemällä tutkimuskysymyksittäin. Tuloksia seuraavat johtopäätökset ja niistä johdetut kehitysehdotukset. Työn viimeinen osuus on pohdinta, jossa käsitellään omaa oppimista, projektin hallintaa ja onnistumista sekä sitä, mitä jälkikäteen ajateltuna voitaisiin tehdä toisin. Työn alussa, sisällysluettelon jälkeen on sanasto, jonka tarkoitus on helpottaa työssä käytettyjen termien ja käsitteiden ymmärtämistä.

2 SOSIAALIHUOLTO

Tässä luvussa käsitellään sosiaalihuollon politiikan rakentumista ja sosiaalihuoltoa määräävää lainsäädäntöä sekä avataan, mitä tarkoittavat sosiaalihuolto, sosiaalipalvelut ja kotihoito. Luvussa paneudutaan tarkemmin kotihoidon palveluihin ja siihen, kuinka niitä toteutetaan Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymässä (FSHKY). Luvussa käsitellään myös ikääntymiseen ja pitkäaikaisen hoivan toteuttamiseen liittyviä haasteita.

2.1 Sosiaalihuolto ja sosiaalipalvelut

Sosiaalihuolto tarjoaa yksilöille, perheille ja yhteisöille sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tuottamia palveluita. Sosiaalipalveluiden ja niihin sisältyvien tukipalveluiden tarkoituksena on tukea, edistää ja ylläpitää asiakkaiden toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta. Sosiaalipalveluita ovat muun muassa kotihoito, laitoshoido, perhehoito, omaishoito, lastensuojelu ja vammaispalvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.a.)

Kunnat ovat vastuussa sosiaalipalveluiden järjestämisestä. Kunnat tuottavat palvelut itse tai vaihtoehtoisesti ostavat ne muilta kunnilta tai yksityisiltä palveluntuottajilta. (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.b.) Kuntalaisella on aina myös halutessaan mahdollisuus hankkia omakustanteisesti esimerkiksi kotihoitopalveluja (Ikonen 2013, 18). Kunnat voivat toimia sosiaalihuollossa yhteistyössä monin eri tavoin. Yhteistyömuodon yksi esimerkki ovat kuntayhtymät, kuten tämän opinnäytetyön kohde, eli Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (FSHKY). Sosiaalihuoltoon liittyvien peruspalveluiden rahoitus rakentuu kunnissa pääasiassa kunnallisen verotuksen ja valtionosuuksien kautta sekä palveluista perittävillä maksuilla (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 7).

Lainsäädäntöön pohjautuvien, julkisten ja yksityisten tahojen järjestämien sosiaalipalveluiden lisäksi tärkeässä roolissa ovat kolmannen sektorin toimijoiden tarjoamat sosiaali- ja terveyspalvelut. Kolmas sektori tarkoittaa järjestöjä, säätiöitä ja järjestöpohjaisia osuuskuntia. Sektorin tarkoitus on toimia voittoa tavoittelemattomasti ja sen tehtävänä on täydentää julkisen sektorin tarjoamia palveluita. Terveystuolto ja sosiaalipalvelut ovat Suomen kolmannella sektorilla vahvasti työllistäviä hyvinvointipalveluita. (Helander & Laaksonen 1999.) Vuonna 2017 sosiaalipalveluiden määrällä mitattuna kolmannen sektorin selkeästi yleisimmät asiakasryhmät olivat vanhuksat, lapset ja nuoret (Puhakka, Peltosalmi & Perälähti 2018, 7). Ikääntyneille tarjottavia palveluita ovat esimerkiksi erilaiset virkistys- ja kulttuuritoiminnat sekä koti- ja asumispalvelut (Karjalainen 1999).

2.2 Sosiaalihuollon politiikan rakentuminen

Sosiaalihuoltoa määräävät sosiaalihuoltolaki ja muut erityislait, joiden valmisteluista vastaa sosiaali- ja terveysministeriö (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.a). Sosiaalihuollon julkisen vallan käyttäjiä, eli valtiota ja kuntia sekä hoitohenkilökuntaa koskevia, keskeisimpiä lakeja on listattu kuvassa 1 (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.c).

Suomen perustuslaki (731/1999)
Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta (733/1992)
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992)
Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015)
Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994)

Kuva 1. Sosiaalihuollon keskeisimpiä lakeja julkisen vallan käyttäjien ja hoitohenkilökunnan osalta (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.c).

Sosiaali- ja terveysministeriö on yhteistyössä Kuntaliiton kanssa laatinut vanhuspalvelualalle laatusuosituksia vuodesta 2001 alkaen, joista uusin suositus on laadittu vuonna 2017. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012), eli vanhuspalvelulaki tuli voimaan vuonna 2013. Lakiin sisällytettiin monia aihepiirejä, joita oli aikaisemmin kirjattu laatusuosituksiin. Sosiaali- ja terveysministeriön laatusuosituksen (6/2017) tarkoituksena on muun muassa tukea kuntien ja maakuntien päättäjiä iäkkäiden palveluiden uudistamisessa kun väestörakenne ja toimintaympäristöt muuttuvat. Keskeistä on sosiaalisen ja taloudellisen kestävä kehityksen huomioiminen ja yhteensovittaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017, 7–8.) Iäkkäiden ihmisten palveluihin ja etuuksiin liittyviä keskeisimpiä lakeja on listattu kuvassa 2 (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.d).

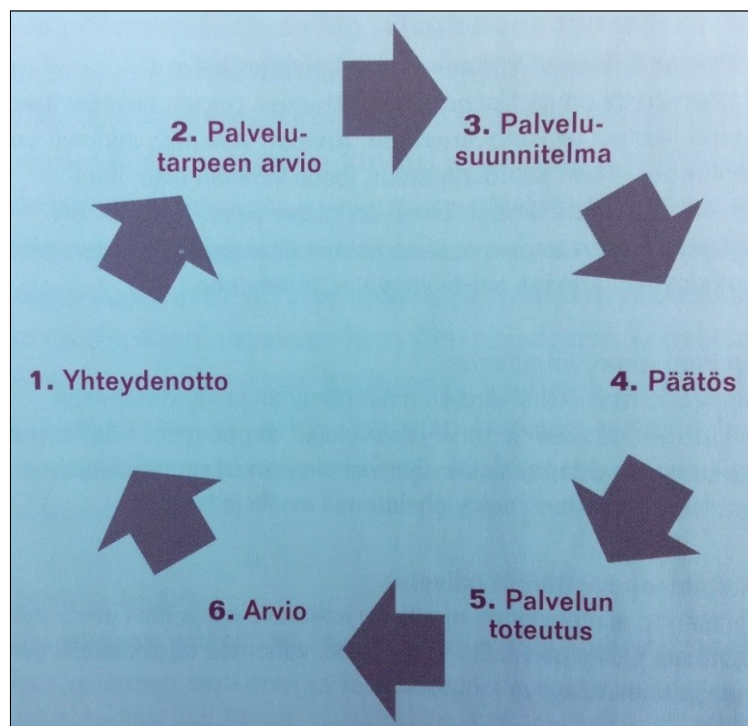
Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
Terveydenhuoltolaki (1326/2010)
Kansanterveyslaki (66/1972)
Erikoissairaanhoidonlaki (1062/1989)
Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012)
Laki omaishoidon tuesta (937/2005)

Kuva 2. Iäkkäiden ihmisten palveluihin ja etuuksiin liittyviä keskeisimpiä lakeja (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.d).

2.3 Kotihoito

Kotihoito tarkoittaa palvelukokonaisuutta, jossa yhdistyvät kotipalvelu ja kotisairaanhoidon sekä näihin liitettävät tukipalvelut (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.b). Kotipalvelun, kotisairaanhoidon, tukipalveluiden ja omaisten avun lisäksi kodin muutostyöt, tekniset ratkaisut ja erilaiset apuvälineet tukevat kotona asumista (Ikonen 2013, 12). Kotihoidon, tukipalveluiden ja omaisten avun turvin tavoitellaan ikäihmisten pitkäaikaisen huolenpidon toteuttamista heidän omissa kodeissaan niin pitkään kuin mahdollista (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2018a). Kotihoito on säädetty iäkkäiden ensisijaiseksi palvelumuodoksi lainsäädännön kautta (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012 § 14). Oman kodin katsotaan olevan ihmiselle paras mahdollinen asuinympäristö ja näin ajattelevat vahvasti myös ikäihmiset itse (Leikas, Haaparanta, Härmä, Ikonen, Jyrkämä, Karisto & Laukka ym. 2014, 23).

Sosiaalihuollon asiakkaaksi hakeutuvalle suoritetaan ensin palvelutarpeen arviointi (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.a). Aloite palvelutarpeen arvioimiseksi saattaa tulla ikääntyneeltä itseltään, omaisilta, läheisiltä tai esimerkiksi sairaalalta hoitajakson päättyessä (Peltoniemi 2017). Kuvassa 3 havainnollistetaan kotihoidon asiakkaaksi hakeutumisen prosessin vaiheet (Ikonen 2013, 147).

Kuva 3. Kotihoidon asiakkaaksi hakeutumisen prosessin vaiheet (Ikonen 2013, 147).

Kotihoitopalvelujen piiriin pääsemisen kriteereinä ovat pitkäaikaissairaus, vammaisuus tai heikentynyt toimintakyky. Valtaosa kotihoidon asiakkaista on iäkkäitä henkilöitä. Suurin asiakasryhmä ovat 75–84-vuotiaat. (Ikonen 2013, 19, 42.) Kotihoidon asiakkaiden avuntarve on hyvin yksilöllistä, mikä vaatii alan työntekijöiltä moniammatillista ja laaja-alaista osaamista asiakkaan kokonaistilanteen ja avuntarpeen hahmottamiseksi. Kotihoidon asiakkaan palvelutarpeen arvioinnissa huomioitavat seikat ovat seuraavat:

- fyysinen toimintakyky
- psyykkinen toimintakyky
- sosiaalinen toimintakyky
- erilaiset riskitekijät
- asuin- ja elinympäristön haasteet
- omaisten ja läheisten antaman avun mahdollisuus
- asiakkaan ja hänen läheistensä toiveiden kuuleminen ja huomioonottaminen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018a.)

Suomessa oli vuoden 2017 marraskuussa kaikenkaikkiaan 73 806 säännöllisen kotihoidon asiakasta. Kotihoidon säännölliseksi asiakkaaksi määritellään kuuluvaksi ne asiakkaat, joilla on laskentakuukauden aikana toteutuneita kotisairaanhoidon tai kotipalvelun käyntejä voimassa olevan palvelu- ja hoitosuunnitelman mukaisesti tai joilla muutoin on toteutuneita käyntejä säännöllisesti vähintään kerran viikossa. Kotihoidon asiakkaiden henkilökohtainen toimintakyky ja avuntarve vaihtelevat, sillä toisilla avun tarve on vähäistä ja toiset taas ovat huonokuntoisia ja tarvitsevat paljon apua ja tukea omassa kodissa selviytyäkseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamassa tutkimuksessa toistuvan hoivan tarvetta arvioitiin olevan 54,5 %:lla säännöllisen kotihoidon asiakkaista ja noin 5 %:lla asiakkaista arvioitiin olevan jatkuvaa, ympärivuorokautisen hoivan tarvetta. Vuoden 2017 marraskuussa säännöllisen kotihoidon asiakkaiden luokse tehtiin koko Suomessa kaiken kaikkiaan 3 130 180 käyntiä. Käyntien määrä on kasvanut tasaisesti koko 2000-luvun ajan. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018b, 5.) Forssassa vuonna 2012 kotihoidon käyntejä suoritettiin 73 546 (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013, 45).

2.3.1 Kotihoidon toimintaympäristö

Kotihoito tapahtuu nimensä mukaisesti asiakkaiden omissa kodeissa. Näin ollen kotihoidon palveluiden toimintaympäristö on yhtä aikaa sekä työntekijän työpaikka että asiakkaan koti. Tämä asetelma tuo palveluiden toteuttamiseen moninaisia huomioitavia näkökulmia, joista työntekijän kannalta tärkeimpiä ovat hienotunteinen asenne sekä sellaisten taitojen ja toimintatapojen toteuttaminen, jotka vaalivat asiakkaan yksityisyyttä ja kodin tunnetta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2018a.) Asiakkaiden kodeissa on toimittava asiakkaiden ehdoilla (Andersson, Haverinen & Malin 2004, 487). Myös päättäjiltä, viranomaisilta ja muilta toimijoilta

vaaditaan kotona asumista tukevien ratkaisujen eettisten näkökulmien arviointia. Nämä näkökulmat voidaan havaita kuvasta 4. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018a.)

- Millä ja kenen ehdoilla palvelujen toteutus kotona tapahtuu?
- Millaisia jännitteitä palvelujen tarjoamisesta yksityisessä kodissa syntyy? Miten niitä voidaan poistaa?
- Tuovatko palvelut esimerkiksi hoito- ja apuvälineiden myötä kotiin laitosmaisia piirteitä?
- Miten yhdistetään yksilön vapaus ja turvallisuus? Entä työntekijöiden oikeudet ja turvallisuus?

Kuva 4. Kotona asumista tukevien ratkaisujen eettiset näkökulmat (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018a).

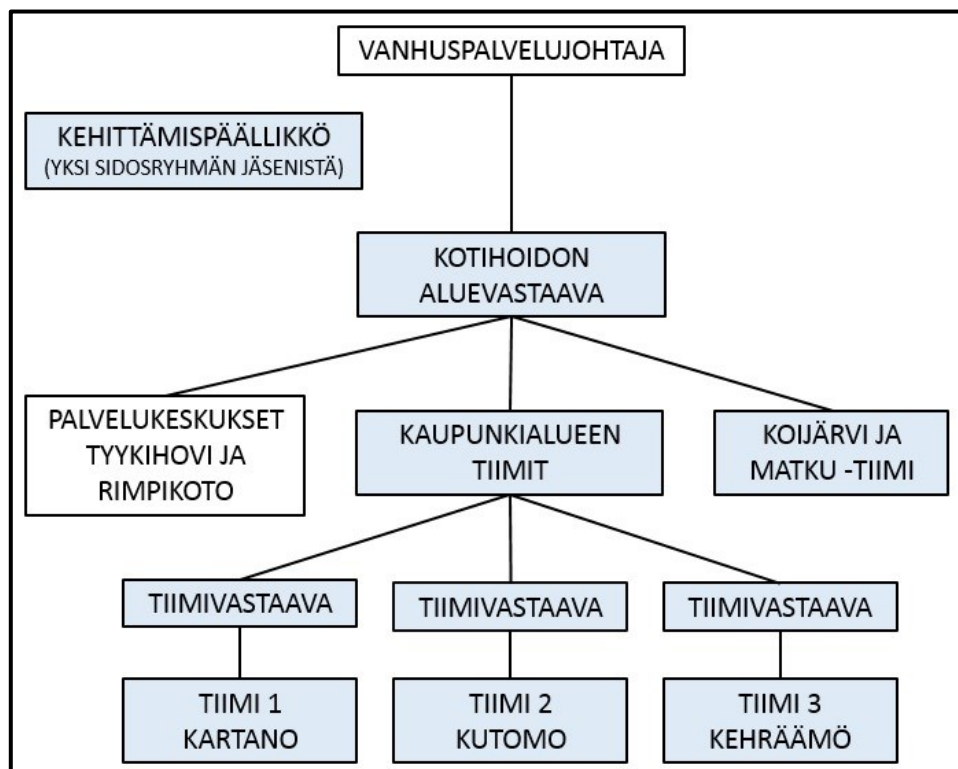
2.3.2 Kotihoito Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymässä

FSHKY:ssä kotihoidon palveluista laaditaan hoito- ja palvelusuunnitelma yhteistyössä asiakkaan kanssa (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä n.d.a, 2). Kotihoitoa tarjotaan asiakkaalle joko säännöllisesti tai tilapäisesti, riippuen asiakkaan tilanteesta ja tarpeista. Yksilöllinen hoito-, palvelu- ja kuntoutussuunnitelma määrittelee, työskennelläänkö kohteessa kahdessa vai kolmessa vuorossa. (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä 2018a.) Yksilöllinen, suunniteltu perushoito, kuntouttava työote ja omatoimisuuden tukeminen ovat toimintaa ohjaavia periaatteita (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä n.d.a, 2). Toimimalla näiden periaatteiden mukaisesti pyritään edesauttamaan asiakkaan kykyä asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä 2018a).

FSHKY:ssä kotihoidon tukipalveluita ovat ateriapalvelu, kylvetyspalvelu kodin ulkopuolella, asiointipalvelu ja lyhytaikainen asumispalvelu kodin ulkopuolella. Näiden lisäksi asiakasta voidaan tarvittaessa avustaa muidenkin tukipalveluiden hankinnassa, joiden tarjoamisesta vastaavat yksityiset palveluntuottajat. Näitä palveluita ovat muun muassa siivous-, vaatehuolto- ja turvapuuhelinpalvelut. (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä n.d.a, 3–4.) Asiakkaalla on myös mahdollista saada käyttöönsä apuvälineitä, jotka helpottavat asiakkaan arkea, tukevat kotona selviytymistä ja vahvistavat turvallisuutta (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä 2018b). FSHKY:ssä säännöllisen kotihoidon kustannukset määräytyvät palveluihin käytetyn ajan (tuntia/kuukausi) ja asiakkaan bruttotulojen mukaan (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä n.d.a, 2).

FSHKY kuuluu Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiriin (Touru 2019a). FSHKY:n kuuluvat Forssan lisäksi Humppila, Jokioinen, Tammela ja Ypäjä (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä 2016a). Tämä opinnäytetyö ja sen yhteydessä suoritettava tutkimusosuus rajattiin koskemaan Forssan

kaupungin aluetta, ikäihmisten kotihoidossa suoritettavaa hoitotyötä, ateriapalveluita ja julkisia hankintoja näiden toimintojen osalta. Palvelukeskukset Tyykihoivi ja Rimpikoto jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle niiden erilaisen jätehuoltotilanteen vuoksi, verrattuna omissa kodeissaan asuviin kotihoidon asiakkaisiin. Forssassa kotihoidon asiakkaita on kaikenkaikkiaan noin 295 henkilöä, joista noin 250 henkilöä asuu itsenäisesti omissa kodeissaan. Työntekijöitä Forssan alueen kotihoidossa on noin 50 henkilöä. (Virtanen 2019a.) Kuvassa 5 havainnollistetaan Forssan kotihoidon organisaatiokaavio. Kaavioon on merkitty sinisellä taustavärillä ne sidosryhmät, jotka kuuluvat tämän opinnäytetyön kokonaisuuteen. (Kaavio, Ilo 2019.)

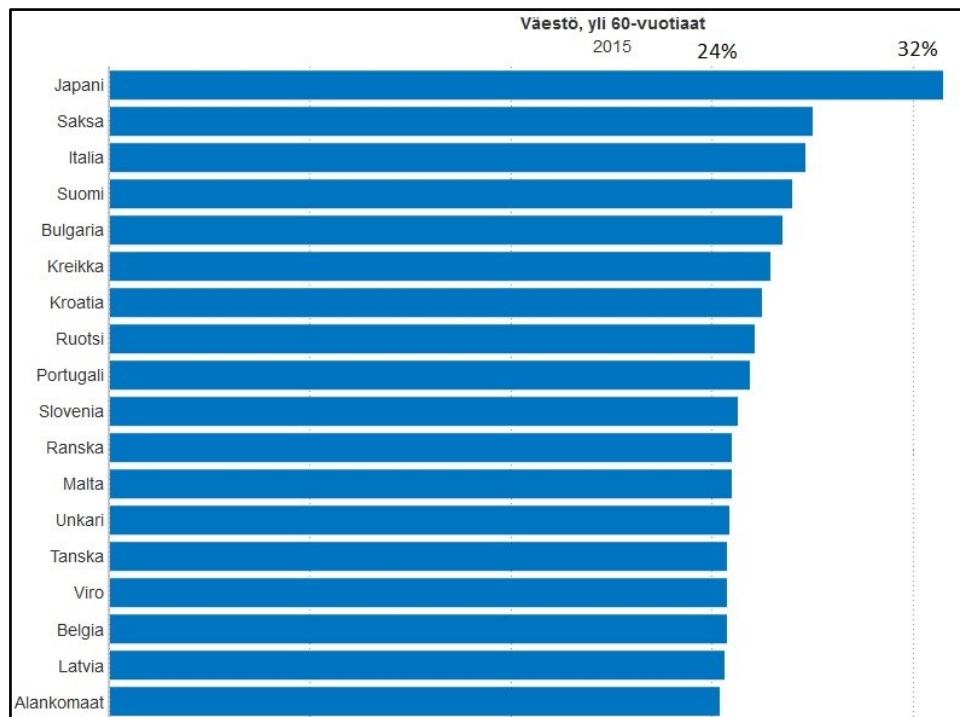
Kuva 5. Forssan kotihoidon organisaatiokaavio (Kaavio, Ilo 2019).

2.4 Ikääntymisen ja pitkäaikaisen hoivan haasteita

Ikääntymiseen, ikääntyneiden määrän jatkuvaan kasvuun ja ikääntyneiden pitkäaikaisen hoivan toteuttamisen kokonaisuuteen liittyy moninäkökulmaisia haasteita ja kehittämistarpeita. Haasteet ja kehitystarpeet eivät kosketa pelkästään sosiaali- ja terveystaloutta vaan koko yhteiskuntaa niin kansallisesti kuin globaalilla tasolla. Tässä alaluvussa käsitellään muutamia merkittävimpiä seikkoja ikääntymisen ja ikääntyneiden pitkäaikaisen hoivan haasteisiin liittyen.

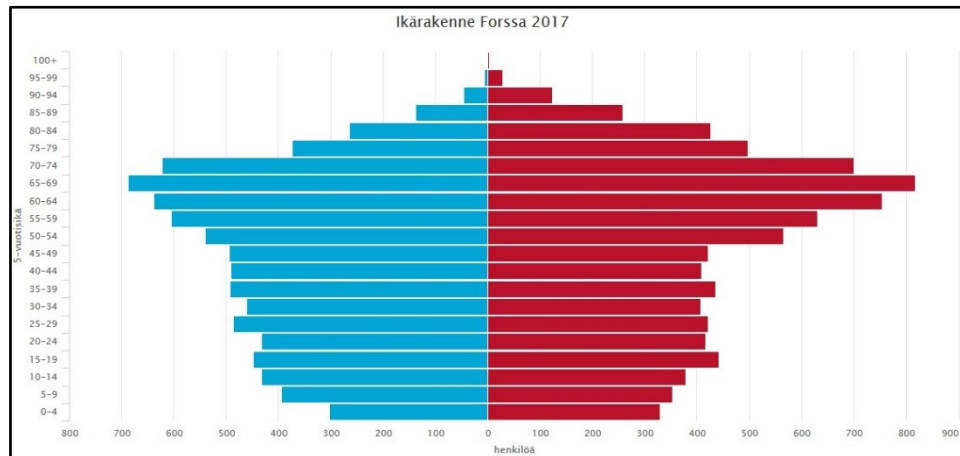
2.4.1 Väestörakenteen muutos

Yhteiskunnan väestörakenteen muutos on globaali ilmiö. Suomessa väestörakenteen muutos on nopeinta Euroopassa (Vähäkangas, Niemelä, Mäkelä & Noro 2017, 3). Kansainvälisessä yli 60-vuotiaita kuvaavassa väestöindikaattorissa Suomen ikääntyneiden määrä oli maailman neljänneksi suurin vuonna 2015, mikä voidaan havaita kuvasta 6. Tilaston mukaan vuonna 2015 Suomessa yli 60-vuotiaiden osuus oli 27,2 % koko väestöstä. Suomen tilanteen arvioidaan laskevan sijalle 13 vuoteen 2030 mennessä. (Globalis n.d.) Suomessa oli vuoden 2014 tilastojen mukaan yli 65-vuotiaita 18,8 % väestöstä ja 2030 mennessä määrän arvioidaan kasvavan 25,6 %:iin väestöstä, mikä tarkoittaa määrällisesti noin 1,5 miljoonaa ihmistä. Euroopan Unionin alueella oli vuonna 2013 noin 92 miljoonaa yli 65-vuotiasta ja Yhdysvalloissa yli 65-vuotiaiden määrän ennustetaan olevan vuonna 2030 yli 72 miljoonaa. Useissa Aasian maissa yli 50-vuotiaiden osuus on jo 37 % väestöstä. (Vanhustyön keskusliitto 2014.)

Kuva 6. Maailman väestön yli 60-vuotiaiden prosentuaalinen osuus eri maissa vuonna 2015 (Globalis n.d.).

Kuntaliiton kuntakuvaaja havainnollistaa kuvassa 7 sivulla 10, että Forssassa vuonna 2017 suurimmat ikäluokat olivat 50–74-vuotiaita. Ikääntyneiden yhteiskunnallisesta määrästä huolimatta ikärakenteen kehityksessä ja tilanteessa on myös merkittäviä eroja eri kuntien välillä. Yksi syy tähän ovat niin kutsutut yliopistokaupungit, joissa 20–34-vuotiaiden osuus kunnan väestöstä on selvästi suurin. (Kuntaliitto 2017.)

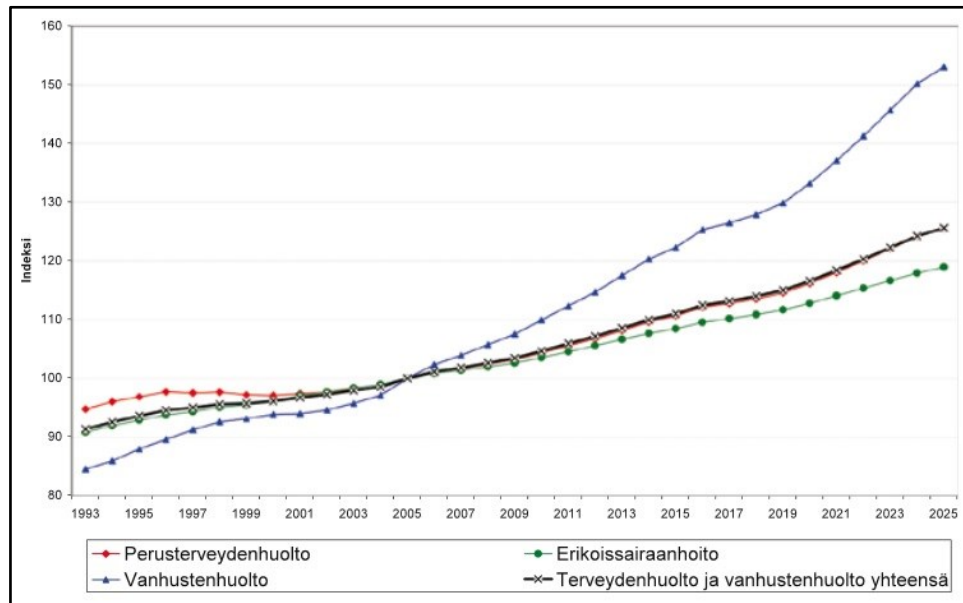

Kuva 7. Forssan ikärakenne vuonna 2017 (Kuntaliitto 2017).

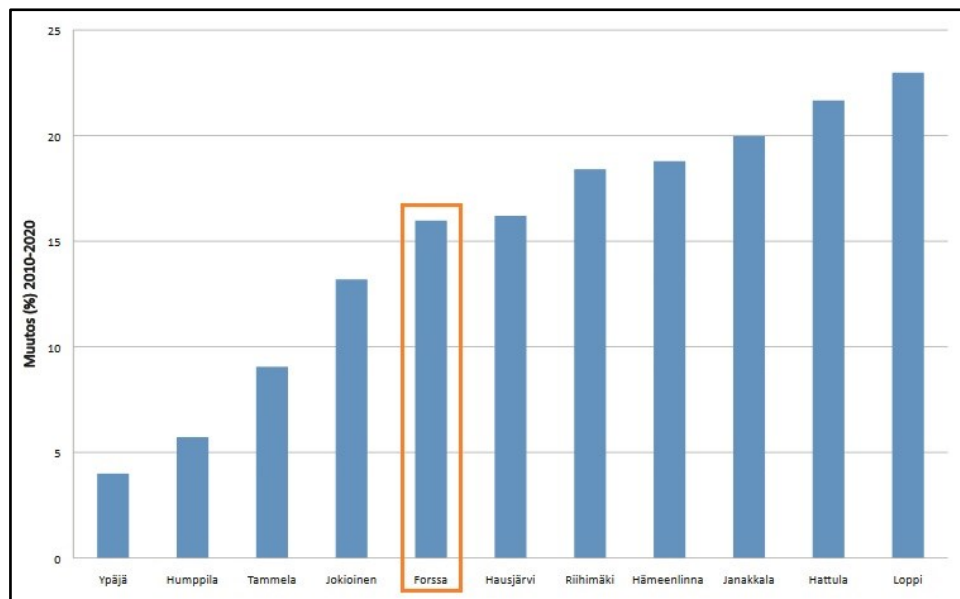
2.4.2 Taloudellinen huoltosuhde

Taloudellinen huoltosuhde kuvaa työssäkäyvien määrää suhteessa työmarkkinoiden ulkopuolella oleviin henkilöihin. Vuonna 2017 Suomen huoltosuhde oli tilastokeskuksen mukaan 137, mikä tarkoittaa, että sataa työssä käyvää henkilöä kohden oli 137 ei-työssäkäyvää henkilöä. (Tilastokeskus 2019a.) Taloudellista huoltosuhdetta ajatellen ikäihmisten lisäksi on monia muitakin eri syistä työvoiman ulkopuolella olevia ihmisryhmiä, jotka kaikki vaikuttavat kokonaisuutena huoltosuhteeseen. Ikäihmisten pitkäaikaisen hoidon ja hoivan painottaminen kotihoitoon ja samanaikainen väestörakenteen kehitys viittaavat siihen, että alalla tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa merkittäviä, kokonaisvaltaisia, moniammatillisia ja ammattialat ylittäviä yhteiskunnallisia muutoksia.

Sosiaali- ja terveystalouden nettokäyttökustannukset olivat Forssassa vuonna 2017 kaiken kaikkiaan 63 miljoonaa euroa, josta kotihoidon osuus oli 3,8 miljoonaa euroa. Ikääntyneiden ympärivuorokautiset asumispalvelut, ikääntyneiden laitoshoidon ja muut ikääntyneiden palvelut olivat vuonna 2017 yhteensä 9,5 miljoonaa euroa nettokäyttökustannusten 63 miljoonan euron kokonaismäärästä. (Kuntaliitto n.d.) Ikääntyneiden palvelutarpeet ovat kasvaneet voimakkaasti vuodesta 2005 alkaen ja kasvu on edelleen voimakasta (kuva 8 sivu 11). Kuvasta 9 sivulta 11 voidaan havaita terveyden- ja vanhustenhuollon kuntakohtainen kokonaismenojen muutosennuste Kanta-Hämeessä ajanjaksolla 2010–2020. Forssassa muutosennuste on yli 15 % vuoteen 2010 verrattuna. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan väestön ikääntymisen ennustetaan kasvattavan koko Kanta-Hämeen menoja ja palvelutarpeita selvästi nopeammin kuin muualla Suomessa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013, 26, 30, 69).

Kuva 8. Terveystenhuollon eri palveluiden tarvekertoimet koko Suomessa ja ennuste vuoteen 2025 (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2013, 26).

Kuva 9. Terveysten- ja vanhustenhuollon kuntakohtainen kokonaismuutossennuste Kanta-Hämeessä ajanjaksolla 2010–2020 (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2013, 30).

2.4.3 Sosiaali- ja terveystenhuollon henkilöstömitoitus

Sosiaali- ja terveystenministeriön laatusuositus (6/2017) määrittelee muun muassa ikäihmisten hoidon henkilöstömitoitusta, joka lasketaan eri tavoin palvelumuodosta ja -ympäristöstä riippuen (Sosiaali- ja terveystenministeriö 2017, 34). ”Kotihoidon henkilöstön vähimmäistarve määräytyy iäkkäille myönnettyjen palvelujen (tunteina) toteuttamiseen tarvittavana

henkilöstön välittömään asiakastyöhön käytettävissä olevana työaikana (tunteina)” (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2017, 22).

Suomalaiset henkilöstömitoitukset ovat niukkoja verrattuna muihin pohjoismaihin, sillä Suomessa yhtä työntekijää kohden on 4,3 asiakasta kun taas toisissa Pohjoismaissa luku on 2,6–3,4. Hoitotyön asiakkaiden erilaiset tarpeet lisääntyvät ja samanaikaisesti asiakasmäärä kasvaa, mikä lisää työntekijöiden työpainetta. (Sandell 2018.) THL:n tutkimuksien perusteella kotihoidon työntekijöistä puolet kokee, ”etteivät he ehdi tekemään työtä kunnolla. Lisäksi he joutuvat ottamaan vastaan tehtäviä ilman riittäviä resursseja. Kotihoidon henkilöstö kokee asiakkaiden hoidon laadun olevan heikompaa ja työn kuormittavampaa kuin henkilöstö palveluasumisessa ja laitoshoidossa” (Noro & Karppanen 2019, 55). Vuoden 2019 eduskuntavaalien jälkeen muodostettu uusi hallitus julkaisi hallitusohjelmansa 6.6.2019 (Valtioneuvosto 2019). Hallitusohjelman myötä vanhuspalvelulaki on tarkoitus uudistaa ja hoitajamitoituksen vähimmäisvaatimus suunnitellaan korotettavaksi 0,7:ään nykyisestä 0,5:stä (Tamminen 2019).

2.4.4 Ikääntymisestä johtuvat haasteet

Ikääntyminen itsessään heikentää ihmisen toimintakykyä fyysisesti ja psyykkisesti, mutta toimintakykyä heikentävät merkittävästi myös erilaiset sairaudet, joista osa on pitkäaikaissairauksia (Peltoniemi 2017). Ikäihmisten ja näin ollen myös kotihoidon asiakkaiden yleisimpiä sairauksia ovat muistisairaudet, diabetes, sydänsairaudet, syöpä, aivoverenkiertohäiriöt, keuhkosairaudet, reumataudit, masennus, Parkinsonin tauti, MS-tauti ja ALS-tauti. Ikäihmiset ovat tämän lisäksi usein monisairaita, joka aiheuttaa haasteita esimerkiksi oikeanlaisen lääkehoidon toteuttamiseen. Lääkehoidon lisäksi tulisi pyrkiä sairauksien kokonaisvaltaiseen hoitoon, jossa huomioidaan myös ravitsemus, liikunta ja seurapito. (Suomen seniorihoiva n.d.)

Erilaisten sairauksien lisäksi inkontinenssi on yleinen vaiva, jonka esiintyvyyden todennäköisyys lisääntyy ihmisen ikääntyessä (Nuotio n.d.). Inkontinenssi tarkoittaa joko virtsan- tai ulosteen pidättämisen hallinnan vaikeutta, joka johtaa virtsan tai ulosteen tahattomaan karkailuun. Vaivaa esiintyy hyvin moniasteisena henkilöstä riippuen. (TENA n.d.) Inkontinenssivaivat johtuvat usein erilaisista sairauksista tai muusta toimintakyvyn alenemasta (Virtanen 2019b). Virtsainkontinenssin eri esiintymistyyppit ovat nimeltään ponnistusinkontinenssi, pakkoinkontinenssi, nokturia, sekamuotoinen inkontinenssi, ylivuotoinkontinenssi, virtsarakon neurologinen toimintahäiriö, virtsaamisen jälkeinen tiputtelu ja toiminnallinen virtsainkontinenssi (TENA n.d.). Inkontinenssia esiintyy yli 70-vuotiaista miehistä 25 %:lla ja naisista 60 %:lla (Nuotio n.d.). Inkontinenssisuojat ja vaipat ovat monille välttämättömiä ja arkea helpottavia hygieni- ja terveystarvikkeita (Lakialoite LA 2/2017 vp). Inkontinenssisuojia ja vaippoja löytyy sekä

lapsille että aikuisille kertakäyttöisinä tai pestävinä kesto-vaihtoehtoina (DreamCare n.d.). Kestovaippojen housumalleja kutsutaan varmuusalushousuiksi, varmuusalusasuiksi, funktionaaliksi alushousuiksi ja suoja-alushousuiksi (Kodin kestot ry n.d.a).

2.4.5 Ikääntynyt palveluiden ja tuotteiden kuluttajana

Ikääntyneiden tarpeiden hahmottaminen on perinteisesti keskittynyt näkökulmaan, jossa heidät nähdään huollon ja hoivan kohteina eikä palveluiden kuluttajina (Ikäihmisten tulevaisuuden palvelukokonaisuudet kotona asumista tukemassa n.d., 9). Vaikka osa ikäihmisistä on vähävaraisia, niin samaan aikaan osalla ikäihmisistä ostovoima on parempi kuin heitä aikaisemmillä sukupolvilla. Osa ikäihmisistä on myös aikaisempia ikäpolvia terveempiä ja heille kertyy enemmän aktiivisen eläkeiän vuosia, mikä vaikuttaa myös heidän mahdollisuuksiinsa ja haluunsa toimia aktiivisina kuluttajina. Ikäihmisten merkitys kuluttajaryhmänä niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin tulisi nyt ja tulevaisuudessa ymmärtää nykyistä paremmin, sillä tällä hetkellä esimerkiksi monet teknologian kehittäjistä eivät ole tarttuneet ikäihmisten markkinasegmenttiin eivätkä he ole ymmärtäneet ikäryhmän tarpeiden merkitystä. (Vanhustyön keskusliitto 2014.) Yksi syy tähän voi olla ennakkoluuloinen asenne, jonka mukaan ikäihminen ja teknologia eivät sovi yhteen. Toinen ennakkoluulo koskee sitä, etteivät ikäihmiset olisi valmiita maksamaan esimerkiksi teknologisista palveluista ja tuotteista. Käyttäjälle kätevä teknologia (KÄKÄTE) -nimisen projektin puhelinhaastattelututkimuksessa saatiin selville, että eri puolilla suomea asuvista, 75–80 vuotiaista lähes puolet oli valmiita itse maksamaan teknologiasta. Näin ollen, apua ei siis odoteta saatavan esimerkiksi pelkästään kunnan kotihoidolta. (Leikas ym. 2014, 8, 119, 123.)

3 JÄTEHUOLTO

Tässä luvussa käsitellään jätepolitiikan rakentumista ja eri viranomaistahojen vastuunjakoa ja tehtäviä. Käsiteltävät aihepiirit painottuvat jätehuollon tavoitteisiin, määräyksiin ja lakivelvoitteisiin, meneillään oleviin lakimuutoksiin ja kuinka nämä asiat näyttäytyvät kunnissa ja yhdyskuntajätehuollon piirissä, johon opinnäytetyön pääasiallinen kohderyhmä, eli kotihoidon asiakkaat kuuluvat.

3.1 Jätepolitiikan rakentuminen ja viranomaistahot

”Jätteellä tarkoitetaan ainetta tai esinettä, jonka sen haltija on poistanut tai aikoo poistaa käytöstään tai on velvollinen poistamaan käytöstään” (Jätelaki 646/2011 § 5). Jätteitä ja jätehuoltoa määräviä tärkeimpiä säännöksiä ovat jätelaki, valtioneuvoston asetus jätteistä, ympäristönsuojelulaki ja ympäristönsuojeluasetus (Ympäristöministeriö 2018b). Yllä mainittujen lisäksi jätehuoltoa ohjaavat valtakunnallinen jätesuunnitelma, alueelliset jätesuunnitelmat ja kunnalliset jätehuoltomääräykset, jotka ovat sitovia velvoitteita (Ympäristöministeriö 2018c). Kunnallisen jätehuollon näkökulmasta kokonaisuuteen vaikuttavia lakeja ja asetuksia ovat myös valtioneuvoston asetus kaatopaikoista, valtioneuvoston asetus pakkauksista ja pakkausjätteistä, kuntalaki ja hallintolaki (Lakeuden EKO n.d.). Jätelainsäädäntö koskee kaikkia jätteitä lukuun ottamatta muutamia erityisjätteitä, kuten ydinjätteitä (Ympäristöministeriö 2018b).

Kansainväliset sopimukset ja Euroopan unionin jätelainsäädäntö toimivat ohjaavina velvoitteina valtakunnallisten lakien, -suunnitelmien ja kunnallisten määräysten rakentumiselle. Suomessa ympäristöministeriö on viranomaistaho, jonka tehtävänä on osallistua jätepolitiikan valmisteluun Suomen, EU:n ja maailman laajuisella tasolla. (Ympäristöministeriö 2019b.) Ympäristöministeriö valmistelee kansallista jätelainsäädäntöä sekä ohjaa, kehittää ja seuraa jätelain mukaista toimintaa (Ympäristöministeriö 2018d). Jätelainsäädännön toimeenpanoa, noudattamista ja valvontaa hoitavat useat eri viranomaistahot, joille on määrätty omat tehtävänsä. Näitä viranomaistahoja ovat aluehallintovirastot (AVI), Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELY-keskukset), Suomen ympäristökeskus, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes), Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) sekä kunnat. (Ympäristöministeriö 2019b.)

3.2 Suomen ja Euroopan unionin jätepolitiikka

Suomen jätepolitiikan ja jätelainsäädännön tavoitteina on ehkäistä jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvia vaaroja ja haittoja terveydelle tai ympäristölle, jätteen määrän ja haitallisuuden vähentäminen,

luonnonvarojen kestävä käytön edistäminen ja toimivan jätehuollon varmistaminen sekä roskaantumisen ehkäisy (Ympäristöministeriö 2018b). Suomen ja Euroopan unionin jätepolitiikassa noudatetaan myös kuvassa 10 näkyviä periaatteita, jotka on sisällytetty Suomen jätelainsäädäntöön (Ympäristöministeriö 2018e).

- Ehkäisyn periaate: jätteen tuottamista ja haitallisuutta vähennetään ja mahdollisuuksien mukaan ehkäistään.
- Pilaaja maksaa: jätteen tuottaja vastaa kaikista jätehuoltokustannuksista.
- Tuottajavastuu: tuotteen valmistaja ja maahantuoja vastaa eräiden tuotteiden jätehuollosta jätteen tuottajan sijasta.
- Varovaisuusperiaate: jätteiden ja jätehuollon riskejä ennakoidaan.
- Läheisyysperiaate: jätteet käsitellään mahdollisimman lähellä niiden syntypaikkaa.
- Omavaraisuusperiaate: Euroopan yhteisö ja kukin jäsenmaa on omavarainen jätteiden käsittelyssä.

Kuva 10. Suomen ja EU:n jätepolitiikan periaatteet (Ympäristöministeriö 2018e).

3.2.1 Etusijajärjestys

Jätelakiin kirjattu etusijajärjestys on sitova velvoite, jonka noudattaminen koskee toiminnanharjoittajia, joiden tuotannossa syntyy jätettä tai jotka ammattimaisesti sitä keräävät tai käsittelevät. Etusijajärjestyksen noudattaminen koskee myös jätelain 48 §:ssä määriteltyjä tuottajia ja muita jätehuoltoon osallistuvia ammattimaisia toimijoita. (Jätelaki 646/2011 § 8.) Etusijajärjestyttä havainnollistaa kuva 11 sivulla 16. Etusijajärjestyksen kolmiossa numero 1 on tavoiteltavin vaihtoehto ja numero 5 vähiten tavoiteltavin, viimeinen vaihtoehto. Etusijajärjestyttä voidaan kutsua vaihtoehtoisesti myös jätehierarkiaksi. (Ympäristöministeriö 2012, 8.) Etusijajärjestyksestä on lupa poiketa vain, mikäli jokin muu vaihtoehto on siinä tapauksessa ympäristön kannalta järkevämpi. Jätehuoltovaihtoehtoa valittaessa tulee ottaa etusijajärjestyksen lisäksi ottaa aina tapauskohtaisesti huomioon jätteen elinkaarivaikutukset, ympäristönsuojelu ja jätehuollosta vastaavan tahon tekniset ja taloudelliset edellytykset noudattaa etusijajärjestyttä. (Ympäristöministeriö 2018d.) Jätteen synnyn ehkäisy, jätemäärien vähentäminen sekä lajittelun ja kierrätyksen tehostaminen säästävät energiaa, vähentävät jätteistä aiheutuvia haittoja, vähentävät neitseellisten luonnonvarojen käyttöä ja tuovat taloudellisia säästöjä jätehuoltokustannuksiin (Kiertokapula Oy n.d.b).

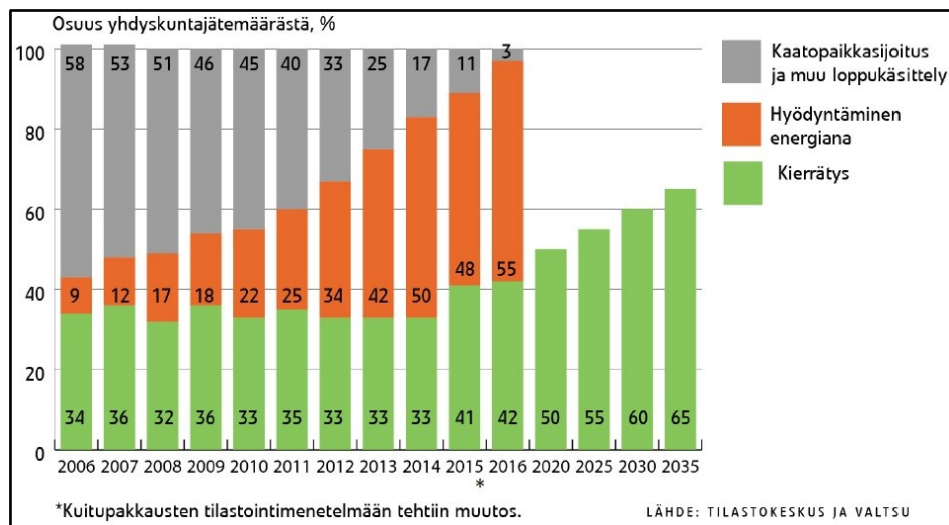
Kuva 11. Jätehuollon etusijajärjestys (Ympäristöministeriö 2012, 8).

3.2.2 Euroopan unionin jätedirektiivi

Euroopan Unionin jätedirektiivi asettaa jäsenmailleen kierrätystavoitteita. Jätedirektiivin yhdyskuntajätettä koskevat kierrätystavoitteet tiukentuivat kesällä 2018 voimaantulleen uuden jätedirektiivin myötä. Uuden tavoitteen mukaisesti yhdyskuntajätteestä tulisi kierrättää 55 % vuonna 2025, 60 % vuonna 2030 ja 65 % vuonna 2035. (Ympäristöministeriö 2019a.)

Suomen yhdyskuntajätteen kierrätysaste oli 42 % vuonna 2016 (Ympäristöministeriö 2018f, 14). Suomen yhdyskuntajätteen kierrätysaste oli edelleen 42 % myös vuonna 2018. Euroopan Unionin asettama kierrätystavoite vuoteen 2020 mennessä on 50 %, joten Suomella on kirittävää tähän tavoitteeseen päästäkseen. Suomi tosin käyttää EU-raportoinnissaan tiukinta mahdollista kierrätysasteen laskentamenetelmää, joten tämän hetkinen 42 %:n tulos nousisi hyvin lähelle 50 %:n tavoitetta, mikäli Suomessa käytettäisiin samaa laskentamenetelmää kuin Ruotsissa, Hollannissa ja useimmissa muissa EU-maissa. (Ympäristöministeriö 2018a.) Yhdyskuntajätteen kierrätysaste on mahdollista laskea neljällä eri menetelmällä. Laskentamenetelmät ovat muuttumassa ja yhtenäistymässä jätedirektiivin muutoksen myötä, mikä tasoittaa eri valtioiden välisiä eroja tehden niistä entistä vertailukelpoisempia keskenään. (Ympäristöministeriö 2018f, 13.) Laskentamenetelmien yhtenäistämisestä huolimatta tarvitaan merkittäviä lisätoimia, jotta vuosille 2025–2035 asetetut tavoitteet saavutettaisiin (Ympäristöministeriö 2018a). Kuva 12 sivulla 17 havainnollistaa Suomen yhdyskuntajätteen käsittelytapojen kehitystä, nykytilaa ja tavoitteita vuodesta 2006 vuoteen 2035 (Levinen, Blauberg & Stén 2018, 10). Suomen yhdyskuntajätteiden kokonaismäärä oli 2 811 589 tonnia vuonna 2017.

Yhden asukkaan tuottama yhdyskuntajätteen määrä on laskennallisesti noin 500 kilogrammaa vuodessa. (Tilastokeskus 2019b.)

Kuva 12. Yhdyskuntajätteen jakautuminen eri käsittelytapoihin sekä kierrätyksen tavoitetaso vuosille 2020–2035 (Levinen, Blauberg & Stén 2018, 10).

3.2.3 Euroopan komission suositukset Suomelle

Euroopan komissio on vuonna 2018 ilmestyneessä raportissaan antanut jätehuoltoon liittyviä suosituksia Suomelle ja 13:sta muulle EU:n jäsenmaalle, jotta yhdyskuntajätettä koskevat tavoitteet saavutettaisiin. Suositukset liittyvät varhaisvaroitusmenettelyyn, joka on osa EU:n uutta jättesäädöspakettia. Suomella on vielä matkaa vuoden 2020 yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteeseen, jonka vuoksi Suomi otettiin mukaan varhaisvaroitusmenettelyn koekäyttövaiheeseen. Koekäytön jälkeen varhaisvaroitusmenettelyä hyödynnetään toimenpiteenä, jonka avulla komissio seuraa jätedirektiivien toimeenpanoa. Seurannan toteuttamisen lisäksi menettelyn avulla tarjotaan EU:n jäsenvaltioille konkreettisia ohjeita kierrätystavoitteiden saavuttamiseksi. (Ympäristöministeriö 2018a.)

Euroopan komissio suosittelee Suomelle erilliskeräyksen merkittävää tehostamista kotitalouksissa ja muissakin toiminnoissa sekä kierrätystä edistävien, taloudellisten ohjauskeinojen käyttöönottoa, joita ovat esimerkiksi painoon perustuva jätemaksu ja jätteenpolttovero. Lisäksi komissio ehdottaa, että Suomi siirtäisi jätehuollon vastuun nykyistä laajemmin kunnille ja asettaisi yhdyskuntajätteelle alueellisia tai kunnallisia kierrätysvelvoitteita. Vaihtoehtoisina tapoina komissio ehdottaa eri toimijoiden, eli jätteenkerääjien, kuntien ja tuottajayhteisöjen välisen yhteistyön parantamista, jota voitaisiin toteuttaa esimerkiksi erilaisilla sopimusjärjestelyillä. Komission

ehdotukset ovat kuitenkin vain suosituksia, eivät sitovia velvoitteita. (Ympäristöministeriö 2018a.)

3.3 Suomen jätelainsäädäntö

Tässä alaluvussa esitellään lyhyesti tärkeimmät Suomen jätelainsäädännön lait, määräykset ja suunnitelmat, jotka liittyvät tämän opinnäytetyön aihepiiriin, eli yhdyskuntajätehuoltoon. Alaluvussa kuvataan myös juuri meneillään olevat ja hiljattain voimaan tulleet lakimuutokset.

3.3.1 Jätelaki

Suomessa merkittävin jätteitä ja jätehuoltoa määräävä laki on jätelaki (646/2011) ja sitä täsmentävä valtioneuvoston asetus jätteistä (179/2012) (Ympäristöministeriö 2018b). Jätelakia sovelletaan jätteeseen, jätehuoltoon, roskaantumiseen sekä tuotteisiin ja toimintaan, joissa syntyy jätettä (Jätelaki 646/2011 § 2).

Suomen jätelain (646/2011) uusimpia muutoksia on valmisteltu vuodesta 2017 alkaen. Muutokset toteutetaan kahdessa vaiheessa, joista ensimmäinen vaihe hyväksyttiin ja se tuli voimaan 1.1.2019. (Ympäristöministeriö 2018g.) Jätelain muutoksen ensimmäisessä vaiheessa kunnan yhdyskuntajätehuollon järjestämisvastuuta rajattiin. Järjestämisvastuu rajattiin koskemaan tietyissä toiminnoissa syntyvään yhdyskuntajätteeseen, jotka eritellään tarkemmin kuvassa 13. (Laki jätelain muuttamisesta 445/2018 § 32.)

<p>32 § Kunnan velvollisuus järjestää jätehuolto</p> <p>Kunnan on järjestettävä seuraavien, muiden kuin vaarallisten jätteiden jätehuolto:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) vakinaisessa asunnossa, vapaa-ajan asunnossa, asuntolassa ja muussa asumisessa syntyvä jäte, mukaan lukien sako- ja umpikaivoliete; 2) kunnan hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvä yhdyskuntajäte; 3) liikehuoneistossa syntyvä yhdyskuntajäte, joka kerätään kiinteistöllä yhdessä 1 ja 2 kohdassa tarkoitetun jätteen kanssa; 4) muu yhdyskuntajäte, joka kerätään yhdessä 1–3 kohdassa tarkoitetun jätteen kanssa alueellisessa putkikeräys- tai muussa vastaavassa keräysjärjestelmässä.

Kuva 13. Kunnan yhdyskuntajätehuollon vastuunrajaus 1.1.2019 alkaen (Laki jätelain muuttamisesta 445/2018 § 32).

Kunnan jätehuollon järjestämisen vastuualueelta poistuivat yksityisten sosiaali- ja terveyspalveluiden ja yksityisen koulutustoiminnan yhdyskuntajätteet ja tämän lisäksi muun muassa valtion ja seurakuntien hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvät yhdyskuntajätteet. Näissä

toiminnoissa syntyvien jätteiden jätehuollon järjestämisestä vastaa jatkossa jätteen haltija itse. Asumisen vaaralliset jätteet, maa- ja metsätalouden vaaralliset jätteet sekä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollossa syntyvät yhdyskuntajätteet säilyvät kunnan vastuulla niin kauan kuin kunta on palveluiden järjestäjä. (Kuntaliitto 2018.) Kunnilla säilyy ennallaan myös jätehuollon toissijainen järjestämisvastuu kunnan kapasiteetin puitteissa, mikäli yksityinen palvelutarjonta on puutteellista (Kuntaliitto 2018). Kunnan toissijaisen vastuun tarkoituksena on turvata toimivan jätehuollon ja jätehuoltopalveluiden saatavuus kaikissa tilanteissa (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta HE 195/2017).

Kunnan jätehuollon järjestämisen vastuunjaon rajauksesta johtuen lakiin tehtiin tarvittavia muutoksia pykälään 42, joka käsittelee poikkeusta velvollisuudesta luovuttaa jäte kunnan järjestämään jätehuoltoon. Lisäksi pykälässä 145 a säädettiin markkinaehtoista toimintaa rajoittavasta ulosmyynnin osuudesta, jota sovelletaan kunnan jätehuollon alalla toimiviin sidosyksiköihin ja hankintayksiköihin. (Ympäristöministeriö 2018g.) Tämä muutos oli tarpeen jätelain (646/2011) ja hankintalain (1397/2016) yhteensovittamiseksi, sillä hankintalaki uudistui ja tuli voimaan 1.1.2017 (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta HE 195/2017).

Jätelain uudistuksen toisessa vaiheessa täsmennettiin kunnan toissijaista jätehuoltoa koskevaa sääntelyä ja tästä jätehuoltopalvelusta perittävän jätemaksun periaatteita. Lisäksi säädettiin jätteisiin ja sivuvirtoihin liittyvästä tietoaalustasta, jonka ylläpidon velvollisuus säädettiin Motiva Oy:lle ja alustan kehittämisen velvollisuus Motiva Oy:lle ja Ympäristöministeriölle. Jätelain uudistuksen toisessa vaiheessa säädettiin myös eri viranomaisten oikeuksista saada tietoja tietoaalustasta silloin, kun se on viranomaisen työtehtävien hoidon kannalta välttämätöntä. Kunnan ja kunnan jätehuoltoyhtiön kirjanpitovelvoitteiden osalta tehtiin tarvittavia muutoksia, jotta kunnan jätehuollon toimialan sidosyksikkösäännösten noudattamista voidaan konkreettisesti seurata. (Laki jätelain muuttamisesta 438/2019.) Tällä tavoin vahvistettiin jätelain uudistuksen ensimmäisessä vaiheessa säädettyjen sidosyksikkösäännösten muutoksien seurannan toteutuminen (Laki jätelain muuttamisesta 445/2018 § 145a). Jätelain uudistuksen toisen vaiheen muutoksien tavoitteena on jäte- ja kierrätysmarkkinoiden toiminnan edistäminen ja kunnan toissijaisen jätehuoltopalvelun läpinäkyvyyden tehostaminen (Ympäristöministeriö 2018g). Jätelain uudistuksen toinen vaihe tulee voimaan 1.1.2020 (Laki jätelain muuttamisesta 438/2019).

3.3.2 Valtakunnallinen jätesuunnitelma

Valtakunnallisen jätesuunnitelman laatimisen velvollisuus kuuluu jätelain (646/2011) mukaan ympäristöministeriölle (Jätelaki 646/2011 § 87).

Käytännössä jätesuunnitelman laatimiseen osallistuvat ympäristöministeriön lisäksi jätealan asiantuntijat ja muita sidosryhmiä (Ympäristöministeriö 2019c). Valtioneuvoston tehtävänä on hyväksyä valtakunnallinen jätesuunnitelma. Jätelaki määrää, mitä seikkoja valtakunnallisessa jätesuunnitelmassa tulee olla käsiteltynä (Jätelaki 646/2011 § 87). Valtioneuvoston asetus jätteistä (179/2012) määrittelee jätelakia yksityiskohtaisemmin suunnitelman sisällön vaatimukset (Valtioneuvoston asetus jätteistä 179/2012 § 35). Ympäristöministeriön vastuulla on valtakunnallisen jätesuunnitelman ja erillisen, jätteen määrän ja haitallisuuden vähentämistä koskevan suunnitelman toteutumisen ja vaikuttavuuden arviointi vähintään kuuden vuoden välein. Ympäristöministeriön on arvioinnin jälkeen tarvittaessa valmisteltava tarkistettu suunnitelma uudelleen valtioneuvoston hyväksyttäväksi. (Jätelaki 646/2011 § 87.) Suunnitelmien arviointi ja seuranta on velvoite, mikä perustuu jätedirektiiviin. Arviointiin ja seurantaan hyödynnetään erilaisia määrällisiä ja laadullisia indikaattoreita. (Suomen ympäristökeskus 2018a.)

Tällä hetkellä voimassa oleva valtakunnallinen jätesuunnitelma on nimeltään Kierrätyksestä kiertotalouteen ja se on voimassa vuoteen 2023 asti (Ympäristöministeriö 2018h). Suunnitelmassa on määritelty tavoitteet koskien jätehuoltoa ja jätteen synnyn ehkäisyä sekä millä keinoilla tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Suunnitelma on jaoteltu neljään kokonaisuuteen, joita ovat rakentamisen jätteet, biohajoavat jätteet, yhdyskuntajätteet sekä jätteet, jotka ovat sähkö- ja elektroniikkalaitteita. Valtakunnallisessa jätesuunnitelmassa on huomioitu myös pidemmän aikavälin tavoitetila vuoteen 2030 asti, jota havainnollistaa kuva 14. (Ympäristöministeriö 2019c.)

Jätesuunnitelmassa on esitetty jätehuollon ja jätteen synnyn ehkäisyksen pidemmän ajan tavoitetila vuoteen 2030

1. Laadukas jätehuolto on osa kestävästä kiertotaloudesta.
2. Materiaalitehokas tuotanto ja kulutus säästävät luonnonvaroja sekä hillitsevät ilmastonmuutosta.
3. Jätteen määrä on vähentynyt nykyisestä. Uudelleenkäyttö ja kierrätys ovat nousseet uudelle tasolle.
4. Kierrätysmarkkinat toimivat hyvin. Uudelleenkäytön ja kierrätyksen myötä syntyy uusia työpaikkoja.
5. Kierrätysmateriaaleista saadaan talteen myös pieninä pitoisuuksina esiintyviä arvokkaita raaka-aineita.
6. Materiaalikierrot ovat haitattomia ja tuotannossa käytetään yhä vähemmän vaarallisia aineita.
7. Jätealalla on laadukasta tutkimusta ja kokeilutoimintaa ja jäteosaaminen on korkealla tasolla.

Kuva 14. Valtakunnallisen jätesuunnitelman tavoitetila vuoteen 2030 (Ympäristöministeriö 2019c).

3.3.3 Alueelliset jätesuunnitelmat

Alueellisten jätesuunnitelmien laatimisen velvollisuus kuuluu jätelain (646/2011) mukaan ELY-keskuksille. ELY-keskukset voivat laatia alueellisen jätesuunnitelman yksiköittäin tai useamman ELY-keskuksen yhteistyönä. Tarkoituksena on luoda tietyn, yhtenäisen toimialueen alueellinen jätesuunnitelma, joka vahvistaa ja edistää valtakunnallisessa jätesuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja toimien käytäntöön vientiä. Suunnitelmaan on mahdollista sisällyttää myös alueellisista oloista johtuvia tavoitteita ja toimia, joilla jätteen määrää ja haitallisuutta pyritään vähentämään sekä kehittämään jätehuoltoa. (Jätelaki 646/2011 § 88.) Valtioneuvoston asetus jätteistä (179/2012) määrittelee jätelakia yksityiskohtaisemmin alueellisten jätesuunnitelmien sisällön vaatimukset (Valtioneuvoston asetus jätteistä 179/2012 § 36). Alueellisten jätesuunnitelmien toteutumisen ja vaikuttavuuden arvioinnin vastuu kuuluu ELY-keskuksille ja se on toteutettava vähintään kuuden vuoden välein. ELY-keskusten on arvioinnin jälkeen tarvittaessa laadittava tarkistettu suunnitelma. (Jätelaki 646/2011 § 88.)

Suomessa on yhteensä viisi alueellista jätesuunnitelmaa, jotka ovat Etelä- ja Länsi-Suomen jätesuunnitelma, Itä-Suomen jätesuunnitelma, Keski-Suomen jätesuunnitelma, Oulun läänin alueellinen jätesuunnitelma ja Lapin alueellinen jätesuunnitelma. Forssa kuuluu Etelä- ja Länsi-Suomen jätesuunnitelmaan. (Pirkanmaan ELY-keskus 2014.) Tällä hetkellä Etelä- ja Länsi-Suomen jätesuunnitelma on voimassa vuoteen 2020 asti (Pirkanmaan ympäristökeskus 2009).

3.3.4 Jätehuoltomääräykset

Kuntien viranomaiset laativat jätehuoltomääräykset, joilla otetaan huomioon paikalliset olosuhteet ja määrätään jätehuollon käytännön toteuttamista kunnissa (Kuntaliitto 2016). Määräykset liittyvät kiinteistöjen jätehuollon käytännön toimiin, kuten jätteiden lajitteluun, eri jätelajien erilliskeräykseen, keräysvälineisiin, jäteastioiden tyhjennysväleihin, kimppa-astioiden käyttöön ja kompostointiin (Jätelautakunta n.d.b.). Jätehuoltomääräysten tavoitteena on myös etusijajärjestyksen noudattamisen edistäminen sekä jätteistä tai jätehuollosta ihmisen terveyteen tai ympäristöön kohdistuvien haittojen ehkäisy. Forssaa ja muita Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n osakaskuntia koskevat jätehuoltomääräykset on päivitetty viimeksi 1.9.2018 (Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n osakaskuntien jätehuoltomääräykset n.d.).

”Jätehuoltomääräykset koskevat kunnallisen yhdyskuntajätehuollon piiriin kuuluvia kiinteistöjä, kuten asuinkiinteistöjä, sekä palvelulaitoksia. Siten kaikkien kuntalaisten, asumiseen ja julkiseen toimintaan tarkoitettujen kiinteistöjen omistajien ja haltijoiden sekä soveltuvilta osin myös muiden toimijoiden on noudatettava jätehuoltomääräyksiä” (Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n osakaskuntien jätehuoltomääräykset n.d., 2).

Jätehuoltomääräyksistä on mahdollista poiketa vain yksittäistapauksissa, jolloin poikkeamiseen tarvittavan luvan voi myöntää kunnan jätehuoltomääräyksissä mainittu viranomainen (Jätelaki 646/2011 § 91).

3.4 Kuntien jätehuoltoviranomaiset ja niiden tehtävät

Kunnissa yhdyskuntajätehuoltoon liittyvää lakien ja määräysten toimeenpanoa, noudattamista ja valvontaa hoitavat ELY-keskukset ja ympäristönsuojeluviranomaiset. Kunnan jätehuollon viranomaistehtävien hoitaminen kuuluu jätehuoltoviranomaiselle. (Jätelaki 646/2011 § 23, 24.) Eri viranomaisten tehtävät ja vastualueet määritellään tarkemmin jätelaissa (Jätelaki 646/2011 § 22–27).

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluvat muun muassa jätteen ammattimaisen kerääjän ilmoituksen kirjaaminen jätehuoltorekisteriin ja ympäristölupien myöntäminen jätehuollon pienimuotoiseen toimintaan, kuten romuajoneuvojen varastointiin tai vaarallisen jätteen pienvarastointiin. Ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviin kuuluvat myös valvontatehtävät. Valvontatehtäviin sisältyy yritysten ja yksityisten henkilöiden jätelain noudattamisen valvominen, johon kuuluu muun muassa velvollisuus liittyä järjestettyyn jätehuoltoon, roskaamiskiellon noudattaminen ja jätteiden asianmukainen kerääminen. Ympäristönsuojeluviranomaisen toimialue kattaa yhden tai useita kuntia. (Ympäristöministeriö 2019b.)

Kunnan jätehuoltoviranomaisen tehtäviin kuuluvat muun muassa jätehuoltomääräysten hyväksyminen, päätöksenteko jätehuoltomääräyksistä poikkeamisesta, jätetaksan hyväksyminen, jätemaksujen määrääminen, jätteen kuljetuksen periaatteista päättäminen ja jätteenkuljetusrekisterin ylläpitäminen (Jätelautakunta n.d.c.). Forssa kuuluu jätehuollon järjestämisessä 16:sta kunnan omistaman yhtiön yhteistoiminta-alueeseen, jossa kuntien yhteisenä jätehuoltoviranomaisena toimii Forssan kaupungin jätelautakunta (Jätelautakunta n.d.d). Jätelautakunnassa on mukana yksi jäsen jokaisesta yhteistoiminta-alueen kunnasta (Jätelautakunta n.d.c.). Forssa toimii lautakunnassa isäntäkunnan roolissa (Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy n.d.a).

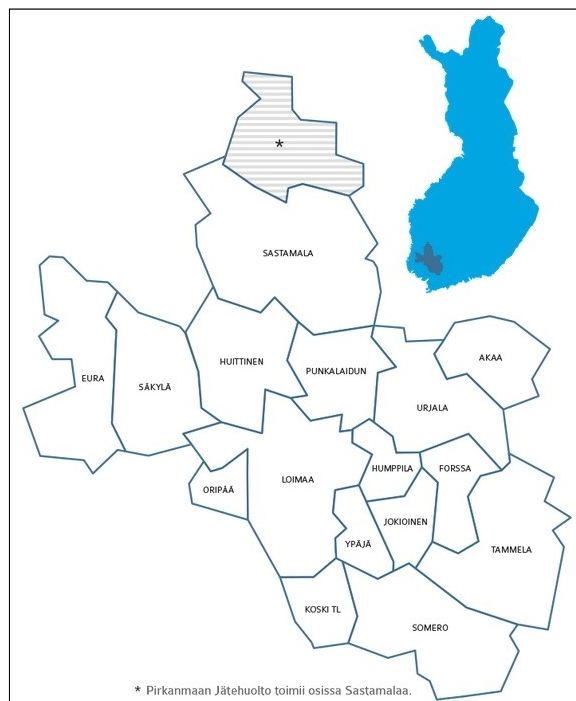
3.5 Jätehuollon järjestäminen kunnissa

Jätehuollon järjestämisen peruseriaate lähtee siitä, että jätteen haltija on vastuussa hallussaan olevista jätteistään ja hän on velvollinen järjestämään niiden jätehuollon. Jätehuollon järjestämisen vastuu voi siirtyä myös kiinteistön haltijan velvollisuudeksi, mikäli kiinteistön haltija on esimerkiksi sallinut jätettä tuottavan toiminnan kiinteistöllä tai sallinut jätteen tuomisen kiinteistölle. Jätteen haltijan ja kiinteistön haltijan vastuun lisäksi jätelaki määrittelee yksityiskohtaisesti kunnan velvollisuudet jätehuollon järjestämisessä. (Jätelaki 646/2011 § 28, 32.)

Yhdyskuntajätehuollon järjestämisen vastuunjako määrittelee Suomessa myös jätetae ja jätteen syntypaikka, jonka mukaan vastuu jakaantuu kunnille, jätteen haltijoille ja tuottajille (Ympäristöministeriö 2018a).

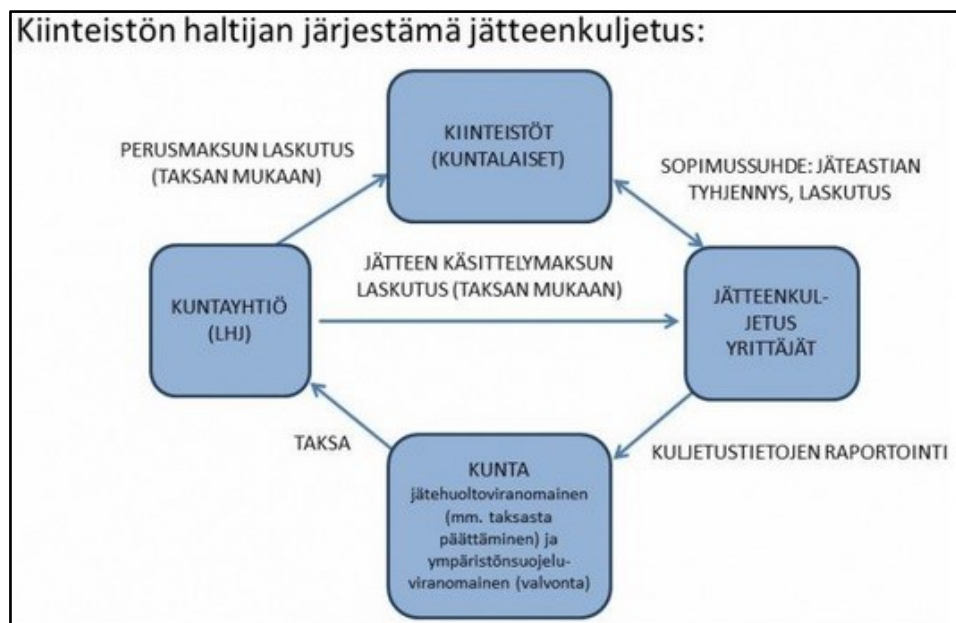
Kunnille on määrätty selkeä velvollisuus jätehuollon järjestämiseen mutta käytännön tasolla monet kunnat ovat ulkoistaneet jätehuollon käytännön toiminnot alueellisille jäteyhtiöille. Käytännön toimintoja ovat muun muassa jätteen keräys ja kuljetus vastaanottopaikkoihin, kaatopaikkojen-, kompostointilaitosten- ja polttolaitosten ylläpito sekä jäteneuvonta. (Ympäristöministeriö 2019b.) Jätelain pykälässä 43 säädetään kunnan jätehuollon palvelutehtävien siirtämisestä kuntien omistamalle yhtiölle (Jätelaki 646/2011 § 43).

Forssassa alueellisena jäteyhtiönä toimii kuntien omistama Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy, jonka vastuulle jätehuollon järjestäminen on siirretty (Forssan kaupunki n.d.a). Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n tehtäviin kuuluvat muun muassa yhdyskunta- ja hyötyjätehuolto, vaarallisten jätteen kerääminen, jätehuoltoon liittyvät kehitystoimenpiteet ja jätehuollon neuvonta ja tiedotus koko yhteistoiminta-alueella (Jätelautakunta n.d.d). Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n yhteistoiminta-alueeseen kuuluvat kuvassa 15 olevat omistajakunnat. Suurin omistusosuus (16,92 %) on Forssan kaupungilla ja seuraavaksi suurimmat omistusosuudet ovat Sastamalassa (16,33 %) ja Loimaalla (13,28 %). (Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy n.d.b.)

Kuva 15. Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n toiminta-alueeseen kuuluvat kunnat (Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy n.d.b).

Kunnissa jätehuollon järjestämiseen liittyy olennaisena osana myös jätehuoltoviranomaisen tekemä päätös siitä, mikä jätteenkuljetuksen järjestämistapa valitaan käyttöön (Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n osakaskuntien jätehuoltomääräysten perustelut n.d. § 6). Jätelaki määrää, että järjestämistapoja on kaksi, joista toinen on valittava. Jätehuolto on järjestettävä kunnan järjestämänä tai kiinteistön haltijan järjestämänä. (Jätelaki 646/2011 § 36–37.) Forssassa järjestämistavaksi on tällä hetkellä valittu kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus. Poikkeus on kuitenkin biojätteessä, jonka kerääminen ja kuljetus on Forssassa määrätty kunnan järjestämän kuljetuksen vastuulle. Biojätettä lukuunottamatta kiinteistön haltijalla on siis velvollisuus ottaa yhteyttä jätteen kuljettamista harjoittavaan yritykseen ja tehdä valitsemansa yrityksen kanssa sopimus jätteen noutamisesta ja kuljettamisesta. Kuvassa 16 havainnollistetaan nykyisen kuljetusjärjestelmän, eli kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen toimijat ja niiden tehtävät Forssassa. (Jätelautakunta n.d.d.)

Kuva 16. Kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen toimijat ja niiden tehtävät Forssassa (Jätelautakunta n.d.d.).

3.6 Forssan jätteenkuljetusjärjestelmäpäätöksen päivittäminen

Forssan kaupungin jätelautakunnassa tehdään parhaillaan selvitystä ja uutta jätteenkuljetusjärjestelmäpäätöstä (Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy n.d.c). Kuljetusjärjestelmäselvitys on valmistunut toukokuussa 2019 ja sen mukaan ”kiinteistön haltijan järjestämä jätteenkuljetus Forssan kaupungin jätelautakunnan alueella täyttää jätelain 35 ja 37 § mukaiset vaatimukset. Näin ollen tehdyn tarkastelun perusteella ei ole laillista estettä valita jätelain 37 § mukaiseksi kuljetusjärjestelmäksi kiinteistön haltijan järjestämää jätteiden kuljetusta tarkastelun kohteena olleissa kunnissa” (Jätelautakunta 2019). Tällä hetkellä kunnilta ja muilta tarpeellisilta

tahoilta pyydetään asiaan liittyvät lausunnot. Yllä viitatus verkkolähteen lisäksi kuljetusjärjestelmäselvitys on nähtävillä jätelautakunnan toimialueen kunnan- ja kaupungintaloilla. Lisäksi kuntalaiset voivat ottaa kantaa asiaan ja antaa oman mielipiteensä jätelautakunnan internetsivujen kautta. (Kantele 2019, 10.) Lausuntojen ja mielipiteiden esittämiseen on varattu aikaa elokuun 2019 loppuun saakka. Kuljetusjärjestelmäpäätöksen on tarkoitus valmistua syksyn 2019 aikana, sillä päätös asiasta annetaan todennäköisesti lokakuun 2019 kokouksessa. (Alapirtti 2019.)

3.7 Kotihoitotoiminnan jätehuolto

Kotihoitotoiminnan asiakkaiden kohderyhmä rajattiin tässä opinnäytetyössä koskemaan vain omissa kodeissaan asuvia asiakkaita eli palvelukeskuksissa asuvat kotihoidon asiakkaat eivät kuulu opinnäytetyön kohderyhmään erilaisen jätehuoltotilanteen vuoksi. FSHKY:n palvelukeskuksia ovat Tyykihovi ja Rimpikoto, joiden kiinteistöt omistaa Forssan kaupunki. Tämän vuoksi Forssan kaupunki kiinteistöjen haltijana järjestää jätteen kuljetuksen. (Salminen-Åberg 2019.) Näin ollen palvelukeskusten asiakkaat eivät ole itse velvollisia järjestämään jätteenkuljetustaan (Laki jätelain muuttamisesta 445/2018 § 32). Omissa kodeissaan asuvat kotihoidon asiakkaat taas ovat samassa asemassa kuin kaikki muutkin omissa kodeissaan asuvat henkilöt, eli he kuuluvat kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen piiriin Forssan jätelautakunnan tällä hetkellä voimassa olevan päätöksen mukaisesti (Jätelautakunta n.d.d). Omakotitaloissa kiinteistön haltijalla ja muissa asumismuodoissa taloyhtiöillä on velvollisuus järjestää jätteen keräys ja kuljetus (Jätelaki 646/2011 § 37).

4 JULKISET HANKINNAT

Tässä luvussa käsitellään julkisten hankintojen politiikan rakentumista, lakivelvoitteita, hankintalain tarkoitusta, hankintalakiin tulleita uudistuksia, hankintojen kansantaloudellista merkitystä ja kuinka kestävä kehitys voidaan huomioida ja toteuttaa julkisten hankintojen kautta. Luvussa käsitellään myös tämän opinnäytetyön aihepiiriin kuuluvat hankintayksiköt, eli FSHKY:n materiaalihallinto ja Loimijoen Kuntapalvelut Oy. Lisäksi luvussa käsitellään materiaalitehokkuutta sosiaali- ja terveysalalla.

4.1 Julkisen hankinnan määritelmä

Julkiset hankinnat tarkoittavat tavara-, palvelu- ja rakennusurakkahankintoja, joita hankintalainsäädännössä määritellyt hankintayksiköt toteuttavat oman organisaationsa ulkopuolelta (Työ- ja

elinkeinoministeriö n.d.a). Hankinta voi olla osto, leasing eli pitkäaikainen käyttöomaisuuden vuokraus tai muulla tavoin sovittu hankinta, josta tehdään hankintasopimus (Alatalo 2018). Hankintalain määrittelemiä hankintayksiköitä ovat valtio, kunnat, kuntayhtymät, valtion liikelaitokset, julkisoikeudelliset laitokset, evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkko sekä niiden seurakunnat ja muut viranomaiset. Myös sellainen taho katsotaan hankintayksiköksi, joka on saanut hankinnan suorittamiseen tukea yli puolet hankinnan arvosta yllä mainituilta hankintayksiköiltä. (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016 § 5.)

Julkinen hankinta määritellään kolmella eri tasolla joko pienhankinnaksi, kansallisten kynnyсарvojen ylittäväksi hankinnaksi tai EU:n kynnyсарvot ylittäväksi hankinnaksi. Kansallisten kynnyсарvojen alle jäävät hankinnat ovat pienhankintoja, joihin sovelletaan hankintalainsäädännön sijasta organisaatioiden omia ohjeistuksia, eikä niitä ole pakollista julkaista HILMA:ssa. (HILMA 2019.) HILMA on julkisten hankintojen sähköinen ilmoituskanava, jonka ylläpidosta vastaa Työ- ja elinkeinoministeriö (HILMA 2018a). Kansalliset kynnyсарvot ylittävät hankinnat julkaistaan HILMA:ssa ja EU-kynnyсарvot ylittävät hankinnat julkaistaan HILMA:ssa ja kansainvälisessä Simap -kanavassa (HILMA 2019). Kansalliset kynnyсарvot määritellään kansallisen lainsäädännön kautta ja EU-kynnyсарvot määritellään GPA-sopimuksen ja Euroopan komission asetuksen kautta. EU-kynnyсарvoja tarkistetaan kahden vuoden välein mutta kansallisia kynnyсарvoja voidaan muuttaa tarvittaessa vain kansallisen lainsäädännön uudistamisen kautta. (Julkisten hankintojen neuvontayksikkö 2018a.)

4.2 Julkisten hankintojen volyyymi Suomessa ja EU:ssa

Suomen julkinen sektori toteuttaa vuodessa tavara- ja palveluhankintoja noin 35 miljardilla eurolla, joka on noin 17 % Suomen bruttokansantuotteesta. Julkisella sektorilla on mahdollisuus ja samalla velvollisuus käyttää verovaroista saatavaa ostovoimaansa viisaasti, harkiten, vaikuttavasti ja huomioimalla kestävän kehityksen ulottuvuudet. (Motiva 2018b.) Julkisista hankinnoista noin 75 % suoritetaan kuntasektorilla. Näistä hankinnoista yli puolet ovat palveluhankintoja ja loput kulutushankintoja ja kiinteistöjen ylläpitoa. (Motiva 2018c.) Koko EU:ssa vuonna 2013 julkisten hankintojen kokonaisarvo oli noin 1786 miljardia euroa vuodessa. Julkisten hankintojen osuus bruttokansantuotteesta vaihteli eri jäsenmaissa 6–25 % välillä. (Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi HE 108/2016a.)

HILMAssa julkaistaan vuosittain tilastotiedot sinne tehdyistä hankintailmoituksista. Viimeisin tilasto on vuodelta 2017 ja siinä sosiaalipalveluiden julkisten hankintojen yhteenlaskettu arvo on noin 2,7 miljardia euroa. (HILMA 2018a.) HILMAssa ei julkaista kansallisen ja EU-kynnyсарvon alittavia pienhankintoja eikä suorahankintoja, jotka ovat yleisiä sosiaali- ja terveydenhuollossa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 3).

Tämän vuoksi sosiaali- ja terveystalouden julkisten hankintojen arvo on todellisuudessa suurempi kuin yllä mainittu 2,7 miljardia euroa. Asian euromääräinen merkitys korostuu etenkin nykypäivänä, koska sosiaali- ja terveystalouden hankintojen kynnysarvo kohosi 100 000 eurosta 400 000 euroon hankintalain uudistuksen myötä 1.1.2017. (HILMA 2016.)

4.3 Julkisia hankintoja määräävä lainsäädäntö

Julkisten hankintojen lainsäädännön valmisteluista Suomessa vastaa työ- ja elinkeinoministeriö (Työ- ja elinkeinoministeriö n.d.a). Julkisia hankintoja määrää niin kutsuttu hankintalaki, joka on oikealta nimeltään Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016). Hankintalain noudattamista valvoo hankintalain uudistuksen myötä Kilpailu- ja kuluttajavirasto (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016). Muita kansallisia, julkisia hankintoja koskevia lakeja ovat seuraavat:

- Kilpailulaki (948/2011)
- Tilaajavastuulaki (1233/2006)
- Laki vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1398/2016)
- Laki julkisista puolustus- ja turvallisuushankinnoista (1531/2011). (Alatalo 2018.)

Julkisia hankintoja tehtäessä on noudatettava kansallisen lainsäädännön lisäksi EU:n hankintadirektiivejä. Direktiivit ovat perinteisiä aloja koskeva hankintadirektiivi (2014/24/EU), erityisaloja koskeva hankintadirektiivi (2014/25/EU) ja käyttöoikeussopimuksia koskeva direktiivi (2014/23/EU). (Euroopan parlamentti 2018.) Näiden lisäksi on huomioitava puolustus- ja turvallisuushankintadirektiivi (2009/81/EY) (Alatalo 2018). Suomalaista hankintalakia on uudistettu lähivuosina ja uudistukset tulivat voimaan 1.1.2017 (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016). Hankintalain uudistuksen taustalla ovat yllä mainitut, vuonna 2014 annetut EU-direktiivit, jotka uudistivat julkisia hankintoja koskevaa EU-sääntelyä (Työ- ja elinkeinoministeriö n.d.b).

Hankintalakien ja -direktiivien päätarkoituksena on tehostaa julkisten varojen käyttöä sekä edistää yritysten kilpailukykyä ja mahdollisuuksia lähteä mukaan julkisten hankintojen tarjouskilpailuihin, niin Euroopassa kuin Suomessa (Työ- ja elinkeinoministeriö n.d.a). Hankintalain tavoitteena on myös edistää laadukkaiden, innovatiivisten, kestävien ja vastuullisten hankintojen toteuttamista (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016). Hankintalakiin 1.1.2017 tulleiden uudistusten tavoitteina ovat hankintamenettelyjen yksinkertaistaminen hallinnollisen taakan keventämiseksi, pk-yrityksien tarjouskilpailuihin osallistumisen helpottaminen ja hankintojen valvontamekanismin luominen (Työ- ja elinkeinoministeriö n.d.b). Hankintalain uudistus mahdollistaa palvelu- ja tuotehankinnoissa entistä vahvemman painoarvon asettamisen

ympäristöominaisuuksille ja sosiaalisille kriteereille (Elinkeinoelämän keskusliitto n.d.). Sosiaaliset kriteerit voivat liittyä esimerkiksi hankinnan työllistävään vaikutukseen tai terveyden edistämiseen (Työ- ja elinkeinoministeriö n.d.b). Myös elinkaarikustannuksien käytölle on uudessa hankintalaissa oma pykälänsä (Motiva 2017).

Julkisilla hankinnoilla katsotaan olevan myös suuri merkitys Eurooppa 2020-strategian toteuttamisessa, koska julkisten hankintojen kautta voidaan edistää strategian tavoitteiden toteutumista. Näitä toimia ovat esimerkiksi innovaatioiden edistäminen, pk-yritysten toimintamahdollisuuksien tukeminen ja resurssitehokkaaseen ja ympäristöystävälliseen talouteen siirtyminen. (Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi HE 108/2016a.)

4.4 Sosiaali- ja terveysalan julkiset hankinnat

Sosiaali- ja terveyspalveluiden hankintoja koskevat alaluvussa 4.3 mainituista laeista ja direktiiveistä erityisesti erityisalojen hankintadirektiivi (2014/25/EU) ja kotimainen, niin kutsuttu erityisalojen hankintalaki, joka on nimeltään Laki vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1398/2016 (Susanna Lehti & kumppanit Oy 2017, 3). Erityisalojen hankintalaki mahdollistaa sen piiriin kuuluville hankintayksiköille yleistä hankintalakia joustavampia järjestelyjä, kuten esimerkiksi joustavammat hankintamenettelyt (Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi HE 108/2016a). Hankintalaki koskee kaikkia toimialoja, mutta hankintalain luku 12 määrittelee erityisesti sosiaali- ja terveysalan hankintoja koskevia, tarkentavia säännöksiä (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016). Luvun 12 säännökset koskevat myös muita erityisten palveluiden hankintoja, jotka on määritelty tarkemmin hankintalakiin liittyvässä liitteessä E (Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi HE 108/2016b, 373).

Hankintalakiin tuli muutamia merkittäviä uudistuksia sosiaali- ja terveysalan näkökulmasta. Alaluvussa 4.2 mainittu kansallinen kynnyсарvo koskee alan palveluita, jotka on eritelty hankintalain liitteessä E, kohdassa 1–4 (Julkisten hankintojen neuvontayksikkö 2018b). Alan tarvike- ja tavarahankintoja sen sijaan koskee 60 000€ kynnyсарvo (Susanna Lehti & kumppanit Oy 2017, 6). Uuden hankintalain mukaan palvelujen käyttäjien tarpeet on huomioitava entistä paremmin hankintoja suoritettaessa. Näitä seikkoja avataan tarkemmin hankintalain pykälissä § 108 ja § 110. Uudessa laissa täsmennettiin myös kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen valintaa. ”Jos hankintayksikkö käyttää kokonaistaloudellisen edullisuuden perusteena ainoastaan halvinta hintaa, sen on esitettävä tätä koskevat perustelut hankinta-asiakirjoissa, hankintapäätöksessä taikka

hankintamenettelyä koskevassa erillisessä kertomuksessa”. (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016 § 108, 110, 115.)

4.5 Julkisten hankintojen hankintaprosessi

Julkisten hankintojen hankintaprosessissa tulee noudattaa ennalta määritettyjä sääntöjä, jotka määrittelevät hankintamenettelyn etenemistä, hankinnan asiakirjojen laatimista, hankinnasta ilmoittamista ja hankintasopimuksen allekirjoittamista (Työ- ja elinkeinoministeriö n.d.a). Hankintaprosessin alussa on määriteltävä hankinnan ennakoitu arvo, jonka avulla voidaan määrittää, ylittääkö hankinnan arvo EU-kynnysarvot tai kansalliset kynnysarvot. Tämä tieto vaikuttaa valitun hankintamenettelytavan etenemiseen ja siihen, missä kanavassa hankintailmoitus on julkaistava. Kansallisten kynnysarvojen alittavissa hankinnoissa voidaan soveltaa hankintayksiköiden omaa ohjeistusta. (HILMA 2018b.) Julkisia hankintoja koskevien säännösten tärkeimpiä periaatteita ovat hankintojen avoimuus ja riittävän laaja tiedottaminen, tehokas kilpailuttaminen ja tarjoajien tasapuolinen ja syrjimätön kohtelu. Tarjouskilpailun voittajan valinta tulee perustua etukäteen ilmoitettuun valintaperusteisiin ja kriteereihin. Tämän lisäksi tarjouksista on valittava joko kokonaistaloudellisesti edullisin vaihtoehto tai hinnaltaan edullisin vaihtoehto. (Työ- ja elinkeinoministeriö n.d.a.) Kuvassa 17 havainnollistetaan sosiaali- ja terveysalan hankinnan toteuttamisen päävaiheet, jotka pätevät myös muihin julkisiin hankintoihin (Susanna Lehti & kumppanit Oy 2017, 13).

Kuva 17. Sosiaali- ja terveysalan hankinnan toteuttamisen vaiheet (Susanna Lehti & kumppanit Oy 2017, 13).

4.6 Kestävä kehitys julkisissa hankinnoissa

Kestävän kehityksen eri ulottovuudet ovat ekologinen kestävyys, sosiaalinen kestävyys, taloudellinen kestävyys ja kulttuurillinen kestävyys (Valtioneuvoston kanslia n.d.). Julkisten hankintojen näkökulmasta kestävä kehitys voidaan jakaa myös kolmeen eri teemaan, joita ovat ympäristövastuu, sosiaalinen vastuu ja taloudellinen vastuu (Keino 2018a).

Kestävän kehityksen huomioonottaminen julkisissa hankinnoissa vaatii hankintoja tekeviltä tahoilta juridisen hankintaosaamisen lisäksi oikeaa tahtotilaa, motivaatiota ja kestävä kehityksen eri ulottuvuuksien hahmottamista ja osaamista. Tärkeässä roolissa ovat myös kestävä kehityksen huomioivat strategiat ja tavoitteet, innovatiivisten ratkaisujen huomioonottaminen, viestinnällinen osaaminen ja elinkaarikustannuslaskenta, joka vaatii hankintayksiköiltä budjetti- ja hinnoitteluosaamista. (Keino 2018b.) Elinkaarikustannusten laskemisen avulla hankintayksikkö voi valita koko elinkaaren aikaisten kustannuksien kannalta edullisimman vaihtoehdon, mikä tuottaa taloudellista säästöä (Motiva 2018c). Hankintayksiköiden on myös tärkeää hahmottaa minkälaisissa hankinnoissa kestävyys kannattaa huomioida ja millä tavoin (Motiva 2018b). Kestävän kehityksen toteuttaminen julkisissa hankinnoissa vaatii myös johdon tuen ja riittävien resurssien tarjoamisen hankintoja toteuttaville tahoille (Motiva 2019b).

Hankintaprosessin osalta kestävä kehityksen huomioimisen kannalta oleelliset vaiheet ovat tarveharkinta, tarjouspyynnön laatiminen ja tarjousten vertailu (Laivuori 2016, 24–25). Kestävän kehityksen mukaisiin hankintoihin, viestinnälliseen osaamiseen ja innovatiivisten ratkaisujen huomioonottamiseen liittyvät olennaisesti myös markkinatuntemus ja markkinavuoropuhelun toteuttaminen (Keino 2018b). Hankintalain sallimissa rajoissa toteutettu markkinavuoropuhelu auttaa hankintayksikköä monin tavoin tarjouskilpailun valmisteluvaiheessa. Yrityksille markkinavuoropuhelu mahdollistaa parhaimmillaan tarkoituksenmukaiset ja asiantuntevat tarjouspyynnöt sekä hyödyllistä tietoa liiketoimintamahdollisuuksista liiketoiminnan kehittämistä ajatellen. (Elinkeinoelämän keskusliitto n.d.)

Kestävän kehityksen toteuttamiseen ja huomioon ottamiseen julkisissa hankinnoissa tarjoavat apua ja neuvontaa useat eri tahot. Tahot tarjoavat muun muassa internet-sivuillaan neuvontamateriaalia ja puhelimitse tai sähköpostin kautta tapahtuvaa neuvontaa, kuten esimerkiksi lainsäädännön soveltamiseen ja tulkintaan liittyvää neuvontaa. Puhelimitse ja sähköpostin kautta tarjottava neuvonta on maksutonta, sillä tämä vaatimus on säädetty kansallisissa hankintadirektiiveissä. (Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi HE 108/2016a.) Motiva tarjoaa myös konkreettista, 0,5–1 päivän mittaista kestävien hankintojen toteuttamiseen liittyvää valmennusta. Valmennus on mahdollista räätälöidä tilaajan tarpeiden

mukaiseksi ja tiettyä toimialaa parhaiten palvelevaksi. (Motiva 2017.) Suomessa merkittävimmät neuvontaa tarjoavat tahot ovat seuraavat:

- Motiva
- Julkisten hankintojen neuvontayksikkö
- Hankintakeino
- Elinkeinoelämän keskusliitto
- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- Innovaatorahoituskeskus Tekes
- Suomen Yrittäjät ry. (Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi HE 108/2016a.)

Neuvontaa tarjoavien tahojen lisäksi Euroopan komissio on julkaissut kaksi opasta, jotka koskevat ympäristö- ja sosiaalisia näkökohtia (Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi HE 108/2016a). Yllä mainittujen lisäksi Euroopan komissiolta on vuonna 2016 ilmestynyt päivitetty versio julkisen hankkijan käsikirjasta nimeltään Buying Green (European Commission 2016). Myös työ- ja elinkeinoministeriö on julkaissut oppaan sosiaalisesti vastuullisista hankinnoista (Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi HE 108/2016a). Oppaiden täydelliset nimet ovat seuraavat:

- Ympäristöä säästäviä hankintoja - käsikirja ympäristönäkökohtien huomioon ottamisesta julkisissa hankinnoissa 2016
- Opas sosiaalisesti vastuullisiin julkisiin hankintoihin 3/2017
- Buying Green! Third edition 2016
- Opas – sosiaalisesti vastuulliset hankinnat 2013

4.7 Kotihoidon julkiset hankinnat

Opinnäytetyön rajauksesta johtuen tämän kappaleen alaluvuissa käsitellään kotihoidon kokonaisuuteen liittyvistä julkisista hankinnoista vain kahta eri tahoja. Tahot ovat FSHKY:n materiaalihallinto ja tukipalveluihin kuuluva kunnallinen ateriapalveluiden tuottaja, Loimijoen Kuntapalvelut Oy.

4.7.1 Materiaalihallinto

FSHKY:n kotihoidon julkisista hankinnoista vastaa materiaalihallinto. Julkisten hankintojen lisäksi materiaalihallinto vastaa vaatehuollosta ja varastotoiminnasta. (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä 2017.)

Materiaalihallinto kilpailuttaa itse palveluhankintoja yhteistyössä kuntayhtymän eri palvelualueiden kanssa kattaen Forssan kaupungin sekä Humppilan, Jokioisten, Tammelan ja Ypäjän kunnan alueet (Touru 2019a). Vanhuspalveluiden kilpailutukset perustuvat tällä hetkellä

asiakaskohtaisiin ratkaisuihin (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä 2018c). FSHKY hyödyntää muilta osin Tuomi Logistiikka Oy:n, Sarastia Oy:n (ent. KuntaPro Oy) ja KL-Kuntahankinnat Oy:n (1.9.2019 alkaen Hansel Oy) kilpailuttamia yhteishankintasopimuksia. Kuntayhtymä ei näissä tapauksissa osallistu itse kilpailutuksen suorittamiseen, mutta ilmoittaa vuosivolyymien ja suorittaa mahdollisia koekäyttöjä (Touru 2019a). Julkisten hankintojen hallinnollinen työmäärä kevenee, kun hankintayksiköt hyödyntävät puitejärjestelyä, yhteishankintoja tai muita yhteistyömahdollisuuksia julkisten hankintojen tarjouskilpailuissa (Julkisten hankintojen neuvontayksikkö 2016a).

Kotihoidon asiakkaat hankkivat monet tarvikkeet itse omaan kotiinsa mutta he saavat tiettyjen kriteerien täytyessä kotihoitoon liittyviä tarvikkeita myös heille maksuttoman hoitotarvikejakelun kautta (Virtanen 2019c). Maksuttomia hoitotarvikkeita jaetaan henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja tarpeen arvioinnissa ovat mukana hoitava lääkäri ja hoitaja. Hoitotarvikejakelua voidaan tarjota, mikäli asiakkaan hoitotarvikkeiden tarve on pitkäaikainen. Pitkäaikaisen tarpeen määritelmä on yleensä kestoaltaan yli kolme kuukautta. (Ikonen 2013, 116.) Maksuttoman hoitotarvikejakelun tarjoamisesta säädetään lakien kautta ja hoitotarvikejakelun ohjeistuksen kunnille on laatinut sidosryhmäyhteistyön kautta sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto. Kunnilla on kuitenkin mahdollisuus luoda myös omia ohjeistuksiaan, mutta niiden tulee toteuttaa henkilökohtaisen ja yksilöllisen tarvikemäärän periaatetta. Tämän vuoksi kunta ei voi myöskään asettaa tarvikkeille ehdottomia enimmäismääriä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Pitkäaikaissairauden toteamisen jälkeen lääkäri tai hoitovastuussa oleva hoitaja laatii lähetteen hoitotarvikejakeluun (Ikonen 2013, 118–119). Forssan kotihoidon hoitotarvikejakelu laatii ensin varastotilauksen keskusvarastolle eli materiaalihallinnolle, jonka jälkeen keskusvarasto tilaa asiakkaille maksuttomat hoitotarvikkeet. Suurin osa maksuttomista hoitotarvikkeista on suoratoimitustuotteita, jolloin ne päätyvät tilauksen jälkeen keskusvaraston sijaan suoraan hoitotarvikejakelulle. (Touru 2019a.) Hoitotarvikejakelun kautta jaettavat tarvikkeet vaihtelevat paikkakunnittain (Ikonen 2013, 118–119). Forssan kotihoidon hoitotarvikejakelun tarvikkeita ovat vaipat, pitkäaikaiseen haavanhoitoon tarvittavat tarvikkeet sekä insuliinidiabeettikkojen verensokerin mittaukseen ja insuliinin pistoon tarvittavat välineet (Andersson 2019).

4.7.2 Loimijoen Kuntapalvelut Oy

Kotihoidon tukipalveluiden yksi palvelumuoto on kunnallisen toimijan järjestämä kotiateriapalvelu. Opinnäytetyön kyselytutkimuksen kautta selvisi, että kotihoidon asiakkaat saattavat tilata ateriapalvelun myös yksityisiltä ateriapalveluiden tuottajilta. Kotihoidon asiakkaalle voidaan myöntää kotiin toimitettava ateriapalvelu, mikäli asiakas ei itse tai

omaisen avustamanakaan kykene valmistamaan itselleen aterioita. Kotiaterioiden toteutuksessa noudatetaan kuuden viikon kiertävää ruokalistaa, jossa huomioidaan juhlapyhät, suomalaiset ravitsemussuositukset, suomalainen ruokakulttuuri ja asiakkaiden toiveet. Hyvän ravitsemuksen tavoitteena on edistää terveyttä, toimintakykyä, elämänlaatua ja ennaltaehkäistä sairauksia. (Loimijoen Kuntapalvelut Oy n.d.a)

Forssan kaupunki ja FSHKY perustivat Loimijoen Kuntapalvelut Oy:n vuonna 2010. Forssan kaupungin omistusosuus yhtiöstä on 59,2 %, FSHKY:n omistusosuus on 40 % ja Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymä sekä Humppilan kunta omistavat kumpikin yhtiöstä 0,4 %. (Loimijoen Kuntapalvelut Oy n.d.b.) Loimijoen Kuntapalvelut Oy:ssä on henkilökuntaa noin 150 henkilöä ja sen tarjoamia tukipalveluita ovat ateriapalvelut, puhtauspalvelut ja taloushallinnon palvelut. Loimijoen Kuntapalvelut Oy:n tarkoitus on tuottaa tukipalveluita in-house periaatteella. (Loimijoen Kuntapalvelut Oy n.d.b.) In-house periaate tarkoittaa sidosyksikköhankintaa, jolloin hankintayksikkö tekee hankinnan hankintalain mukaisesta sidosyksiköstään, eikä sen tarvitse kilpailuttaa hankintojaan lainsäädännön mukaisesti. Hankintalainsäädännössä sidosyksikköhankinta on merkittävä soveltamisalapoikkeus. (Julkisten hankintojen neuvontayksikkö 2016b.) Opinnäytetyön kyselytutkimuksen kautta selvisi, että Loimijoen Kuntapalvelut Oy:n ateriapalvelut on julkisten hankintojen osalta FSHKY:n tapaan mukana suuremmissa hankintarenkaassa.

4.7.3 Materiaalitehokkuus sosiaali- ja terveysalalla

Motivan määritelmän mukaan materiaalitehokkuus on ”kilpailukykyisten tuotteiden ja palvelujen aikaansaamista pienenevin materiaalipanoksin siten, että haitalliset vaikutukset vähenevät elinkaaren aikana” (Motiva 2019a). Materiaalitehokkaassa toiminnassa materiaalia käytetään pitkään, tehokkaasti ja lopulta raaka-aineet asianmukaisesti kierrättäen (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.c). Materiaalitehokas toimintakulttuuri ja sen edistäminen ovat tärkeitä asioita nykymaailmassa, kun luonnonvarojen käytön volyymi on kriittistä luonnonvarojen uusiutumisen tahtiin nähden. Kehittyvien maiden talouskasvu on nykypäivänä nopeaa, mikä lisää luonnonvarojen kulutusta entisestään ja tätä kautta tuotannon ja kulutuksen kasvu lisäävät paineita ilmastonmuutoksen torjumisen näkökulmasta. (Suomen ympäristökeskus 2018b.)

Sosiaali- ja terveysalan ympäristövaikutuksista merkittävimpiä seikkoja ovat materiaalien kulutus, jätteet ja energian- ja vedenkulutus (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.d). Kotihoidossa toimintaympäristö on poikkeava verrattuna sairaaloihin ja hoitolaitoksiin, joten niissä merkittävimmäksi voidaan katsoa materiaalien kulutus ja jätteet. Sosiaali- ja terveysalan asenteisiin ja työtapoihin katsotaan liittyvän vahvasti kertakäyttökulttuuri, johon vaikuttavat hygienian ja potilasturvallisuuden

ylläpidon lisäksi muun muassa tiivistahtinen työ ja alan tarvikkeiden tuotekehitys ja markkinointi. Kertakäyttöisiä tuotteita on tiivistahtisen työnkuvan kannalta helppoa markkinoida niiden helppouden ja ajan säästön näkökulmista. (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.d.)

Hygieniä ja potilasturvallisuus ovat alalla ensisijaisen tärkeitä huomioitavia seikkoja, mutta kertakäyttötuotteiden käyttöä tulisi myös tarkastella kriittisesti, sillä kaikissa toiminnoissa niiden käyttö ei ole välttämätöntä vaan ne voitaisiin korvata kestotuotteilla. Joissain tapauksissa kertakäyttötuotteiden käyttö aiheuttaa pitkän aikavälin tarkastelussa enemmän kustannuksia kuin kestotuotteiden hankinta ja käyttö. (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.d.) Mitä enemmän toimintakulttuurissa on havaittavissa rutiininomaisuutta, sen todennäköisempää on, että syntyy ympäristövastuullisen toiminnan esteitä (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.e). Jätteiden vähentämisen ja asianmukaisen lajittelun lisäksi sosiaali- ja terveysalan hankinnoissa on tärkeää huomioida ympäristövastuullisuus ja niin ikään kestävään kehitykseen liittyvä eettisyys (Suomen ympäristöopisto SYKLI n.d.f).

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TOTEUTUS

Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuspainotteisesti hyödyntäen kvalitatiivista eli laadullista menetelmäsuuntausta. Kyselytutkimuksen avulla saadun aineiston lisäksi aineistoa kerättiin eri alojen asiantuntijoilta lähettämällä heille kysymyksiä sähköpostitse. Aineiston keruussa olennaisia olivat myös aikaisemmat tutkimukset ja teoreettisen viitekehyksen koostamisen kautta saadut tiedot. Tässä luvussa esitellään tutkimustehtävä ja sen toteuttamisen vaiheet yksityiskohtaisesti sekä näihin aihepiireihin liittyvää teoriaa.

5.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimusaiheesta luodaan tutkimusongelma, jonka laatiminen luo opinnäytetyölle raamit, tarkoituksen ja tavoitteet. Tutkimusongelma pilkotaan yhdeksi tai useammaksi tutkimuskysymykseksi, joiden avulla hankitaan ratkaisu tutkimusongelmaan. (Kananen 2008, 51.) Tässä opinnäytetyössä rakentuivat ensin tutkimuskysymykset, jonka jälkeen muodostettiin niitä kuvaava laajempi tutkimusongelma. Osa tutkimuskysymyksistä muodostettiin suoraan opinnäytetyön tilaajien toiveiden pohjalta ja osa niistä muodostettiin itse tukemaan aihepiirin kokonaisuuden ratkaisemista. Kuvassa 18 sivulla 35 esitellään tämän opinnäytetyön tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset.

Tutkimusongelma:

- Forssan alueen kotihoitotoiminnassa syntyvän jätteen määrän vähentäminen, lajittelun tehostaminen, materiaalivalintojen kehittäminen ja kertakäyttötuotteiden korvaaminen kestotuotteilla silloin kun se on käytännön tasolla mahdollista.

Tutkimuskysymykset:

1. Minkälainen asenne ja tietotaito kotihoidon asiakkaille- ja hoitohenkilökunnalla on jätteiden lajittelun suhteen?
2. Miten hankintayksiköissä huomioidaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaiset hankinnat ja kuinka hyvin ne toteutuvat?
3. Minkälaisia konkreettisia keinoja jätteen määrän ja -synnyn ehkäisemiseksi sekä lajittelun edistämiseksi voidaan löytää?
4. Minkälaista jäteneuvontaa FSHKY:n henkilökunta tarvitsee?
5. Minkälaista ikäihmisten vaippa-keskustelu on ollut julkisuudessa, löytyykö aiheesta aikaisempia tutkimuksia ja minkälaisia kehitysmahdollisuuksia on löydettävissä?
6. Miten jätelakiin tulevat muutokset vaikuttavat kotihoidon jätehuollon järjestämisvastuisiin tai onko löydettävissä muita lakimuutoksia, jotka vaikuttavat tämän tutkimuksen kontekstiin?

Kuva 18. Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset.

5.2 Tutkimukseen osallistuneet sidosryhmät

Tutkimusluvan alainen kyselytutkimus rajattiin FSHKY:n kunnista koskemaan vain Forssan aluetta. Kyselytutkimus kohdistettiin kaikista kotihoidon asiakkaista (noin 295 henkilöä) vain omissa kodeissaan asuville asukkaalle (noin 250 henkilöä). Tyykihoivon ja Rimpikodon palvelukeskusten asiakkaat rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle heidän erilaisen jätehuoltotilanteensa vuoksi verrattuna omissa kodeissaan asuviin asukkaisiin. Kyselytutkimus kohdistettiin myös kotihoidon työntekijöille (noin 50 henkilöä) ja julkisten hankintojen puolelta FSHKY:n materiaalihallinnolle ja kunnalliselle ateriapalveluiden tuottajalle eli Loimijoen Kuntapalvelut Oy:lle. Materiaalihallinnosta ja ateriapalveluista valittiin mukaan kummastakin yksi hankinta-asioista tietävä vastaaja.

5.3 Tutkimussuunnitelma ja tutkimuslupa

Tutkimusprosessin perustana pidetään tutkimussuunnitelman huolellista laatimista. Tutkimussuunnitelman tarkoituksena on selkeyttää tutkijalle tutkimuksen kokonaisuutta, toimia apuvälineenä aikataulujen hahmottamisessa ja tuoda ryhtiä ja tavoitteellisuutta tutkimustyöskentelyyn. Tutkimussuunnitelman tulee olla riittävän laaja ja informatiivinen mutta samalla myös napakka. Yleisen ohjeen mukaan

suunnitelman pituus tulisi olla noin 10 sivua. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 65-66.)

Tämän opinnäytetyön tutkimuksen toteuttamista edelsi tutkimussuunnitelman laatiminen ja sitä kautta tutkimusluvan hakeminen. Tutkimussuunnitelmassa tuli käsitellä useita seikkoja, joita määritteli FSHKY:n tutkimusluvan hakijalle suunnattu ohjeistus (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä 2016b, 2). Tutkimussuunnitelman liitteenä tuli olla opinnäytetyösopimuksen lisäksi kaikki kyselytutkimukseen liittyvä materiaali, eli valmiit kyselylomakkeet, tiedote tutkimuksesta, suostumuslomakkeet ja käsite-lista. Tutkimussuunnitelman valmistuttua oli suunnitelman liitteeksi täytettävä tutkimuslupa-anomus (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä n.d.b). Tutkimussuunnitelma ja tutkimuslupa-anomus toimitettiin sähköisesti FSHKY:lle käsittelyyn. Tutkimus sai myönteisen päätöksen 25.3.2019, jonka jälkeen allekirjoitettiin vielä salassapitositoumus. Tämän jälkeen järjestettiin kyselyyn liittyvä informaatiotilaisuus Forssan kotihoidon tiloissa osoitteessa Saksankuja 11. Kutsu tilaisuuteen lähetettiin sähköpostitse kaikille tutkimuksen kohderyhmille ja tilaajille, eli FSHKY:n kehittämispäällikölle ja Forssan kaupungin ympäristöpäällikölle. Informaatiotilaisuuden kesto oli noin 15 minuuttia, jonka jälkeen kyselyn toteuttaminen alkoi konkreettisesti.

5.4 Kvalitatiivinen tutkimus, kyselytutkimus ja ympäristösosiologia

Tutkimuksen toteutustapa oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus on yleinen menetelmä sosiaalialan tutkimuksissa ja se soveltuu erinomaisesti myös tämän opinnäytetyön aihepiirien sekä yllä esiteltyjen tutkimuskysymysten kokonaisuuden ratkaisemiseen. Tutkimusongelma ja siitä valmiiksi saatavilla olevan tiedon määrä vaikuttavat tutkimusmenetelmän valintaan. Mitä vähemmän tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä tiedetään, sen tarkoituksenmukaisempaa on valita kvalitatiivinen tutkimusote määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimusotteen sijaan. (Kananen 2008, 30, 68.)

Kvalitatiivinen tutkimus on prosesseja, merkityksiä ja ilmiöitä kuvailevaa, jossa edetään yksittäisten havaintojen kautta ilmiön kokonaisuuden syvälliseen ymmärtämiseen ja tuloksiin (Kananen 2014, 19–20). Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan yksittäistä tapausta tapausten joukon sijaan (Kananen 2008, 25). Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa saatujen tulosten yleistettävyyttä ei korostu samalla tavoin kuin määrällisessä tutkimuksessa (Vilkka 2015, 150).

Kyselylomaketutkimus toteutetaan kirjallisesti joko paperilla, sähköpostilla tai verkkokyselynä, jolloin vastaaja lukee kysymykset itse ja vastaa niihin itsenäisesti. Tämän kaltainen aineiston keruun tapa soveltuu hyvin esimerkiksi suurelle joukolle ihmisiä. (Vilkka 2015, 94–95.) Kysely on nk. survey-tutkimuksen keskeinen menetelmä, jossa kohdehenkilöt

muodostavat tietystä perusjoukosta otoksen tai näytteen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 188). Kyselyt ovat perinteisesti olleet määrällisen, eli kvantitatiivisen tutkimussuuntauksen menetelmiä. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan yhdistää laadullista ja määrällistä tutkimusotetta ja myös niiden menetelmiä keskenään. (Kananen 2008, 25, 55.)

Tämän opinnäytetyön ja kyselytutkimuksen kokonaisuuden voidaan katsoa toteuttavan myös ympäristösosiologisen tieteenalan periaatteita. Tieteenalan mukaan on tunnistettava yhteiskunnan, kulttuurin, ympäristön, eliöiden ja muiden tekijöiden väliset riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteet, sekä ylittää eri tieteenalojen rajat, jotta ympäristökysymysten ratkaiseminen olisi mahdollista. Ympäristön ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen kriittinen ja monipuolinen tutkiminen kuuluu tieteenalan ominaispiirteisiin. Ympäristösosiologian yleisistä tutkimusaiheista tämän opinnäytetyön tutkimuksen voidaan katsoa liittyvän arjen luontosuhteisiin ja jätteisiin sekä kulutukseen, ympäristöasenteisiin ja -arvoihin. (Valkonen 2016, 6–8, 28.)

5.5 Menetelmät

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kyselylomakkeita informanttien suuren määrän ja opinnäytetyön rajallisten aikaresurssien vuoksi. Kyselylomakkeiden sisältö laadittiin erikseen kutakin kohderyhmää varten. Vaikka lomakkeet olivat keskenään erilaiset, niihin sisällytettiin myös osittain samoja kysymyksiä keskenään, jotta eri kohderyhmien vastauksia pystyttiin vertailemaan keskenään tiettyjen kysymysten osalta. Kysymykset olivat strukturoituja ja tyypiltään ne olivat monivalintakysymyksiä, avoimia kysymyksiä ja sekamuotoisia kysymyksiä (Viikka 2015, 106). Kotihoidon asiakkaille kysymyksiä esitettiin 24 kappaletta, kotihoidon työntekijöille 18 kappaletta, materiaalihallinnolle 25 kappaletta ja ateriapalveluille 21 kappaletta.

Kyselylomakkeita käytettiin useita kertoja kommenttikierroksilla molemmilla tilaajilla, eli FSHKY:n kehittämispäälliköllä ja Forssan kaupungin ympäristöpäälliköllä, jonka pohjalta niitä muokattiin. Lomakkeiden valmistuttua kotihoidon asiakkaiden kyselylomake testattiin ennakkoon heitä vastaavalla kohderyhmällä. Testivastaajat (4 henkilöä) olivat Pohjois-Pohjanmaan alueella asuvia, satunnaisesti valittuja henkilöitä, joiden ikä, toimintakyky ja muu elämäntilanne vastasivat kotihoidon asiakkaiden tilannetta. Osa heistä oli kotihoidon asiakkaita, osa ei ja osalla oli käytössään vain ateriapalvelu. Testivastaajien vastausten perusteella kyselylomakkeeseen tehtiin pieniä muutoksia ja tarkennuksia. Testaamalla saatiin selville myös kyselyyn kuluva vastausaika, joka vaihteli 10–30 minuutin välillä. Tilanteissa oli mukana ympäristöasioihin jonkin verran perehtynyt henkilö, joka tarvittaessa avusti lomakkeen täyttämässä. Avustajalta saatiin hyödyllistä tietoa myös siitä, kuinka vastaamistilanteet olivat sujuneet kokonaisuudessaan ja minkälaiset seikat

olivat olleet tilanteissa haasteena. Merkittävimmäksi haasteeksi nousi kohderyhmän kognitiiviset vaikeudet.

Kyselylomakkeiden lisäksi laadittiin erillisinä lomakkeina käsite-lista, tiedote tutkimuksesta ja suostumuslomake, joiden sisältöihin voi tutustua tämän opinnäytetyön liitteissä (s. 110–134). Käsite-lista toimitettiin kotihoidon työntekijöille ja -asiakkaille, sillä sen tarkoitus oli avata kyselyssä käytettyjä termejä kansantajuisella tavalla, jotta asiakokonaisuuksien ja kysymysten ymmärtäminen helpottuisi.

Kotihoidon asiakkaiden, eli ikäihmisten vastaamista haluttiin helpottaa, jonka vuoksi kaikki yllä mainitut materiaalit toimitettiin heille paperiversiona. Kotihoidon työntekijät kuljettivat kirjekuoret asiakaskohteisiin ja sieltä takaisin kotihoidon toimitiloihin Saksankujalle, mistä opinnäytetyön tekijä kävi ne noutamassa. Kyselyajan päättymisen jälkeen opinnäytetyön tekijä syötti asiakkaiden vastaukset Webropol-alustalle. Kolme muuta kohderyhmää vastasivat kyselyihin sähköisesti Webropol-alustan avulla. Kyselylinkit toimitettiin vastaajien sähköposteihin kotihoidon toimitiloissa järjestetyn kyselytutkimuksen informaatiotilaisuuden jälkeen 23.4.2019.

Tutkimuksen kohderyhmille annettiin vastausaikaa 20 vuorokautta. Vastausaikaa pidennettiin tästä vielä kaksi kertaa, ensin 7 vuorokautta ja tämän jälkeen vielä 3 vuorokautta. Suurin osa vastauksista saatiin kuitenkin jo ensimmäisen 20 vuorokauden vastausajan aikana. Paperivastauksissa tämä asia voitiin todeta kotihoidon asiakkaiden suostumuslomakkeisiin ja kirjekuoriin merkitsemällä päivämäärillä.

Sähköisen kysely-alustan valintaa tehtiin Google Forms:in ja Webropol:in välillä. Webropol valittiin, koska se koettiin ammattimaisemmaksi, luotettavammaksi ja asianmukaisemmaksi vaihtoehdoksi, koska Webropol noudattaa kaikessa toiminnassaan ISO27001- sekä kotimaista Katakri III -tietoturvastandardeja. Luotettavuutta tukee myös se, että Webropolin kaikki palvelimet sijaitsevat Suomessa. (Webropol n.d.)

5.6 Aineistot

Varsinaisen tutkimusluvan alaisen kyselytutkimuksen lisäksi aineistoa hankittiin lähettämällä kysymyksiä sähköpostitse eri tahoille, joita olivat kestovaippayhdistyksen toimijat (Kodin kestot ry) ja Forssan kaupungin jätelautakunta. Aineiston keruussa olennaisia olivat myös aikaisemmat tutkimukset vaipoista ja kierrätyksestä sekä teoreettisen viitekehäyksen koostamisen kautta saadut tiedot etenkin tutkimuskysymyksen numero 6 ratkaisemiseksi. Taulukossa 1 sivulla 39 on kuvattu käytetyt informantit ja muut tiedonlähteet sekä minkälaisilla menetelmillä tutkimuskysymyksiin on haettu vastauksia. Taulukon viimeisessä sarakkeessa on eritelty tarkemmin mihin tutkimuskysymykseen tietyt informantit ja muut tiedonlähteet ovat tuottaneet vastauksia.

Taulukko 1. Tutkimuskysymysten ratkaisuun käytetyt menetelmät

INFORMANTTI / TIEDON LÄHDE	MENETELMÄ	VASTAUS TUTKIMUSKYSYMYKSEEN NRO
Kotihoidon asiakkaat (ikäihmiset)	paperinen kyselylomake	1,3,5
Kotihoidon työntekijät	sähköinen kyselylomake	1,3,4,5
Materiaalihallinto	sähköinen kyselylomake	2,3,5
Loimijoen Kuntapalvelut Oy	sähköinen kyselylomake	2,3
Kestovaippayhdistys	kysymyksiä sähköpostitse	5
Forssan jätelautakunta	kysymyksiä sähköpostitse	3,6
Teoreettinen viitekehys	itsenäistä tiedonhaku verkkolähteistä, opetusmateriaaleista, kirjallisuudesta ja asiantuntijoilta	3,5,6
Aikaisemmat tutkimukset	itsenäistä tiedonhaku verkkolähteistä	3,5

5.7 Analysointimenetelmä

Tutkimuksen analysointimenetelmäksi valittiin teemoittelu, sillä tutkimuksen kokonaisuudesta ja tutkimuskysymyksistä voidaan helposti havaita selkeitä teemoja. Menetelmäksi haluttiin valita aloittelijalle sopiva, riittävän yksinkertainen menetelmä. Ennen teemoittelun valintaa asiasta kysyttiin mielipidettä myös FSHKY:n kehittämisspälliköltä.

Teemoittelussa tutkimusaineistosta hahmotellaan keskeisiä ja toistuvia aihepiirejä, eli teemoja, joiden kautta edetään yksityiskohtaisempaan aineiston analyysiin (Jyväskylän yliopisto 2016). Teemoittelussa on tapana käyttää sitaatteja tutkimusaineistosta, jolloin niiden tarkoitus on tarjota havainnollistavia esimerkkejä ja samalla toimia todisteena tutkimusaineiston olemassaolosta. Sitaattien käyttö tulee olla harkittua ja anonymiteettiin liittyvistä asioista tulee huolehtia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tutkimusluvan alaisen kyselytutkimuksen toteuttamisen jälkeen ateriapalveluille ja materiaalihallinnolle esitettiin tarkentavia lisäkysymyksiä, joita nousi esiin kyselytutkimuksesta saatua aineistoa läpi käytäessä. Kysymyksiä lähetettiin sähköpostitse myös kotihoidon aluevastaavalle, FSHKY:n terveystarkastajalle ja FSHKY:n julkisten hankintojen strategista puolta toteuttaville tahoille eli Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirille ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirille. Laadullisessa tutkimuksessa analyysivaiheen jälkeen on lähes aina uusi tiedonkeruuvaihe, jonka tarkoituksena on analyysin täydentäminen esimerkiksi jatkokysymyksillä tai täysin uusien tietolähteiden käyttö

(Kananen 2014, 100). Kysymyksiä lähetettiin myös toiselle opinnäytetyön tilaajista, eli FSHKY:n kehittämispäällikölle koko opinnäytetyöprosessin ajan teorian koostamiseksi ja Forssan kotihoidon kokonaisuuden ymmärtämiseksi.

5.8 Tutkimukseen liittyvät eettiset näkökohdat

Sosiaali- ja terveysalalla toteutettavaan tutkimukseen liittyy tutkimusluvan hakemisen, tutkimuseettisten ohjeiden ja sosiaalialan eettisten ohjeiden lisäksi useita muitakin eettisyyteen liittyviä seikkoja, joihin tutustuttiin jo tutkimussuunnitelmaa ja muita lomakkeita laadittaessa. Esimerkiksi kyselylomakkeilla käytettiin vain epäsuoria tunnisteita tuottavia kysymyksiä ja suoria tunnisteita tuottavia kysymyksiä käytettiin vain suostumuslomakkeella. Suorilla tunnisteilla tarkoitetaan esimerkiksi henkilön koko nimeä, henkilötunnusta, henkilönnimen mukaista sähköpostiosoitetta ja biometrisia tunnisteita, joita ovat esimerkiksi sormenjälki, kasvokuva ja käsin tehty allekirjoitus. Epäsuorilla tunnisteilla tarkoitetaan esimerkiksi ikää, sukupuolta, koulutusta, kotitalouden koostumusta, kansallisuutta tai asuinaluea. (Tietoarkisto 2019.) Tässä kyselytutkimuksessa kerätyt tunnisteet olivat henkilön ikä 10-vuoden ikähaitarilla, sukupuoli, talouden koko, asuinalue, asumismuoto, henkilön nimi ja allekirjoitus.

FSHKY:n tutkimusluvan hakijalle suunnattu ohjeistus määritteli tutkimusluvalle myös muutamia ehtoja, joita olivat muun muassa salassapitositoumuksen allekirjoittaminen, tutkimusraportin koostaminen niin, ettei tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyys paljastu ja se, että hyvää tutkimuseettistä käytäntöä noudatetaan. Valmis tutkimusraportti tuli myös toimittaa erikseen FSHKY:n kirjaamoon. (Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä 2016b, 4.)

6 TULOKSET

Tässä luvussa esitellään tärkeimmät tulokset, jotka on saatu tutkimusluvan alaisen kyselytutkimuksen kautta sekä muilla menetelmillä hankkimalla, joita kuvattiin tarkemmin alaluvuissa 5.6 ja 5.7. Esiteltävät diagrammit on saatu suoraan Webropolin raportoinnin kautta kuvakaappauksina. Tulokset avataan tutkimuskysymyksittäin. Tutkimuskysymykset etenevät järjestyksessä numerosta 1 numeroon 6 omiin alalukuihinsa jaoteltuina. Ensimmäisessä alaluvussa kerrotaan myös tutkimusluvan alaisen kyselytutkimuksen saatujen vastausten määrä ja vastausprosentit sekä aiheeseen liittyvää teoriaa.

6.1 Havaintoyksiköiden määrä

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa informanteiksi valitaan sellaiset henkilöt, jotka täyttävät tutkittavan ilmiön kannalta olennaiset tuntomerkit. Satunnaistamisen sijaan käytetään siis harkinnanvaraista otantaa, jolloin oikeiden henkilöiden valinta on tärkeintä. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole määrällisen tutkimuksen tapaan tarkkaa määrä sääntöä, vaan havaintoyksiköksi voi tilanteesta riippuen riittää yksikin henkilö. Riittävä määrä havaintoyksiköitä on enemmänkin riippuvainen tutkimusongelman rajauksesta ja tilanteen kokonaisuudesta. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrää merkityksellisempää on kerätyn aineiston laatu. (Kananen 2014, 95.) Vastausprosentin alhaisuus on yleisesti tyypillinen haattapuoli kyselylomaketutkimuksissa (Vilkkä 2015, 94). Taulukossa 2 on kuvattuna tämän opinnäytetyön tutkimusluvan alaisen kyselytutkimuksen kohderyhmät, tavoitellut ja saavutetut havaintoyksiköt sekä vastausprosentit.

Taulukko 2. Kohderyhmät, havaintoyksiköt ja vastausprosentit

KOHDERYHMÄ	TAVOITELLUT HAVAINTOYKSIKÖT	SAAVUTETUT HAVAINTOYKSIKÖT	VASTAUSPROSENTTI
kotihoidon asiakkaat	250	29	11,6 %
kotihoidon työntekijät	50	4	8 %
materiaalihallinto	1	1	100 %
ateriapalvelut	1	1	100%

6.2 Kotihoidon asiakkaiden taustatiedot

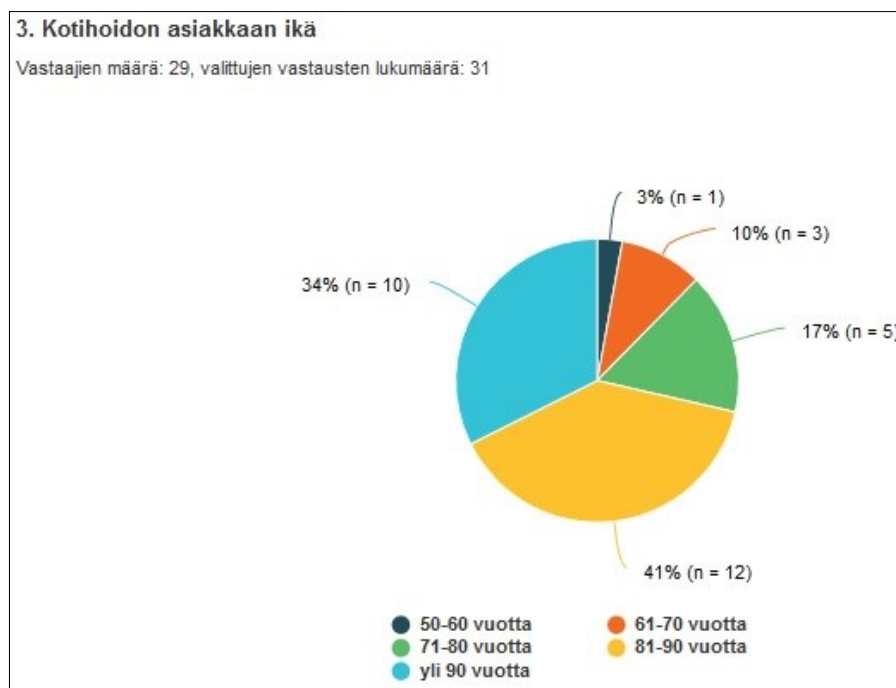
Tässä alaluvussa käsitellään muutamia kotihoidon asiakkaiden taustatietoja.

Kysymyksessä numero 2 selvitettiin kotihoidon asiakkaiden kognitiivista tilannetta, eli kykenivätkö he vastaamaan kyselyyn itsenäisesti vai avustettuna (taulukko 3). Kotihoidon asiakkaista kyselyyn vastasi itsenäisesti 11 henkilöä ja puoliso, omainen tai ystävä avusti täyttämässä 19:sta henkilöä.

Taulukko 3. Itsenäisen ja avustetun täyttämisen määrä

	n	Prosentti
kotihoidon asiakas itsenäisesti	11	39,29%
puoliso, omainen tai ystävä avusti täyttämässä	19	67,86%

Kysymyksessä numero 3 selvitettiin vastaajien ikäjakaumaa (kuva 19). Kotihoidon asiakkaat olivat suurimmaksi osaksi iältään 81–90-vuotiaita ja toiseksi eniten oli yli 90-vuotiaita vastaajia.

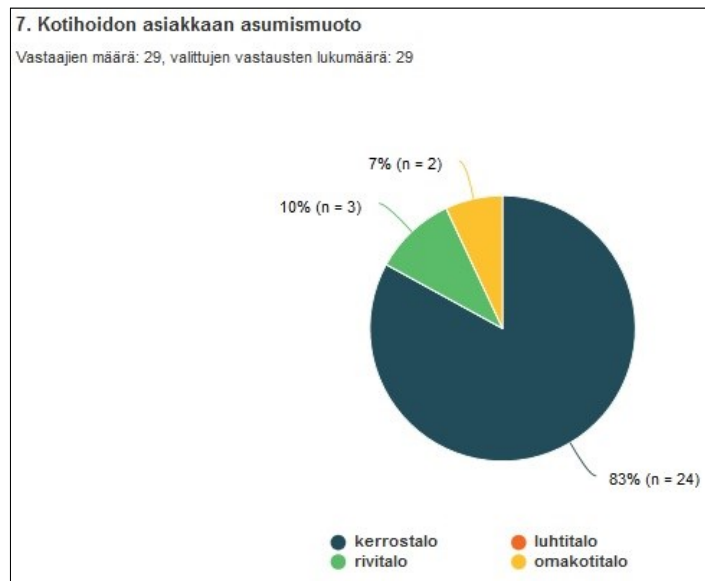
Kuva 19. Kotihoidon asiakkaiden ikäjakauma.

Kysymyksessä numero 5 selvitettiin kotihoidon asiakkaiden talouden kokoa (taulukko 4). Selkeästi suurin osa vastaajista, eli 82,76 % asui yhden henkilön taloudessa.

Taulukko 4. Kotihoidon asiakkaiden talouden koko

5. Kotihoidon asiakkaan talouden koko	n	Prosentti
1 henkilö	24	82,76%
2 henkilöä	5	17,24%
enemmän kuin 2 henkilöä	0	0%

Kysymyksessä numero 7 kysyttiin kotihoidon asiakkaiden asumismuotoa (kuva 20, sivu 43). Selkeästi suurin osa vastaajista, eli 83 % ilmoitti asuvansa kerrostalossa.

Kuva 20. Kotihoidon asiakkaiden asumismuoto.

6.3 Jätteiden lajittelu ja lajitteluosaaminen

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 1: Minkälainen asenne ja tietotaito kotihoidon asiakkailla- ja hoitohenkilökunnalla on jätteiden lajittelun suhteen?

6.3.1 Kotihoidon asiakkaat

Kysymyksessä numero 9 kysyttiin, pitävätkö kotihoidon asiakkaat jätteiden lajittelua ja kierrätystä tärkeinä asioina (kuva 21). Vastaajista 22 henkilöä (85 %) vastasi kyllä ja 4 henkilöä (15 %) vastasi en osaa sanoa. Yksikään vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa ”en”.

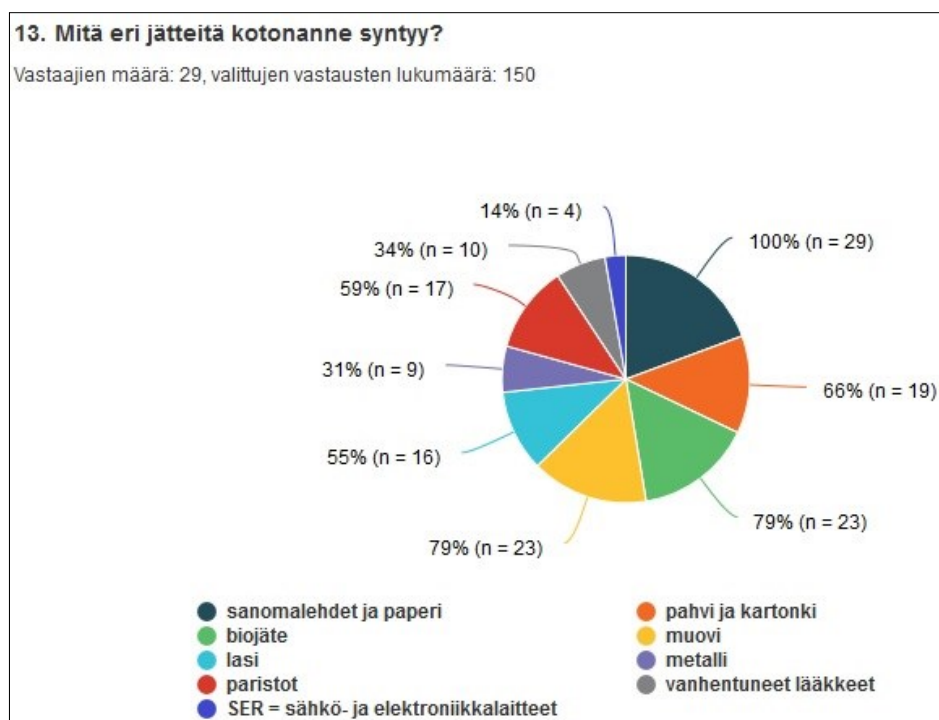
Kuva 21. Kotihoidon asiakkaiden asenne jätteiden lajittelua ja kierrätystä kohtaan.

Kysymyksessä numero 10 selvitettiin jätteiden lajittelun aktiivisuutta (taulukko 5). Kymmenen henkilöä ilmoitti lajittelevansa jätteet aina. Kahdeksan henkilöä ilmoitti lajittelevansa jätteet useimmiten. Viisi henkilöä ilmoitti lajittelevansa jätteet joskus ja kolme henkilöä ilmoitti, etteivät he lajittele koskaan.

Taulukko 5. Kotihoidon asiakkaiden aktiivisuus jätteiden lajittelussa

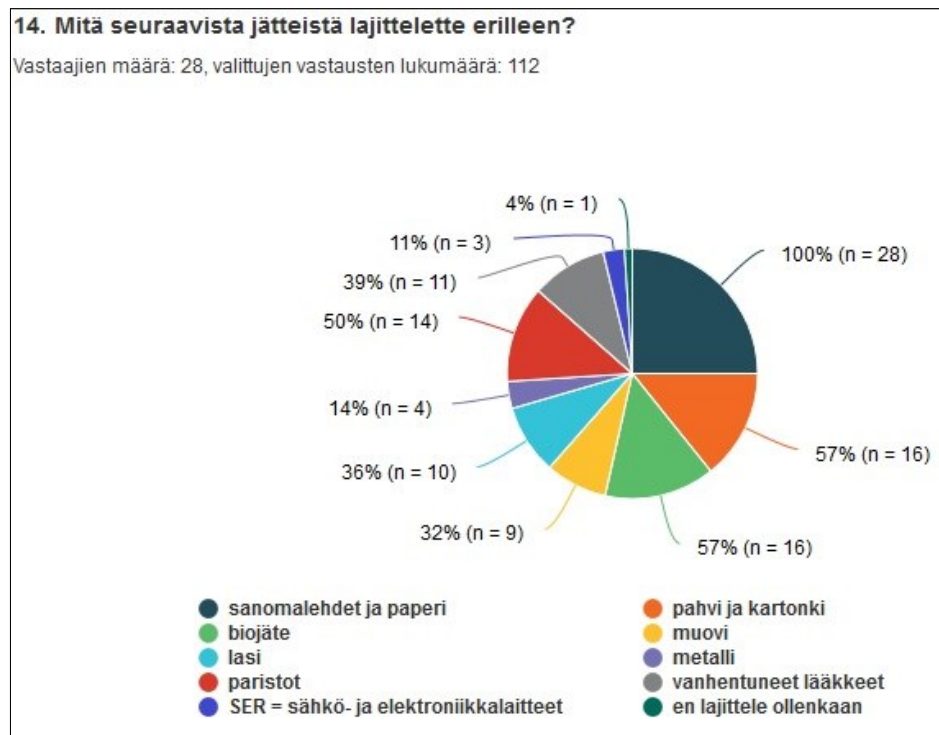
10. Kuinka aktiivisesti lajittelette jätteitänne?		
	n	Prosentti
aina	10	38,46%
useimmiten	8	30,77%
joskus	5	19,23%
en koskaan	3	11,54%

Kysymyksessä numero 13 selvitettiin, mitä eri jätteitä, eli jätejakeita kotihoidon asiakkailla syntyy (kuva 22). Valittavia jätejakeita oli yhteensä 9 kappaletta. Erilaisista jätejakeista vain tekstiilijäte rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Kotihoidon asiakkailla syntyi suurimmaksi osaksi sanomalehtiä ja paperia, jonka valitsi 100 % vastaajista. Toiseksi eniten syntyi biojätettä ja muovia, sillä ne valitsi 79 % vastaajista. Pahvin ja kartongin valitsi 66 % vastaajista, paristot 59 % vastaajista ja lasin valitsi 55 % vastaajista.

Kuva 22. Kotihoidon asiakkailla syntyvät jätejakeet.

Kysymyksessä numero 14 kysyttiin, mitä jättejakeita kotihoidon asiakkaat lajittelevat erilleen (kuva 23). Vastaajista 100 % lajitteli erilleen sanomalehdet ja paperin. 57 % vastaajista lajitteli erilleen pahvin ja kartongin sekä biojätteen. Paristot lajitteli erilleen 50 % vastaajista, vanhentuneet lääkkeet 39 % vastaajista, lasin 36 % vastaajista ja muovin 32 % vastaajista. Yksi vastaajista ilmoitti ettei lajittele ollenkaan.

Kuva 23. Kotihoidon asiakkaiden erilleen lajittelemat jättejakeet.

Kysymyksessä numero 16 selvitettiin, tietävätkö kotihoidon asiakkaat mitä ovat vaaralliset jätteet (kuva 24, sivu 46). 29:stä vastaajasta 16 henkilöä vastasi tähän kysymykseen. Huomionarvoista on, että kyselytutkimuksen tiedotteessa kotihoidon asiakkaita informoitiin teemoittelun käytöstä ja samassa yhteydessä annettiin sitaattien käytöstä konkreettinen esimerkki, jossa mainittiin vaarallisista jätteistä lääkkeet ja paristot. Tästä huolimatta vastaajat osasivat nimetä muitakin vaarallisia jätteitä. Muut nimetyt vaaralliset jätteet olivat akut, öljyt, maalit, loisteputket, ohenteet, jäteöljyt ja ”myrkyt”.

16. Tiedättekö mitä ovat vaaralliset jätteet (ennen kutsuttiin ongelmajätteiksi)? Jos tiedätte, antakaa jokin esimerkki:
 Vastaajien määrä: 16

Vastauksia yhteensä 16, joista 16 näkyvillä. Näytä vain 10 vastausta

	Vastaukset
▼	-
▼	Akku
▼	Akut, öljyt, maalit jne..
▼	maalit, akut
▼	paristot, lääkkeet
▼	patterit, loisteputket
▼	patterit ym.
▼	Patterit, lääkkeet, akut
▼	Vanhentuneet lääkkeet
▼	Paristot (ei enää muuta tulekaan) lääkkeet
▼	patterit
▼	Paristot
▼	Maalit yms ohenteet, akut
▼	paristot, vanhat lääkkeet
▼	paristot, jäteöljyt, myrkyt
▼	paristot, lääkkeet, maali

Kuva 24. Kotihoidon asiakkaiden nimeämät vaaralliset jätteet.

6.3.2 Kotihoidon työntekijät

Kysymyksessä numero 4 kysyttiin, pidättekö jätteiden lajittelua ja kierrätystä tärkeinä asioina (taulukko 6). Kysymys on täysin sama kuin kotihoidon asiakkaiden kysymys numero 9. Kaikki neljä vastaajaa vastasivat tähän kysymykseen kyllä.

Taulukko 6. Kotihoidon työntekijöiden asenne jätteiden lajittelua ja kierrätystä kohtaan

4. Pidättekö jätteiden lajittelua ja kierrätystä tärkeinä asioina?		
	n	Prosentti
kyllä	4	100%
en	0	0%
en osaa sanoa	0	0%

Kysymyksessä numero 5 kysyttiin, lajittelevatko kotihoidon työntekijät jätteitä omassa kodissaan (taulukko 7, sivu 47). Kysymys on samantyyppinen kuin kotihoidon asiakkaiden kysymys numero 10, mutta kotihoidon työntekijöiden kysymyksessä vastausvaihtoehdot ovat suppeammat. Kaikki neljä kotihoidon työntekijää vastasivat tähän kysymykseen kyllä.

Taulukko 7. Kotihoidon työntekijöiden aktiivisuus jätteiden lajittelussa

5. Lajitteletteko jätteitä omassa kodissanne?		
	n	Prosentti
kyllä	4	100%
en	0	0%
välillä lajittelen, välillä en	0	0%

Kysymyksessä numero 8 kysyttiin, kuinka kotihoidon työntekijät kokevat jätteiden lajittelun sujuvan asiakaskohteissa, mikäli asiakas haluaa jätteitä lajitella (taulukko 8). Kotihoidon työntekijöistä kolme vastasi ”sujuu aika hyvin” ja yksi vastasi ”sujuu erittäin hyvin”.

Taulukko 8. Jätteiden lajittelun sujuvuus asiakaskohteissa

8. Miten koet, kuinka jätteiden lajittelu sinulla sujuu asiakaskohteissa, mikäli asiakas haluaa jätteitään lajitella?		
	n	Prosentti
sujuu erittäin hyvin	1	25%
sujuu aika hyvin	3	75%
sujuu jossain määrin	0	0%
sujuu välttävästi	0	0%
sujuu aika heikosti	0	0%
sujuu erittäin heikosti	0	0%

6.4 Hankintayksiköiden kestävän kehityksen mukaiset hankinnat

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 2: Miten hankintayksiköissä huomioidaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaiset hankinnat ja kuinka hyvin ne toteutuvat?

Tähän tutkimuskysymykseen haettiin vastauksia tutkimusluvan alaisen kyselytutkimuksen lisäksi sähköpostikyselyiden avulla, joita lähetettiin asioista tietäville tahoille (alaluku 5.7). Opinnäytetyön painotus on jätehuollossa ja materiaaleissa, jonka vuoksi muita kestävän kehityksen osa-alueisiin liittyviä asioita ei käsitellä, kuten esimerkiksi energiatehokkuutta tai ruoan alkuperää ja sisältöä. Kyselylomakkeilla ja erillisillä tiedusteluilla pyrittiin selvittämään myös julkisten hankintojen tiettyjen tarvikkeiden ja materiaalien taloudellista puolta, mutta tiedot jäivät näiden asioiden osalta jonkin verran puutteellisiksi ja epätäsmällisiksi, jonka vuoksi ne päätettiin analyysivaiheessa rajata työstä pois. Ainoastaan vaippojen osalta käsitellään suuntaa antavaa talouspuolta alaluvussa 6.7.3. Täsmällisemmällä ja kattavammilla taloudellisilla tiedoilla olisi voitu arvioida tarkemmin eri tarvikkeiden ja materiaalivaihtoehtojen elinkaarikustannuksia keskenään.

6.4.1 Loimijoen Kuntapalvelut Oy

Loimijoen Kuntapalvelut Oy:ltä kysyttiin kyselyn alussa viisi strategiatason kysymystä, jotka liittyivät kestäväan kehitykseen. Vastaukset näihin kysymyksiin koottiin yhteiseen taulukkoon (taulukko 9).

Taulukko 9. Kestävä kehitys strategiatasolla

KYSYMYS:	ATERIAPALVELUT
1. Oletteko kuulleet Järkivihreä Forssa - kaupunkistrategiasta tai Fisun -verkostosta, johon Forssa kuuluu?	KYLLÄ
2. Oletteko tietoisia, mitkä ovat yllä mainittujen strategioiden kolme päätavoitetta?	KYLLÄ
3. Oletteko huomioineet yllä mainittujen strategioiden päätavoitteet omassa hankintatoiminnassanne?	KYLLÄ
4. Onko teillä nimettyä kestäväan kehityksen työryhmää tai ympäristöasioiden vastuuhenkilöä, joiden tavoitteena on aktiivisesti kehittää tämän sektorin käytännön toimintaa julkisissa hankinnoissanne?	EI
5. Onko hankintastrategiaan ja hankintaohjeisiin linjattu kestäväan kehitykseen ja ympäristöystävällisyyteen liittyviä tavoitteita, toimintaohjeita ja periaatteita?	EN OSAA SANOA

Loimijoen Kuntapalvelut Oy on Forssan kaupungin konserniyhtiö, jonka vuoksi Forssan kaupungin hankintaohje koskee myös Loimijoen Kuntapalvelut Oy:tä (Ketonen 2019). Alle on koottu luetteloon muutamia kestäväan kehitykseen liittyviä poimintoja tästä hankintastrategiasta.

- ”Hankintatoiminta on pyrittävä järjestämään siten, että hankintoja voidaan toteuttaa mahdollisimman kokonaistaloudellisesti ja suunnitelmallisesti olemassa olevat kilpailuolosuhteet hyväksi käyttäen ja ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat huomioon ottaen.”
- ”Ryhdyttäessä suunnittelemaan hankintaa ja valitsemaan hankintamenettelyä on ainakin huomioitava: laatutekijöiden merkitys ja elinkaarikustannukset.”
- ”Tarjouspyynnössä esitettävät laatua koskevat vaatimukset voivat koskea esimerkiksi: ympäristövaikutuksia ja kestäväan kehitystä.”
- ”Kilpailutuksen kohteena olevilta tuotteilta tai palveluilta voidaan edellyttää merkkiä näytöksi siitä, että hankinnan kohde on haluttujen ympäristöominaisuuksien, sosiaalisten ominaisuuksien tai muiden ominaisuuksien mukainen. Ympäristömerkin, kuten joutsenmerkin ja EU-ympäristömerkin, edellyttäminen on helppo tapa huomioida ympäristönäkökohdat hankinnassa.”
- ”Siinä tapauksessa, että halutaan kannustaa ympäristömerkittyjen tuotteiden tai palvelujen tarjoamiseen mutta merkin tarjoaminen ei ole hankintayksikölle välttämätöntä, merkki voidaan huomioida laatuvertailussa. Hankinnan valintaperusteena on tällöin hinta-

laatusuhde, ja edellytettyä merkkiä tarjoamalla tarjoaja saa lisäpisteitä laadun vertailussa.” (Forssan kaupunki n.d.b.)

Kysymyksessä numero 9 kysyttiin, miten ympäristöasiat ja kestävä kehitys huomioidaan ateriapalveluiden hankinnoissa (kuva 25). Vastauksen mukaan materiaalien osalta pyritään huomioimaan kierrätettävyys.

9. Miten ympäristöasiat ja kestävä kehitys huomioidaan ateriapalveluiden hankinnoissa?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
Y	Raaka-aineissa mukana isossa hankintarenkaassa Materiaalit pyritään huomioimaan kierrätettävyys osa pesuaineista eco-tuotteita

Kuva 25. Ympäristöasioiden ja kestävän kehityksen huomioiminen.

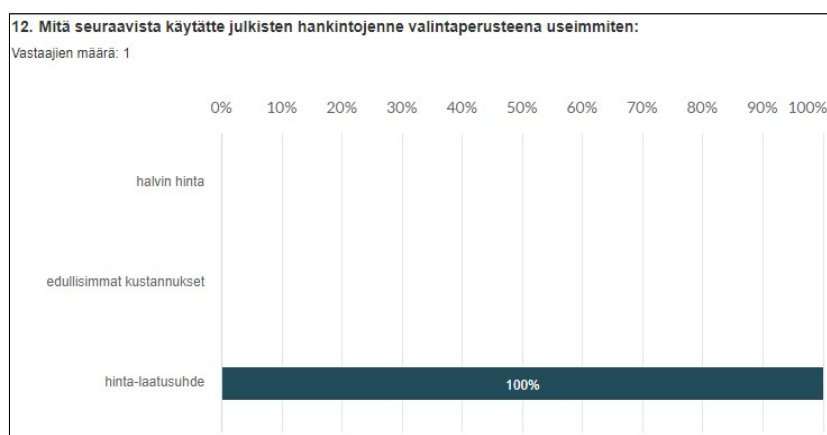
Kysymyksessä numero 11 selvitettiin, miten hankinnan elinkaarikustannukset otetaan huomioon (kuva 26). Vastauksen mukaan ”pääpaino on elinkaarikustannuksilla vaikka hankintahinta olisi suurempi”.

11. Millä tavoin otatte huomioon hankinnan elinkaarikustannukset (sis. hankintakustannukset, käyttökustannukset, huoltokustannukset, kierrätys- ja jättevaiheen kustannukset sekä ulkoiset ympäristövaikutukset, esim. hiilidioksidipäästöt)?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
Y	pääpaino elinkaarikustannuksilla, vaikka hankintahinta olisi suurempi

Kuva 26. Hankinnan elinkaarikustannusten huomioiminen.

Kysymyksessä numero 12 kysyttiin, mitä hankintalain kolmesta valintaperuste vaihtoehdosta käytetään ateriapalveluissa useimmiten (kuva 27). Vastauksen mukaan hinta-laatusuhde on useimmiten valintaperuste.

Kuva 27. Ateriapalveluiden julkisten hankintojen valintaperuste useimmiten.

Kysymyksessä numero 13 selvitettiin ympäristömerkkien tai -sertifikaattien käyttöä ateriapalveluiden hankintojen kriteereissä ja pisteytyksissä (kuva 28). Vastaus tähän kysymykseen oli ”en osaa sanoa”.

Kuva 28. Ympäristömerkkien tai -sertifikaattien käyttö ateriapalveluiden hankintojen kriteereissä ja pisteytyksissä.

Kysymyksessä numero 15 ateriapalveluilta pyydettiin esimerkkiä kestävä kehityksen mukaisesta tarvikke, materiaali tai pakkaus hankinnasta (kuva 29). Vastaukseksi saatiin, että kotiateriapakkaukset ovat kierrätettävää kartonkia. Kysymyksen vastauksesta selvisi kuitenkin myös mielenkiintoisena asiana se, että Loimijoen Kuntapalvelut Oy on mukana suuremmissa hankintarenkaassa, jonka vuoksi kaikki asiat eivät ole niin hyvin tiedossa.

15. Esimerkki kestävästä tarvikke / materiaali / pakkaus -hankinnasta kestävä kehityksen kannalta?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
▼	Olemme isommassa hankintarenkaassa, ja siksi asioita on otettu kyllä huomioon, mutta ei niin hyvin tiedossa. Mutta esimerkkinä kotiateriapakkaukset ovat kierrätettävää kartonkia.

Kuva 29. Esimerkki kestävä kehityksen mukaisesta tarvikke, materiaali tai pakkaus hankinnasta.

6.4.2 Materiaalihallinto

Materiaalihallinnolta kysyttiin kyselyn alussa viisi strategiatason kysymystä, jotka liittyivät kestävään kehitykseen. Vastaukset näihin kysymyksiin koottiin yhteiseen taulukkoon (taulukko 10, sivu 51).

Taulukko 10. Kestävä kehitys strategiatasolla

KYSYMYS:	MATERIAALIHALLINTO
1. Oletteko kuulleet Järkivihreä Forssa - kaupunkistrategiasta tai Fisu -verkostosta, johon Forssa kuuluu?	KYLLÄ
2. Oletteko tietoisia, mitkä ovat yllä mainittujen strategioiden kolme päätavoitetta?	EI
3. Oletteko huomioineet yllä mainittujen strategioiden päätavoitteet omassa hankintatoiminnassanne?	EN OSAA SANOA
4. Onko teillä nimettyä kestävän kehityksen työryhmää tai ympäristöasioiden vastuhenkilöä, joiden tavoitteena on aktiivisesti kehittää tämän sektorin käytännön toimintaa julkisissa hankinnoissanne?	EI
5. Onko hankintastrategiaan ja hankintaohjeisiin linjattu kestävään kehitykseen ja ympäristöystävällisyyteen liittyviä tavoitteita, toimintaohjeita ja periaatteita?	EI

Julkisten hankintojen kautta Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiriin ja Pirkanmaan sairaanhoitopiiriin strategiat ja tavoitteet tulevat jollain tasolla mukaan myös FSHKY:n toimintaan (Toulu 2019a). FSHKY:llä tai materiaalihallinnolla ei näin ollen ole omaa hankintastrategiaa (Toulu 2019b). Sairaanhoitopiirien hankintojen varsinaisen toteuttamisen ja kilpailuttamisen suorittaa Pirkanmaan sairaanhoitopiirissä Tuomi Logistiikka Oy ja Kanta-Hämeessä Tuomi Logistiikka Oy:n lisäksi myös Sarastia Oy (Toulu 2019a). Sarastia Oy:ltä saatiin yllä mainittua kokonaisuutta selventävä vastaus: ”Yhteishankintayksiköllä (kuten me tai Tuomi Logistiikka) ei lähtökohtaisesti ole omia strategisia tavoitteita sen suhteen, mihin hankinnoilla pitäisi pyrkiä. Tämä johtuu siitä, että me toteutamme yhtä montaa strategista tavoitetta kuin meillä on asiakkaita. Dokumentoitujen hankintatavoitteiden suhteen sinun kannattaa siis kääntyä nimenomaan FSHKY:n ja muiden hankintayksiköiden puoleen” (Heino 2019). FSHKY:n materiaalihallinnon julkisten hankintojen yhteistyötä eri kuntien ja sairaanhoitopiirien kanssa kuvailtiin myös alaluvussa 4.7.1.

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiriin julkisia hankintoja koskevia dokumentteja ei onnistuttu löytämään verkosta itsenäisesti eikä niitä saatu sähköpostitse kysymällä suoraan asioista tietävältä kohdehenkilöltä. Tämän vuoksi alla olevassa luettelossa on nostettu esiin julkisten hankintojen strategioiden kestävään kehitykseen liittyviä poimintoja vain Pirkanmaan sairaanhoitopiiriin julkisista hankinnoista vastaavalta taholta saatujen lähteiden osalta.

- ”Ympäristövastuun kantaminen on tärkeä tehtävä, jossa Tays on edelläkävijöiden joukossa. Työ on ollut suunnitelmallista jo kymmenkunta vuotta. Kestävä kehitys sisällytettiin muun muassa hankintamenettelyyn ja energiatehokkuuteen.” (Pirkanmaan sairaanhoitopiiri 2019.)

- ”Pirkanmaan sairaanhoitopiirillä on vastuullisuusohjelma, jonka toimeenpanoa ovat osaltaan myös hankinnat. Kestävän kehityksen vaatimukset huomioidaan aina kun se on mahdollista ja kustannuksiltaan sekä toiminnallisesti perusteltua. Kestävä kehitys pyritään huomioimaan mm. sertifioituilla ympäristömerkeillä, elinkaarikustannuksina, tuotteiden kierrätysmahdollisuuksilla niiden elinkaaren aikana, sekä kuljetusten yhdistelyllä. Tarjouksista on hyväksyttävä se, joka on kokonaistaloudellisesti edullisin sen mukaan kuin tarjouspyynnössä on esitetty.” (Pirkanmaan sairaanhoitopiiri 2018.)
- ”Sairaanhoitopiirin palvelut tuotetaan luonnonvaroja tuhlaamatta ja ympäristöä mahdollisimman vähän kuormittaen. Tämä tarkoittaa tehokasta ja säästäväistä luonnonvarojen käyttöä, jätteen synnyn ehkäisemistä, vesien-, ilman- ja maaperänsuojelua, ilmastonmuutoksen torjuntaa sekä vastuuta tuotetun palvelun koko elinkaaren aikaisista ja toimitusketjun pituisista ympäristövaikutuksista.” (Pirkanmaan sairaanhoitopiiri 2016.)
- ”Materiaalitehokkuuden parantaminen: sairaalahuollossa ja ravintokeskuksessa olemme siirtyneet kestäväkäyttöisten mikrokuituliinujen käyttöön tasojen pyyhinnässä. Jätteiden hyödyntämisaste on noussut yli 70 %.” (Pirkanmaan sairaanhoitopiiri 2017.)

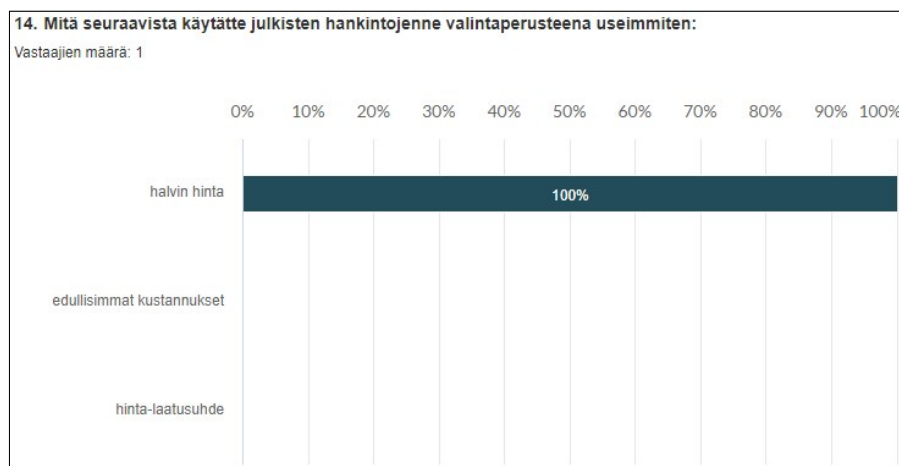
Pirkanmaan sairaanhoitopiiri on myös ensimmäisenä julkisena terveydenhuollon toimijana tehnyt sitoumus 2050 -yhteiskuntasitoumuksen vastuullisuudesta, jossa on huomioitu kestävä kehityksen kaikki osa-alueet (Sitoumus2050 n.d.).

Kysymyksessä numero 10 kysyttiin, miten ympäristöasiat ja kestävä kehitys huomioidaan materiaalihallinnon hankinnoissa (kuva 30). Tässä vastauksessa selvisi jo aikaisemmin tiedossa ollut yhteishankintakilpailutus (alaluku 4.7.1) ja uutena tietona se, että ”FSHKY vain käyttää hankintasopimuksia, muttei osallistu itse kilpailutuksiin ja tuotevalintoihin.”

10. Miten ympäristöasiat ja kestävä kehitys huomioidaan kotihoidon hankinnoissa?	
Vastaajien määrä: 1	
Vastaukset	
	Yhteishankintakilpailutuksia tekee Tuomi Logistiikka Oy ja Kuntahankinnat Oy. FSHKY vain käyttää hankintasopimuksia, muttei osallistu itse kilpailutuksiin ja tuotevalintoihin.

Kuva 30. Ympäristöasioiden ja kestävä kehityksen huomiointi.

Kysymyksessä numero 14 kysyttiin, mitä hankintalain kolmesta valintaperuste vaihtoehdosta käytetään materiaalihallinnossa useimmiten (kuva 31, sivu 53). Vastauksen mukaan halvin hinta on useimmiten valintaperuste.

Kuva 31. Materiaalihallinnon julkisten hankintojen valintaperuste useimmiten.

Kysymyksessä numero 20 selvitettiin ympäristömerkkien tai -sertifikaattien käyttöä materiaalihallinnon hankintojen kriteereissä ja pisteytyksissä (kuva 32). Vastaus tähän kysymykseen oli ”en osaa sanoa”.

Kuva 32. Ympäristömerkkien tai -sertifikaattien käyttö materiaalihallinnon hankintojen kriteereissä ja pisteytyksissä.

6.5 Jätteen määrän ja -synnyn ehkäiseminen ja lajittelun edistäminen

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 3: Minkälaisia konkreettisia keinoja jätteen määrän ja -synnyn ehkäisemiseksi sekä lajittelun edistämiseksi voidaan löytää?

Tähän tutkimuskysymykseen haettiin vastauksia useilla eri menetelmillä ja eri tietolähteitä hyödyntäen. Tutkimusluvan alaisen kyselytutkimuksen lisäksi teoreettisen viitekehyksen koostaminen ja muu itsenäinen tiedonhaku olivat merkittävässä roolissa, samoin Forssan kaupungin

jätelautakunnalle ja ympäristöpäällikölle esitetyt kysymykset. Teoreettisen viitekehityksen koostamisen ja itsenäisen tiedonhaun kautta tähän tutkimuskysymykseen saatuja tuloksia käsitellään tarkemmin johtopäätöksissä ja kehitysehdotuksissa (luvut 7–8).

Tämä tutkimuskysymys on jaettu tässä tulososiossa kahteen teemaan alalukuina (6.5.1 ja 6.5.2). Kumpaankin alalukuun on koottu kaikkien eri sidosryhmien kyselylomakkeista saatuja tuloksia koskien näitä aihepiirejä.

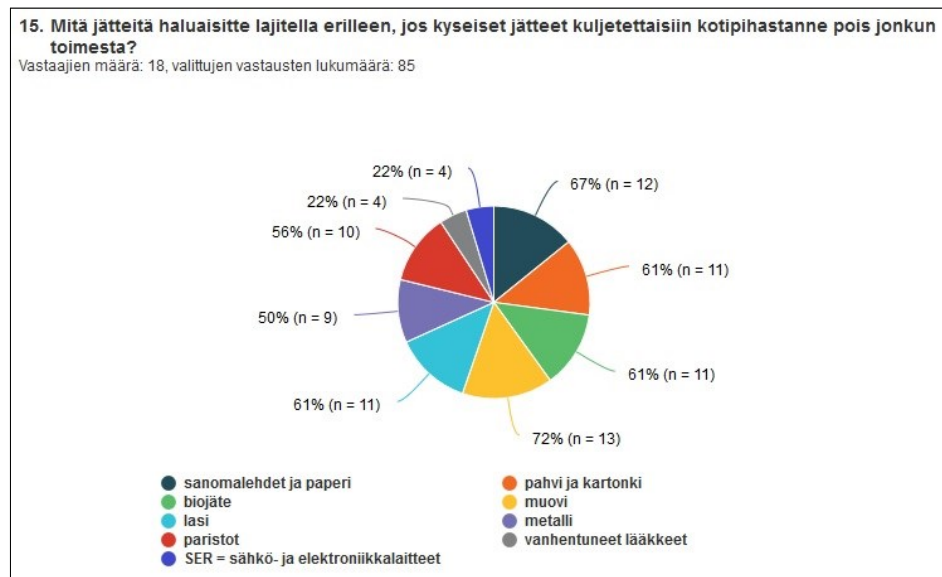
6.5.1 Jätteiden lajittelua hidastavat ja edistävät tekijät

Kotihoidon asiakkaiden kysymyksessä numero 11 kysyttiin, mitä eri jäteastioita taloyhtiön tai omakotitalon pihassa on (kuva 33). Selvästi yleisimmät jätteasiat olivat sanomalehdet ja paperi (93 %), sekajäte (83 %), biojäte (76 %) ja pahvi ja kartonki (72 %).

Kuva 33. Kotihoidon asiakkaiden pihapiirissä olevat jätteasiat.

Kotihoidon asiakkaiden kysymyksessä numero 15 kysyttiin, mitä jätteitä kotihoidon asiakkaat haluaisivat lajitella erilleen, mikäli ne noudettaisiin suoraan kotipihaan (kuva 34, sivu 55). Kun kysymystä verrataan kotihoidon asiakkaiden kysymykseen numero 14 voidaan havaita, että muutamien jättejakeiden erilleen lajittelun määrä nousee joko vähän tai merkittävästi. Näitä jättejakeita ovat pahvi ja kartonki, biojäte, muovi, lasi ja metalli. Näiden jättejakeiden erilleen lajittelun määrä oli kysymyksessä 14 pahvin ja kartongin osalta 57 %, biojätteen osalta 57 %, muovin osalta 32 %, lasin osalta 36 % ja metallin osalta 14 %.

Kuva 34. Kiinnostus jätteiden lajitteluun, mikäli jäteastiat olisivat pihapiirissä.

Kotihoidon asiakkaiden kysymyksessä numero 17 kysyttiin, mitkä asiat kotihoidon asiakkaat kokevat haasteena tai hidasteena jätteiden lajittelussa (taulukko 11, sivu 56). Yleisin valittu vastaus oli ”keittiössäni tai asunnossani ylipäänsä ei ole riittävästi tilaa erilaisille jäteastioille” (54,17 %). Toiseksi yleisin valittu vastaus oli ”toimintakykyni estää jätteiden lajittelun toteuttamisen” (50 %). Kolmanneksi yleisin vastaus oli ”koen, että minulla syntyy jätettä hyvin vähän” (33,33 %). Neljänneksi yleisin vastaus oli ”jätteiden keräyspisteet (ekopisteet) ovat liian kaukana, jotta voisin lajitellut jätteeni sinne itsenäisesti kuljettaa” (29,17 %). Viisi vastaajaa (20,83 %) koki, ettei heillä ole haasteita tai hidasteita jätteiden lajittelun toteuttamisessa. Yksi vastaaja antoi avoimeen kenttään myös vastauksen ”en jaksakaan kovin kiinnostua”.

Taulukko 11. Jätteiden lajittelun haasteet ja hidasteet

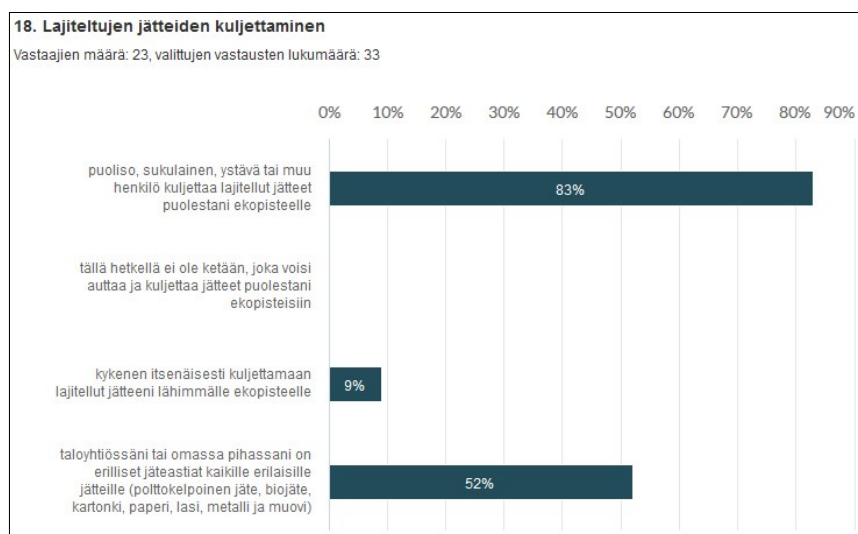
17. Mitkä asiat koette haasteena tai hidasteena jätteiden lajittelun toteuttamisen suhteen?	n	Prosentti
toimintakykyni estää jätteiden lajittelun toteuttamisen	12	50%
en ole tullut ajatelleeksi, että voisin lajitella jätteeni	0	0%
koen, että minulla syntyy jätettä hyvin vähän	8	33,33%
koen, että en osaa lajitella jätteitä ja tarvitsisin siihen apua ja neuvontaa	1	4,17%
koen, että jätteiden lajittelu vie liikaa aikaa	0	0%
keittiössäni tai asunnossani ylipäänsä ei ole riittävästi tilaa erilaisille jätteasioille	13	54,17%
taloyhtiössäni tai omassa pihassani on puutteellisesti astioita eri jätelajeille	2	8,33%
jätteiden keräyspisteet (ekopisteet) ovat liian kaukana, jotta voisin lajitellut jätteeni sinne itsenäisesti kuljettaa	7	29,17%
en tiedä missä ekopisteet sijaitsevat	3	12,5%
haluaisin ohjaavan kannusteen (esim. rahallisen korvauksen/hyödyn) jätteiden lajittelustani jossain muodossa	1	4,17%
joku muu syy, mikä?	3	12,5%
ei haasteita / hidasteita jätteiden lajittelun toteuttamisessa	5	20,83%

Avoimeen tekstikenttään annetut vastaukset

Pilolota

Vastausvaihtoehdot	Teksti
joku muu syy, mikä?	omaiset hoitavat
joku muu syy, mikä?	liikuntarajoitteisuus, omaiset hoitavat jätteet pois
joku muu syy, mikä?	en jaksa kovin kiinnostua

Kotihoidon asiakkaiden kysymyksessä numero 18 kysyttiin lajiteltujen jätteiden kuljettamisesta (kuva 35). Vastaajista 83 % ilmoitti, että puoliso, sukulainen, ystävä tai muu henkilö kuljettaa lajitellut jätteet heidän puolestaan ekopisteelle. Vastaajista 52 % ilmoitti, että heidän pihapiirissään on jätteasiat kaikille eri jätelajeille. Vastaajista 9 % ilmoitti, että he kykenevät itsenäisesti toimittamaan lajitellut jätteet lähimmälle ekopisteelle. Yksikään vastaaja ei valinnut vastausvaihtoehtoa ”tällä hetkellä ei ole ketään, joka voisi auttaa ja kuljettaa jätteet puolestani ekopisteisiin”.

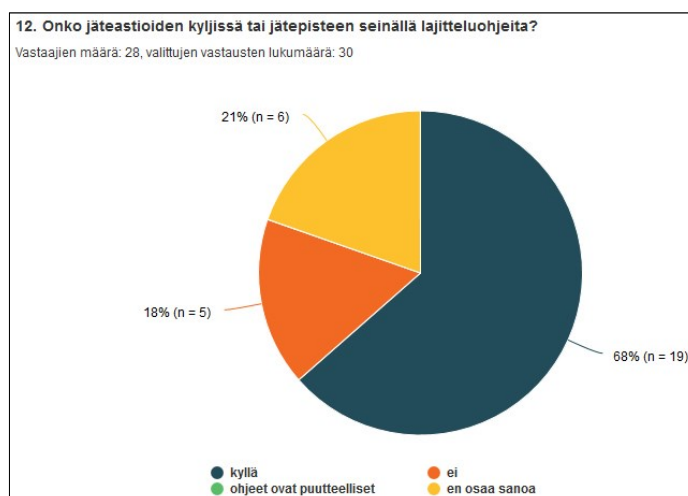
Kuva 35. Lajiteltujen jätteiden kuljettaminen.

Kotihoidon työntekijöiltä kysyttiin kysymyksessä numero 9 saman tyyppisiä, jätteiden lajittelun haasteisiin ja hidasteisiin liittyviä asioita, kuin mitä kotihoidon asiakkailta kysyttiin kysymyksessä numero 17 (taulukko 12). Kotihoidon työntekijöiden yleisin vastaus oli ”asiakkaiden keittiöissä tai asunnoissa ylipäänsä ei usein ole riittävästi tilaa erilaisille jäteastioille” (75 %). Neljä seuraavaksi yleisintä vastausta olivat ”kotihoidon asiakkaista hyvin harva lajittelee jätteensä”, ”kotihoidon asiakkailla oma toimintakyky estää usein jätteiden lajittelun toteuttamisen”, ”asiakkaiden taloyhtiöissä tai heidän omissa pihossaan on puutteellisesti astioita eri jätelajeille” ja ”jätteiden keräyspisteet (ekopisteet) ovat liian kaukana, joten useat asiakkaat eivät kykene lajiteltuja jätteitään sinne itsenäisesti kuljettamaan” (50 %). Yksi vastaaja (25 %) valitsi myös vaihtoehdon ”koen, että en osaa lajitella jätteitä ja tarvitsisin siihen apua ja neuvontaa”.

Taulukko 12. Jätteiden lajittelun haasteet ja hidasteet

9. Mitkä asiat koette haasteena tai hidasteena jätteiden lajittelun toteuttamisen suhteen asiakaskohteissa?	n	Prosentti
kotihoidon asiakkaista hyvin harva lajittelee jätteensä	2	50%
kotihoidon asiakkailla oma toimintakyky estää usein jätteiden lajittelun toteuttamisen	2	50%
koen itse, että jätteiden lajittelu vie liikaa aikaa	0	0%
asiakkaiden keittiöissä tai asunnoissa ylipäänsä ei usein ole riittävästi tilaa erilaisille jäteastioille	3	75%
koen, että en osaa lajitella jätteitä ja tarvitsisin siihen apua ja neuvontaa	1	25%
asiakaskohteissa jäteastiat ovat usein puutteellisesti merkittyjä (sisätiloissa)	0	0%
asiakaskohteissa jäteastiat ovat usein puutteellisesti merkittyjä (ulkona)	0	0%
asiakkaiden taloyhtiöissä tai heidän omissa pihossaan on puutteellisesti astioita eri jätelajeille	2	50%
jätteiden keräyspisteet (ekopisteet) ovat liian kaukana, joten useat asiakkaat eivät kykene lajiteltuja jätteitään sinne itsenäisesti kuljettamaan	2	50%
joku muu syy, mikä?	0	0%

Kotihoidon asiakkaiden kysymyksessä numero 12 kysyttiin, onko jäteastioiden kyljissä tai jättepisteiden seinällä lajitteluohjeita (kuva 36). 68 % vastasi kyllä, 18 % vastasi ei ja 21 % vastasi en osaa sanoa. Yksikään vastaaja ei valinnut vaihtoehtoa ”ohjeet ovat puutteelliset”.

Kuva 36. Kysymys lajitteluohjeista jättepisteellä.

6.5.2 Pakkaukset, tarvikkeet ja materiaalit

Loimijoen Kuntapalvelut Oy:n kysymyksissä 17 ja 18 selvitettiin, mitä tarvikkeita ja pakkausmateriaaleja kotiaterian ruoka-annokset sisältävät ja mitä jätejakeita tätä kautta päätyy kotihoidon asiakkaille (kuva 37). Käytettävät tuotteet ja pakkaukset ovat kotiaterian pakkaus, jälkiruokapikari, salaattipikari ja joskus krokopussiin pakattu leivonnainen. Edellä mainittujen pakkausten materiaalit ovat kierrätyskelpoista muovia ja kartonkia. Myös thermokasseja ja kylmälevyjä käytetään kuljetuksen ja säilyvyyden apuvälineinä, mutta ne säilyvät kierrossa käyttöiän loppuun saakka, eivätkä näin ollen jää asiakkaalle.

17. Mitä pakkausmateriaaleja ja tarvikkeita yksi kotiaterian ruoka-annos sisältää?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
▼	Kierrätettävä kartonkirasia, pet-kalvo rasiaan, joka käy muovikierrätykseen, muovinen jälkiruoka/salaattipikari+kansi kierrätyskelpoinen, joskus krokopussiin pakattu leivonnainen, thermokassit ja kylmälevyt kiertävät kunnes käyttöikä tulee täyteen

18. Mitä kertakäyttötuotteita tai pakkauksia ateriapalvelun kautta päätyy kotihoidon asiakkaalle?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
▼	Kaikki edelliset jäävät asiakkaalle thermokassia ja kylmälevyjä lukuun ottamatta

Kuva 37. Kotiateria-annosten tarvikkeet ja pakkausmateriaalit.

Kysymyksellä numero 20 selvitettiin, onko kotiaterioiden missään pakkauksissa mustaa muovia (taulukko 13). Vastaukseksi saatiin ”ei”. Tämän kysymyksen tarkoitusta käsitellään tarkemmin johtopäätöksissä (s. 79).

Taulukko 13. Mustan muovin käyttö kotiateriapakkauksissa

20. Käytetäänkö ateriapalveluiden kotiateria - pakkauksissa mustaa muovia?		
	n	Prosentti
kyllä	0	0%
ei	1	100%
en osaa sanoa	0	0%

Kysymyksellä numero 21 tiedusteltiin, olisiko ateriapalveluiden pakkauksissa ja tarvikkeissa heidän mielestään nähtävissä mahdollisuuksia lisätä ja edistää kestotuote-vaihtoehtojen käyttöönottoa tai materiaalin vaihtoa (kuva 38, sivu 59). Vastauksen mukaan materiaalit ovat

kierrätettäviä ja asiakkaalle turvallisia. Eri materiaalia olevien astioiden paino ja kestoastioissa etenkin hygieniaan liittyvät seikat mainittiin merkittäviksi huomioon otettaviksi asioiksi.

21. Missä ateriapalveluiden pakkauksissa ja tarvikkeissa näette olevan mahdollisuuksia lisätä ja edistää kestotuote-vaihtoehdon käyttöönottoa tai materiaalin vaihtoa?	
Vastaukset	
	Mielestämme materiaalit ovat nyt kaikki kierrätyskelpoisia ja asiakkaalle turvallisia. Emme näe tarvetta kestotuotteelle, koska toimituspäiviä on kolme viikossa ja hygienia ei kestoastioissa (esim. teräs tai posliini) ole niin hyvä. Myös astioiden painossa on merkittävästi eroa.

Kuva 38. Pakkauksien kestotuote-vaihtoehdot tai materiaalin vaihto.

Kotihoidon työntekijöiden kysymyksessä numero 18 selvitettiin kehitysideota kotihoidon palveluihin, tuotteisiin ja materiaaleihin niin, että toiminta olisi entistä enemmän kestävä kehityksen periaatteiden mukaista (kuva 39). Yksi vastaaja ehdotti muovisten salaatti ja jälkiruoka-astioiden vaihtoa pahvisiin.

18. Kuinka lähtisitte kehittämään kotihoidon palveluja, tuotteita ja materiaalivalintoja niin, että toiminta olisi entistä enemmän kestävä kehityksen periaatteiden mukaista?	
Vastaukset	
	En tiedä
	Muoviset salaatti ja jälkiruoka-astiat voisi vaihtaa pahvisiin.

Kuva 39. Kestävä kehityksen mukaiset kehitysideat kotihoitotoiminnalle.

Materiaalihallinnon kysymyksissä numero 9 ja 15 selvitettiin kotihoidossa käytettäviä tuotteita ja tarvikkeita (kuva 40, sivu 60). Vastausten mukaan hoitohenkilökunnan tarvitsemia tarvikkeita ovat suojakäsineet, suojaesiliinat, suojaliinat, jätesäkit, käsipyyhkeet, wc-paperit, pesuvoiteet ja -aineet. Myös alaluvussa 4.7.1 kerrottiin, että maksuttoman hoitotarvikejakelun kautta tulevat tuotteet ja tarvikkeet ovat vaipat, pitkäaikaiseen haavanhoitoon tarvittavat tarvikkeet sekä insuliinidiabeettikkojen verensokerin mittaukseen ja insuliinin pistoon tarvittavat välineet (Andersson 2019). Kotihoidon työntekijöiden kyselyn kautta selvisi, että myös muovisia kengänsuojia käytetään kotihoidon arjessa.

15. Mitä hoitotarvikkeita kotihoidon arjessa pääasiallisesti käytetään (esim. vaipat, vuodesuojat, suojakäsineet, erilaiset suojaruusteet jne.)?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
Y	Suojakäsineet, suojaessut, suojaliinat, pesuvoiteet yms.

9. Mitä kotihoidossa käytettävistä tuotteista ja tarvikkeista hankitaan vuodessa määrällisesti eniten?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
Y	Suojakäsineet (nitrili) Jätessäkit Suojaesiliinat Käsipyyhkeet WC-paperit Pesuvoiteet, -aineet

Kuva 40. Kotihoidossa käytettäviä tuotteita ja tarvikkeita.

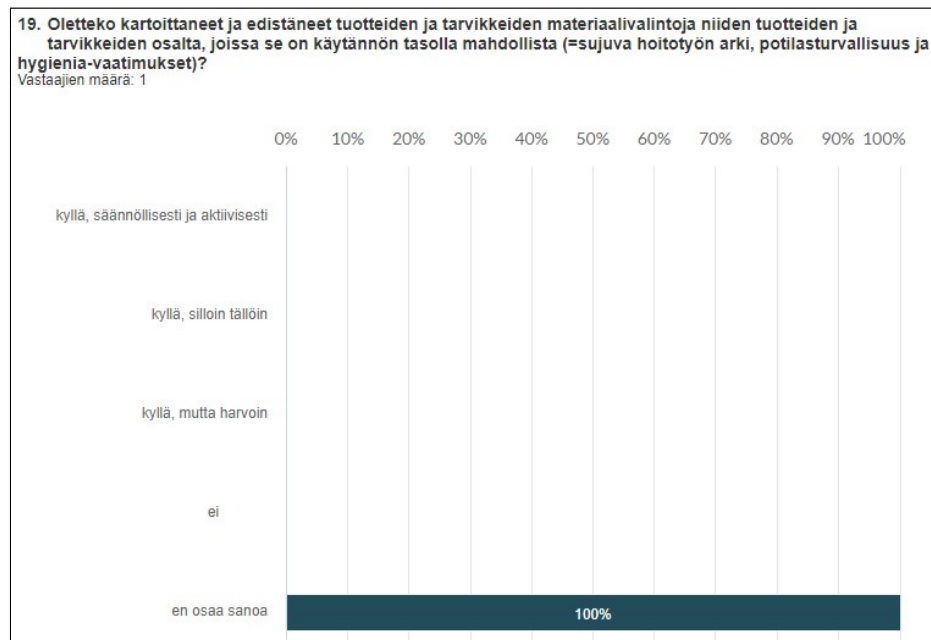
Materiaalihallinnon kysymyksessä numero 17 selvitettiin yllä mainittujen tuotteiden ja tarvikkeiden materiaaleja (kuva 41). Vastauksen mukaan tuotteiden materiaalit ovat muovia, hygieniatuotepaperia ja kuitukangasta.

17. Mitä kaikkia eri materiaaleja kotihoidossa käytettävät tuotteet ja tarvikkeet sisältävät (esim. muovi, pvc)?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
Y	Muoveja sekä pakkauksissa että itse tuotteissa. Kuitukangasta. Hygieniatuotepapereita.

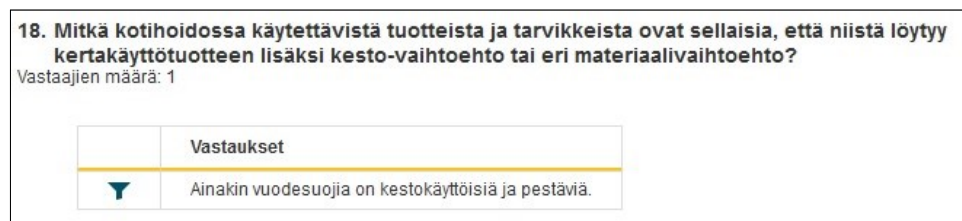
Kuva 41. Kotihoidon tuotteiden ja tarvikkeiden materiaalit.

Materiaalihallinnon kysymyksessä numero 19 selvitettiin, onko kotihoidon tuotteiden ja tarvikkeiden materiaalivalintoja kartoitettu ja edistetty niiden tuotteiden ja tarvikkeiden osalta, joissa se olisi mahdollista potilasturvallisuuden ja sujuvan hoitotyön arjen näkökulmasta (kuva 42, sivu 61). Vastaus tähän kysymykseen oli "en osaa sanoa".

Kuva 42. Kotihoidon tuotteiden ja tarvikkeiden materiaalivalintojen kartoittaminen ja edistäminen.

Materiaalihallinnon kysymyksessä numero 18 kysyttiin, mitkä kotihoidon tuotteista ja tarvikkeista ovat sellaisia, että niistä löytyy kertakäyttötuotteen lisäksi kesto-vaihtoehto tai eri materiaalia oleva vaihtoehto (kuva 43). Vastaukseksi saatiin, että ”ainakin vuodesuojia on kestopäyttöisiä ja pestäviä”.

Kuva 43. Materiaalihallinnon näkemys kotihoidon tuotteiden ja tarvikkeiden materiaalivaihtoehtoista.

Kotihoidon työntekijöiden kysymyksessä numero 13 tiedusteltiin työntekijöiden näkemystä siitä, missä kotihoidon tuotteissa ja tarvikkeissa he näkisivät mahdollisuuksia kestopäyttöisten, ekologisempien materiaalien tai paremmin kierrätettävien materiaalien käytölle (kuva 44, sivu 62). Tähän kysymykseen saatiin yksi vastaus, jonka mukaan muoviset kengänsuojat voisivat olla biohajoavia ja essut voisivat olla kierrätettäviä muovia tai niin ikään biohajoavia.

13. Mitkä kotihoidossa käytettävistä tuotteista / tarvikkeista ovat mielestänne sellaisia, että ne olisi mahdollista korvata kestopuotteilla, ekologisemmilla materiaaleilla tai paremmin kierrätettävillä materiaaleilla? (huomioiden hygienia, potilasturvallisuus ja hoitotyön sujuva arki)
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
▼	Muoviset kengänsuojat voisi olla esimerkiksi biohajoavia. Essut voisi tehdä kierrätettävistä muoveista tai nekin voisi olla biohajoavia.

Kuva 44. Työntekijöiden näkemys kotihoidon tuotteiden ja tarvikkeiden materiaaliveikotiedoista.

6.6 FSHKY:n jäteneuvonnan tarpeet

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 4: Minkälaista jäteneuvontaa FSHKY:n henkilökunta tarvitsee?

Kyselytutkimuksen avulla selvitettiin myös FSHKY:n tilaajan toivoman jäteneuvontatilaisuuden tarpeenmukaista sisältöä. Tähän asiaan liittyviä kysymyksiä esitettiin kotihoidon työntekijöille avoimina kysymyksinä yhteensä kolme kappaletta (kuva 45). Kysymyksellä numero 10 selvitettiin myös mahdollista avun tarvetta jätteiden lajittelun toteuttamiseen asiakaskohteissa. Tässä kysymyksessä yksi vastaaja nosti esille, että ”asiakkaat joko haluavat tai eivät halua lajitella jätteitä.” Jäteneuvontatilaisuus järjestettiin 3.6.2019 FSHKY:n tiloissa Urheilukentänkatu 9:ssä ja sen teemaksi valikoitui vastausten perusteella muovi. Tilaisuuden esitysmateriaalin koosti ja esityksen järjesti tämän opinnäytetyön tekijä.

10. Minkälaista apua, neuvontaa ja tietoa koette tarvitsevanne jätteiden lajittelun toteuttamiseksi ja sen onnistumiseksi asiakaskohteissa?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
▼	En juurikaan mitään. Asiakkaat joko haluavat tai eivät halua lajitella jätteitä.

11. Mistä jätteiden lajitteluun, kierrätykseen tai jätehuoltoon liittyvistä aiheista tai asioista erityisesti kaipaisitte lisätietoa?
Vastaajien määrä: 1

Vastaukset	
▼	Muovin kierrätyksestä ja lajittelusta

12. Mitä muita toiveita teillä on jäteneuvontatilaisuuden suhteen, jonka opinnäytetyön tekijä tulee pitämään FSHKY:n toimiloihin toukokuussa 2019?
Vastaajien määrä: 0

Vastaukset	
------------	--

Kuva 45. Kotihoidon työntekijöiden toiveet jäteneuvontatilaisuudelle.

6.7 Vaippajäte, kestovaipat ja aikaisemmat tutkimukset

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 5: Minkälaista ikäihmisten vaippa keskustelu on ollut julkisuudessa, löytyykö aiheesta aikaisempia tutkimuksia ja minkälaisia kehitysmahdollisuuksia on löydettävissä?

FSHKY:n tilaaja toivoi selvittämään vaippa keskustelun tilannetta, etsimään mahdollisia aikaisempia tutkimuksia ja nostamaan aihetta esille opinnäytetyön kautta. Vaippajätteen voidaan myös katsoa olevan merkittävässä roolissa opinnäytetyön pääaiheiden, eli materiaalitehokkuuden ja jätehuollon näkökulmista katsoen sekä kotihoidossa syntyvien jätteiden näkökulmasta katsoen. Tähän tutkimuskysymykseen haettiin vastauksia useilla eri menetelmillä ja eri tietolähteitä hyödyntäen. Tutkimusluvan alaisen kyselytutkimuksen lisäksi teoreettisen viitekehyksen koostaminen, muu itsenäinen tiedonhaku ja yhteydenotot asiantuntijoihin olivat merkittävässä roolissa.

Tämä tutkimuskysymys on jaettu tässä tulososiossa kahteen teemaan alaotsikoina, jotka ovat keskustelu vaipoista julkisuudessa ja aikaisemmat tutkimukset (6.7.1) sekä kehitysmahdollisuudet (6.7.2). Alaotsikoihin on koottu kaikkien eri sidosryhmien ja tietolähteiden avulla näihin aihepiireihin saatuja tuloksia. Alaotsikossa 6.7.3 nostetaan vielä erikseen esille vaippavalinnan taloudellista näkökulmaa hankintakustannusten osalta.

6.7.1 Keskustelu vaipoista julkisuudessa ja aikaisemmat tutkimukset

Tiedonhaun perusteella tehtiin havainto, että Suomessa vaippajätteestä ja vaippajättemääristä on keskusteltu enemmän silloin, kun jätteenpolttolaitoksia ei vielä ollut, vaan vaipat päätyivät kaatopaikan penkkaan (Marjakangas 2016). Orgaanisen jätteen kaatopaikkakiellon myötä vaippajätettä ei ole saanut enää sijoittaa kaatopaikoille vuodesta 2016 alkaen (Krautsuk & Ojala 2017).

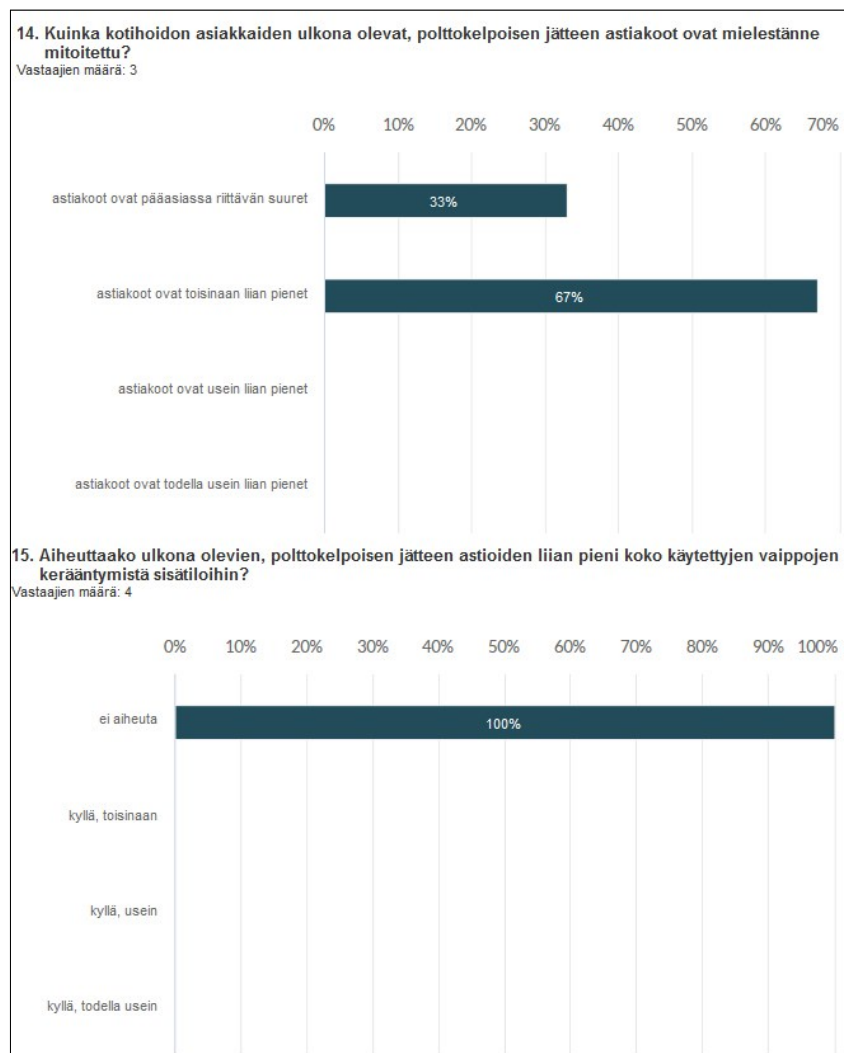
Kansainvälisesti tarkasteltuna havaittiin, että etenkin suuren väkiluvun maissa kuten Japanissa, vaippa-aiheet ovat enemmän esillä kuin Suomessa. Japanissa on eniten ikääntyneitä koko maailmassa, mikä todettiin alaluvussa 2.4.1. Japanissa aikuisten vaippojen myyntivolyymi ylitti lasten vaippojen myyntivolyymin vuonna 2011. Japanissa vuonna 2016 aikuisten inkontinenssimarkkinoiden volyymiksi arvioitiin 1,8 miljardia dollaria. Japanissa ikääntyneiden hoitolaitoksissa on todellinen tarve kehittää uusia menetelmiä vaippajätteestä aiheutuvien hajuhaittojen ja jätetilavuuden pienentämiseksi. Yhtenä keinona tähän on pohdittu koneellista ulosteen ja vaipan erottamista toisistaan. (Steger 2019.)

Vaippajätteeseen, vaippajätteiden määrään tai niistä käytyyn keskusteluun liittyviä tutkimuksia oli todella haasteellista löytää.

Tiedonhaussa hyödynnettiin useita eri hakukanavia ja sekä kotimaisia että ulkomaisia hakusanoja. Vaippoihin liittyvät aikaisemmat tutkimukset, gradut ja opinnäytetyöt painottuivat inkontinenssiin, hygieniaan, materiaaleihin sekä vaipoista aiheutuviin iho-ongelmiin ja infektioihin. Myös esimerkiksi älyvaipat ja kestovaipat olivat aiheina. Vaippojen aiheiden havaittiin olevan useammin kytköksissä lapsiin kuin ikäihmisiin. Vaippajätettä ja vaipan ympäristövaikutuksia saatettiin käsitellä hieman myös työn pääaiheen yhteydessä, kuten esimerkiksi Elisa Kankaanpään tekniikan kandidaatintyössä (Kankaanpää 2019). Vaippojen ympäristövaikutusten käsittely oli töissä usein suomalaisen jätehuollon nykytilanteeseen nähden epäajankohtaista, sillä niissä painotettiin vaippojen aiheuttamia ympäristöongelmia kaatopaikoille sijoittamisen näkökulmasta.

Kertakäyttövaippoja arvioidaan kuluvan Suomessa vuosittain noin 250 miljoonaa kappaletta (Pakkala & Heikkilä 2007). Vaippajätteen määrän on arvioitu Suomessa olevan noin 7 % kaikesta jätteestä (Uro 2012). Esimerkiksi Tampereen keskussairaalassa vuonna 2007 kertakäyttöisiä vauvanvaippoja arvioitiin kuluneen vuoden aikana 185 000 kappaletta (Pakkala & Heikkilä 2007). Ikäänntyneiden palveluasumiseen tarkoitetuissa kiinteistöissä vaippajätteen määrä voi olla todella suuri, jonka vuoksi jäteastioiden määrä voi olla runsas ja niiden tyhjennysväli tiheä (Haarala 2015, 17). Asiaan vaikuttava huomioitava seikka on myös se, että aikuisten vaipat ovat kooltaan suurempia kuin lasten vaipat.

Kotihoidon asiakkaiden asumistilanne on yllä mainittuun tilanteeseen nähden erilainen, mutta vaippajätteen määrää selvitettiin yleisellä tasolla kotihoidon työntekijöiden kysymyksellä numero 14 ja 15 (kuva 46, sivu 65). Vastaukseksi saatiin, että polttokelpoisen jätteen astiakoot ovat kotihoidon työntekijöiden mielestä joko pääasiassa riittävän suuret (33 %) tai toisinaan liian pienet (67 %). Tästä huolimatta käytettyjä vaippoja ei kerry sisätiloihin yhdenkään vastaajan mukaan.

Kuva 46. Kotihoidon asiakkaiden polttokelpoisen jätteen astiakoot vaippajätteen näkökulmasta.

6.7.2 Kehitysmahdollisuudet

Forssan kotihoidon työntekijöiltä, kotihoidon asiakkailta ja materiaalihallinnolta tiedusteltiin muutamalla kysymyksellä suhtautumista kestovaippoihin. Ensimmäisessä kysymyksessä kaikilta kysyttiin, ”Minkälaisia ajatuksia aikuisten kestovaipat teissä herättävät?” (kuvat 47–49, sivu 66). Työntekijät vastasivat kysymykseen ”ei”, ”ei kiitos käyttöön!” ja ”kuka pesee ja mistä aika kestovaippojen pesemiseen?”. Materiaalihallinnon vastaus oli ”kuka ne pesee?”. Kotihoidon asiakkailta saatiin tähän kysymykseen yhteensä 14 vastausta, joissa nousi esille monenlaisia mielipiteitä ja ajatuksia. Vastaukset olivat kaikkea väliltä ”En tykkää!” ja ”Positiivisia, vaikka en tarvitse vielä” (kuva 49, sivu 66).

16. Minkälaisia ajatuksia aikuisten kestoaipeat teissä herättävät?
Vastaajien määrä: 3

	Vastaukset
▼	Ei kiitos käyttöön!!
▼	Kuka pesee ja mistä aika kestoaipeitten pesemiseen?
▼	Ei

Kuva 47. Kotihoidon työntekijöiden suhtautuminen kestoaipeihin.

24. Minkälaisia ajatuksia aikuisten kestoaipeat / inkontinenssisuojat teissä herättävät?
Vastaajien määrä: 1

	Vastaukset
▼	Kuka ne pesee?

Kuva 48. Materiaalihallinnon suhtautuminen kestoaipeihin.

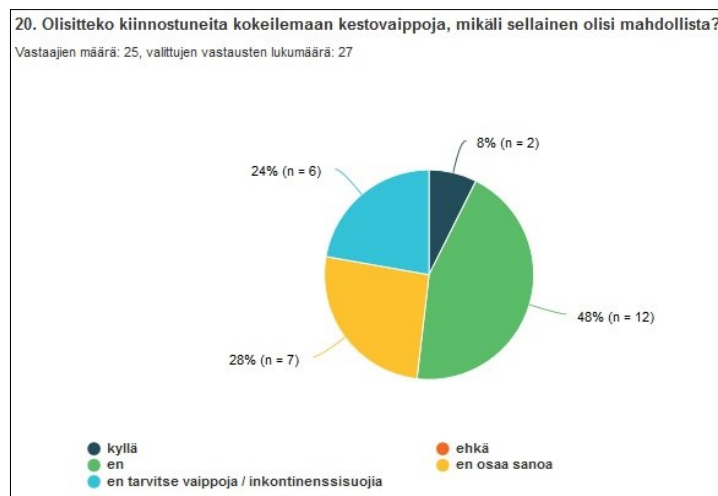
19. Minkälaisia ajatuksia aikuisten kestoaipeat teissä herättävät?
Vastaajien määrä: 14
Vastauksia yhteensä 14, joista 14 näkyvillä. Näytä vain 10 vastausta

	Vastaukset
▼	Ei osaa sanoa
▼	Eivät innosta
▼	pidän niitä käytännöllisen
▼	-
▼	ei jaksaisi huoltaa niitä
▼	Hyi
▼	joillekin ne sopivat
▼	erittäin hyviä
▼	Positiivisia, vaikka en tarvitse vielä
▼	aika vieras ajatus
▼	?
▼	En tykkää!
▼	Ei mahdollisuutta ja kykyä kestoaipeitten huoltoon
▼	-

Kuva 49. Kotihoidon asiakkaiden suhtautuminen kestoaipeihin.

Kotihoidon asiakkailta kysyttiin kysymyksessä numero 20, että olisivatko he kiinnostuneita kokeilemaan kestoaipeita mikäli sellainen olisi mahdollista (kuva 50, sivu 67). Tähän kysymykseen saatiin 27 vastausta.

Vastaajista 48 % vastasi ”en”, 28 % vastasi ”en osaa sanoa” ja 24 % vastasi ”en tarvitse vaippoja/inkontinenssisuojia”. Yksikään vastaaja ei valinnut vastausvaihtoehtoa ”ehkä”.

Kuva 50. Kotihoidon asiakkaiden kiinnostus kokeilla kestovaippoja.

Kotihoidon työntekijöiltä ja materiaalihallinnolta tiedusteltiin yhdellä kysymyksellä, kuinka käyttökelpoisena vaihtoehtona he pitävät kestovaippon käyttöä kotihoitotoiminnassa (taulukot 14 ja 15 sivuilla 67–68). Työntekijöistä kolme vastasi ”ei missään nimessä käyttökelpoinen vaihtoehto” ja yksi vastasi ”mahdollisesti käyttökelpoinen ajatus, mikäli kotihoidon asiakas olisi asiasta kiinnostunut ja asiakkaan puoliso, sukulainen tai ystävä voisi säännöllisesti auttaa kestovaippon puhdistuksessa, pesussa ja kuivaamisessa”. Myös vastausvaihtoehto ”en osaa sanoa mielipidettäni” oli valittu. Materiaalihallinto vastasi tähän kysymykseen ”mahdollisesti käyttökelpoinen ajatus, mikäli kotihoidon asiakas olisi asiasta kiinnostunut ja asiakkaan puoliso, sukulainen tai ystävä voisi säännöllisesti auttaa kestovaippon puhdistuksessa, pesussa ja kuivaamisessa”.

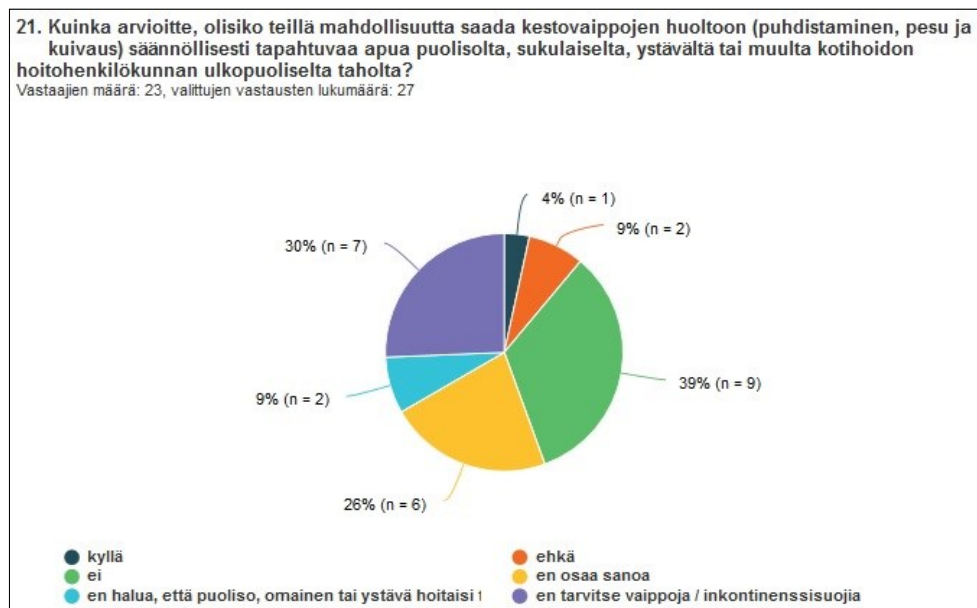
Taulukko 14. Kotihoidon työntekijöiden mielipiteet kestovaippon käytöstä kotihoitotoiminnassa

17. Kuinka käyttökelpoisena vaihtoehtona pidätte kestovaippon käyttöä kotihoitotoiminnassa?	n	Prosentti
ei missään nimessä käyttökelpoinen vaihtoehto	3	75%
mahdollisesti käyttökelpoinen vaihtoehto joidenkin asiakkaiden kohdalla	0	0%
käyttökelpoisuuden arviointi vaatisi kokeilujaksota	0	0%
mahdollisesti käyttökelpoinen ajatus, mikäli kotihoidon asiakas olisi asiasta kiinnostunut ja asiakkaan puoliso, sukulainen tai ystävä voisi säännöllisesti auttaa kestovaippon puhdistuksessa, pesussa ja kuivaamisessa.	1	25%
en osaa sanoa mielipidettäni	1	25%

Taulukko 15. Materiaalihallinnon mielipide kestovaipponen käytöstä kotihoitotoiminnassa

25. Kuinka käyttökelpoisena vaihtoehtona pidätte kestovaipponen käyttöä kotihoitotoiminnassa?	n	Prosentti
ei missään nimessä käyttökelpoinen vaihtoehto	0	0%
mahdollisesti käyttökelpoinen vaihtoehto joidenkin asiakkaiden kohdalla	0	0%
käyttökelpoisuuden arviointi vaatisi kokeilujaksoa	0	0%
mahdollisesti käyttökelpoinen ajatus, mikäli kotihoidon asiakas olisi asiasta kiinnostunut ja asiakkaan puoliso, sukulainen tai ystävä voisi auttaa kestovaipan puhdistuksessa, pesussa ja kuivaamisessa.	1	100%
en osaa sanoa mielipidettäni	0	0%

Kotihoidon asiakkailta kysyttiin kysymyksessä numero 21, että olisiko heillä mahdollisuutta saada kestovaipponen huoltoon säännöllisesti tapahtuvaa apua puolisoilta, sukulaiselta tai ystävältä tai muulta kotihoidon hoitohenkilökunnan ulkopuoliselta taholta (kuva 51). Vastaajista 39 % vastasi ”ei”, 30 % vastasi ”en tarvitse vaipponen/inkontinenssisuojia” ja 26 % ”vastasi en osaa sanoa”. Vastaajista 9 % vastasi ”ehkä” ja ”en halua, että puoliso, omainen tai ystävä hoitaisi tätä asiaa”. Yksi vastaaja (4 %) vastasi ”kyllä”.

Kuva 51. Kotihoidon asiakkaiden näkemykset kestovaipponen huoltoon tarvittavan avun saatavuudesta.

Suhtautumisesta kestovaipponen löydettiin jonkin verran tietoa myös itsenäisellä tiedonhauella, mutta lähes kaikissa yhteyksissä kohteena olivat lasten kestovaipat. Tampereen keskussairaalassa vuonna 2007 henkilökunta oli kiinnittänyt huomiota vaippajätteen määrään ja vaati sairaalaa lisäämään kestovaipponen käyttöä. Tuolloin kestovaipponen oli käytössä ainakin Vammalan aluesairaalassa, Tammisaaren sairaalassa ja Jorvin sairaalassa. Tammisaaren ja Jorvin sairaalat joutuivat kuitenkin

luopumaan kestovaippojen käytöstä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin uuden pesulasopimuksen myötä. Jorvin sairaalan synnytysosaston silloisen osastonhoitaja Liisa Jaakolan mukaan kestovaipoista ei olisi haluttu luopua mutta näin oli pakko menetellä pesulasopimuksen vaihtoon liittyvien käytännön seikkojen vuoksi. (Pakkala & Heikkilä 2007.) Kestovaippojen lisäksi on olemassa biohajoavia vaippoja, mutta niillekin soveltuva jäteastia on polttokelpoinen sekajäte (Silvander 2014). Tämä johtuu siitä, että täysin biohajoavaa vaippaa ei ole vielä onnistuttu kehittämään (Kankaanpää 2019, 12).

Vuonna 2008 turkulaisessa päiväkodissa kiellettiin kestovaippojen käyttö hygieniasyihin vedoten (Stranius 2018, 19). Marjo Malm:in tutkimuksessa vuonna 2009 väite todettiin aiheettomaksi (Malm 2009). Kesto- ja kertakäyttövaippojen eroja selvitettiin myös vuonna 2011 tehdyssä tutkimuksessa, jossa näkökulma oli työterveydellisissä seikoissa. Vaipoilla ei havaittu olevan työhygieenistä eroa keskenään bakteerien, virusten ja ammoniakkin osalta. Kesto- ja kertakäyttövaippojen todettiin olevan yhtä turvallisia hengitysilman mikrobiologisesta näkökulmasta. Tutkimuksessa mainitaan siinä havaittujen tulosten yleistettävyyden vanhuspuolelle. (Vaattovaara, Kivimäenpää, Pasanen & Heinonen-Tanski 2011, 23–25.) Leo Straniuksen mukaan nykypäivänä esimerkiksi helsinkiläisissä päiväkodeissa kestovaippoihin suhtaudutaan myönteisesti (Stranius 2018, 19). Vääränkokoinen vaippa ja vääränlainen imukyky ovat usein syynä epäonnistumisiin kestovaippojen käytössä (Krautsuk & Ojala 2017). Kestovaippojen käytön onnistuminen on usein kiinni myös siitä, opetetaanko niiden oikeaoppista käyttöä käyttäjille (Stranius 2018, 19). Sini Kosonen on tehnyt opinnäytetyön aiheesta kesto- vai kertakäyttövaipat päivähoitossa. Työssään hän otti kyselyllä selvää päivähoitajien kokemuksista ja näkemyksistä kestovaippojen käytöstä heidän työympäristössään. Saatujen vastauksien perusteella kestoaipeat ovat työympäristössä hoitajille työläämpiä ja ne vievät aikaa muulta hoitotyöltä. Niihin suhtauduttiin kuitenkin positiivisesti ympäristöasioiden näkökulmasta ja lähes kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, etteivät kestoaipeat vaikuta työoloihin. (Kosonen 2015, 31–34.)

Kestovaippoihin liittyvissä tutkimuksissa vertailtiin usein myös kertakäyttövaipan ja kestovaipan ympäristövaikutuksia ja elinkaarikustannuksia keskenään. Elinkaarikustannusten näkökulmasta ympäristövaikutukset painottuvat eri vaiheeseen elinkaarta kestoaipean ja kertavaipan näkökulmista. Kertakäyttövaipassa ne painottuvat Suomessa nykypäivänä kaatopaikkakiellon ansiosta elinkaaren alkuun ja kestoaipeilla taas elinkaaren keskivaiheille kun vaippaa käytetään. Englannin ja Walesin ympäristövirasto (Environment Agency) on tehnyt vuonna 2008 elinkaariarvioinnin (LCA) kestoaipeiden ja kertakäyttövaippojen osalta. Kestovaipoissa elinkaari- ja ympäristövaikutuksiin todettiin vaikuttavan suuresti niiden pesuun liittyvät asiat, kuten pesukoneen energialuokka, koneen täyttöaste, pesulämpötila, kuivausrummun käyttö, pesuaineen valinta ja se, säilyykö

vaippa kierrossa seuraaville käyttäjille. Edellä mainitut asiat vaikuttavat siihen, voidaanko kestovaipan ympäristövaikutukset todeta kertakäyttöistä vaippaa suuremmiksi vai pienemmiksi. Kuluttajan valinnat ja toimintatavat ovat siis merkittävässä roolissa. (Environment Agency 2008, 31.)

Suvi Haaparanta on tehnyt vuonna 2002 Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnalle (YTV) tutkimuksen, jossa hän kertakäyttövaipan ja kestovaipan ympäristövaikutusten vertailun lisäksi toi esille myös käyttökokemuksia. Tämä tutkimus on saatavilla vain painettuna julkaisuna. (Haaparanta 2002.) Myös Iso-Britanniassa on tehty vuonna 2001 pestävien inkontinenssisuojien käyttötutkimus aikuisille, joilla oli kohtalainen tai sitä suurempi virtsainkontinenssin vaikeusaste. Tutkimuksessa pestäviä tuotteita verrattiin kertakäyttöisiin tuotteisiin käyttökokemuksien perusteella. Uudelleen käytettävien tuotteiden todettiin tarjoavan hyödyllisen vaihtoehdon kertakäyttötuotteille tietyissä olosuhteissa. Tutkimuksessa todettiin kuitenkin tarve suuremmalle tilastolliselle lisätutkimukselle. (Macaulay, Clarke-O'Neill, Fader, Pettersson & Cottenden 2001.)

Suhtautumista kestovaippoihin, niiden käytön yleisyyttä, käyttökokemuksia ja mahdollisia tutkimustietoja tiedusteltiin myös Kodin kestot ry:ltä. Kodin kestot ry on kotimainen edunvalvonta- ja harrastejärjestö, joka toimii kestotuotteiden asiantuntijatahona (Kodin kestot ry n.d.b). Kodin kestot ry:n asiantuntemus perustuu etupäässä kokemuksiin lasten kestovaipoista, naisten kuukautissuojista sekä virtsankarkailusuojista. Aikuisten kestovaippoja valmistetaan samoista materiaaleista kuin lasten kestovaippoja, joten yhdistyksen asiantuntemusta voi erityisesti materiaalien osalta hyödyntää myös tässä opinnäytetyössä. (Etelärinne 2019.) Kodin kestot ry:n toimijoiden kanssa keskusteltiin kestovaipoista puhelimitse ja sähköpostitse. Keskustelussa pääroolissa olivat aikuisten kestovaipat, joita seuraavat vastaukset pääasiassa koskevat.

Puhelinkeskustelussa Aulikki Etelärinne mainitsi uskovansa, että kestovaippoja kohtaan on paljon ennakkoluuloja. Hänen mukaansa inkontinenssi on aiheena vaiettu, eikä siitä siksi juuri puhuta. Aikuisten kestovaippoja käytetään Suomessa ja Suomen ulkopuolella, mutta ne ovat heikosti tunnettuja. Etelärinteen mukaan aikuisten kestovaippojen imujen kehittäminen on vielä kesken. Useissa aikuisten kestovaipoissa imujen materiaali on tällä hetkellä puuvillafroteeta tai mikrokuitua, jotka eivät aina ole riittäviä edes lasten käytössä. Sen sijaan pestäviä, kuukautissuojan mallisia virtsankarkailusuojia kokeilleet aikuiset ovat olleet tyytyväisiä tuotteiden kosteudenpitävyyteen. Kuukautissuojissa käytetään usein imukyvyltään tehokkaita luonnonkuituja, kuten bambua ja hampppua. (Etelärinne 2019.)

Kodin kestot ry:n hallituksen puheenjohtaja, Anna Holopainen, vastasi esitettyihin kysymyksiin sähköpostitse. Myös hänen mukaansa aikuisten kestovaippoihin suhtaudutaan epäillen, mutta siitä huolimatta myös kokeilijoita on. Hänellä ei ollut tietoa, kuinka yleistä aikuisten kestovaippon käyttö on Suomessa tai ulkomailla. Hän kuitenkin arveli käyttäjiä olevan, koska kestovaippoja ja etenkin varmuusalushousuja on markkinoilla. Holopaiselta tiedusteltiin myös, mahtaako Suomesta tai ulkomailta löytyä aikuisten kestovaippon osalta case-esimerkkejä tai kokeiluja yleisesti. Toisessa kysymyksessä kysyttiin samaa asiaa kotihoitotoiminnan ja terveydenhuollon osalta. Holopaisen mukaan Jyväskylän kangaskaupalla on juuri meneillään aikuisten kestovaippon kokeilu ja ensimmäiset tuotteet ovat markkinoilla. Kotihoidon tai terveydenhuollon osalta hänellä ei ollut tietoa kestovaippon käytöstä. Aikuisten kestovaippoihin liittyvistä suomalaisista tai ulkomaisista tutkimuksista hänellä ei ollut tietoa. (Holopainen 2019.)

6.7.3 Vaippavalintojen hankintakustannukset

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä hoitotarvikejakelun vaippakustannusten arvioitiin kasvaneen, minkä katsottiin johtuvan ikääntyneiden määrän kasvusta ja pitkäaikaisen hoivan painottamisesta kotihoitoon (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, 32). FSHKY:n hoitotarvikejakelun vaippon vuosittaisista määristä ja kustannuksista saatiin laskettua suuntaa antava arvio. Forssan kotihoidon vaippatilauksia suorittavalta taholta saatujen laskelmien mukaan yhden vaippoja käyttävän kotihoidon asiakkaan vaippon tarve on henkilökohtaisesta tilanteesta riippuen 12 kuukauden aikana 720–1440 vaippaa. 720 kappaletta tarkoittaa yhden vaipan tarvetta vuorokaudessa ja 1440 kappaletta tarkoittaa kolmen vaipan tarvetta vuorokaudessa (Andersson 2019). Materiaalihallinnon kyselyn kysymyksen numero 23 kautta selvisi, että vaippon hinnat vaihtelevat todella paljon riippuen vaippatyypistä. Yleisin vaippatyyppe on TENA pants plus M. Pakkauksessa on 14 vaippaa ja sen hinta on 5,46 €. Tätä hintaa ja yllä olevaa vaippon määrän laskentaa käyttäen vaippon vuosittaiset kustannukset FSHKY:n hoitotarvikejakelussa ovat noin 281–562 €/vaippoja tarvitseva asiakas.

Aikuisen kestovaipan hankintahinta uutena on esimerkiksi Jyväskylän kangaskaupassa 43,90 euroa (Jyväskylän kangaskauppa n.d.). Lasten kestovaippon pesun kannalta niitä suositellaan hankittavaksi yhtä lasta varten noin 20 kappaletta, jotta päivittäiseltä pesulta vältytään (Krautsuk & Ojala 2017). Aikuisten vaipat ovat kooltaan suurempia, joten täyden koneellisen kannalta niitä ei tarvitsisi hankkia yhtä paljon kuin lasten kestovaippoja. Seuraava laskelma on kuitenkin toteutettu lasten vaippon 20 kappaleen määrän mukaan, koska aikuisille suunnattua ohjeellista määrää ei ollut saatavilla. 20 aikuisen kestovaippaa olisi hankintakustannuksiltaan 878 euroa asiakasta kohden. Hankintakustannuksia tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava se, että esimerkiksi kestovaippalainamojen avulla vaipat säilyvät kierrossa

käyttäjältä toiselle niin pitkään kuin tuote säilyy ehjänä ja käyttökelpoisena (Krautsuk & Ojala 2017).

6.8 Lakimuutosten vaikutus kotihoidon jätehuollon järjestämisvastuisiin

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 6: Miten jätelakiin tulevat muutokset vaikuttavat kotihoidon jätehuollon järjestämisvastuisiin tai onko löydettävissä muita lakimuutoksia, jotka vaikuttavat tämän tutkimuksen kontekstiin?

Tähän tutkimuskysymykseen haettiin vastauksia teoreettisen viitekehyksen koostamisen kautta (alaluvut 3.3.1, 3.6 ja 3.7). Alaluvun 3.3.1 mukaan jätelain ensimmäisen tai toisen vaiheen muutokset eivät vaikuta jätteenkuljetuksen järjestämisen vastuisiin kotihoidon asiakkaan näkökulmasta, vaan tilanne säilyy ennallaan. Mikäli Forssan kaupungin jätelautakunta päättää vuonna 2019 vaihtaa kiinteistön haltijan järjestämän kuljetuksen kunnan järjestämään kuljetukseen (alaluku 3.6), niin siinä tapauksessa jätehuollon järjestämisen vastuu siirtyisi kotihoidon asiakkaalta kunnalle. Muita asiaan vaikuttavia lakimuutoksia ei ole tällä hetkellä vireillä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa analysoidaan ja pohditaan mitä saadut tulokset kertovat ja tarkoittavat sekä verrataan niitä aikaisempiin tutkimuksiin. Alaluvuissa esiteltävät aikaisemmat tutkimukset on toteutettu pääasiassa käyttämällä tutkimuskohteina työikäisiä ihmisiä, mutta Helsingin seudun ympäristöpalveluiden vuonna 2017 teettämässä kuluttajakäyttäytymistutkimuksessa ovat olleet mukana myös yli 65-vuotiaat. Ensimmäisessä alaluvussa käsitellään myös validiteetin ja reliabiliteetin -käsitteiden teoriaa ja arvioidaan tutkimuksen ja koko opinnäytetyön onnistuneisuutta ja luotettavuutta näiden asioiden osalta sekä pohditaan jatkotutkimuksen aihetta.

Ensimmäisen alaluvun jälkeen käsitellään tuloksista johdetut johtopäätökset tutkimuskysymyksittäin aloittaen tutkimuskysymyksestä numero 1. Tulokset-kappaleesta on poimittu havaintoja niiden tutkimuskysymysten alle, joihin ne parhaiten antavat vastauksia. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi osa hankintayksiköiden havainnoista sijoittuvat tässä luvussa alaluvun 7.3 lisäksi alalukuun 7.4.

7.1 Validiteetti ja reliabiliteetti

Kaikkien tutkimusten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, jonka vuoksi niitä tulee arvioida olennaisena osana tutkimusta. Luotettavuuden ja

pätevyyden arvioimiseen käytetään termejä validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä, eli onko tutkimusmenetelmä tai käytetty mittari mitannut juuri sitä, mitä on ollut tarkoitus mitata ja selvittää. Reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten luotettavuutta, toistettavuutta ja kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 226.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmasta reliabiliteetti tarkoittaa myös tulkinnan samankaltaisuutta ja ristiriidattomuutta eri tulkitsijoiden kesken (Kananen 2008, 124).

Tämän opinnäytetyön kyselytutkimuksessa eri sidosryhmien vastaajien määrä ja vastaajien soveltuvuus vaikuttaa sidosryhmästä riippuen joko jonkin verran tai paljon tutkimuksen validiteettiin ja reliabiliteettiin, vaikka laadullisessa tutkimuksessa ei olekaan tarkkaa määräsääntöä vastaajille. Laadullisessa tutkimuksessa kuitenkin korostuvat aineiston laatu ja oikeiden henkilöiden valinta, joita käsiteltiin tarkemmin alaluvussa 6.1.

Ateriapalveluiden ja etenkin materiaalihallinnon osalta eri vastaajat olisivat tuottaneet vielä konkreettisempaa ja yksityiskohtaisempaa tulosta kuin mihin nyt päästiin. Reliabiliteettia ja validiteettia voidaan näiden sidosryhmien osalta pitää hyvänä yleisellä tasolla, mutta heikompana yksityiskohtaisten tulosten tasolla, koska ne jäivät vajaavaisiksi. Vajaavaisuus johtuu siitä, että kaikista asioista vastaajilla ei ollut tietoa, koska päätökset ja yksityiskohtaisemmat linjaukset tehdään muualla. Kyselytutkimuksen jälkeiset yhteydenotot sairaanhoitopiireihin, julkisia hankintoja konkreettisesti toteuttaviin tahoihin, hoitotarvikejakeluun ja tutustuminen Forssan kaupungin hankintaohjeeseen paransivat hieman reliabiliteettia molempien sidosryhmien osalta. Ateriapalveluiden ja materiaalihallinnon kyselylomakkeiden kysymykset olivat aika yksityiskohtaiset ja laajuudeltaan kattavat, jonka vuoksi voidaan sanoa, että soveltuvampien vastaajien saavuttaminen ja tätä kautta hyödyntäminen kyselyiden vastaajina olisi todennäköisesti tuottanut näiden sidosryhmien osalta erittäin reliabilia ja validia lopputulosta. Lomakkeiden selkeyden ja yksityiskohtaisuuden vuoksi voidaan sanoa, että validiteetti olisi todennäköisesti lähes yhtä hyvä lomaketutkimuksessa ja haastattelututkimuksessa, mutta oikeiden henkilöiden käytöllä haastattelututkimus olisi saattanut tuottaa hyvin syväluotaavia tuloksia.

Kotihoidon työntekijöiden osalta tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia heikentää merkittävästi alhainen vastaajien määrä. Tämän vuoksi vastaukset jäivät hyvin yksipuolisiksi, sillä esimerkiksi mielipide-eroja ei noussut esiin juuri lainkaan. Kyselytutkimuksen toteuttamisen aikaan Forssan kotihoidossa oli meneillään esimiesten vaihdoksia, jonka vuoksi myös nämä työn arkeen liittyvät muutokset veivät käytettävissä olevia resursseja muihin toimintoihin. Validiteetin osalta työntekijöille olisi ollut hyödyllistä järjestää muutamia haastatteluita sattumanvaraisella otannalla, sillä kyselyn informaatiotilaisuudessa havaittiin, että keskustelua kyselyn aihepiireistä heräsi sen yhteydessä. Kotihoidon työntekijöillä suurin haaste olisi varmasti ollut haastatteluun tarvittavan

ajan irrottaminen työkiireiden lomasta, jonka vuoksi kyselylomakkeen etuina voidaan nähdä sen joustavuus ajan ja paikan näkökulmista. Kyselylomake mahdollisti myös sen täyttämisen useassa eri otteessa, sillä siihen määriteltiin tallennus-mahdollisuus ja asiasta välitettiin tieto työntekijöille esimiehen kautta. Haastattelun käyttö olisi parantanut tutkimuksen validiteettia ja vastaajien suurempi määrä olisi parantanut reliabiliteettia huomattavasti. Suostumuslomakkeiden käyttö oli pakollista tutkimusluvan saamiseksi, joten mikäli tutkimus olisi ollut mahdollista toteuttaa täysin anonymisti, se olisi ehkä lisännyt vastaajien määrää ja myös vahvistanut tulosten reliabiliteettia.

Kotihoidon asiakkaiden elämäntilanne ja kognitiiviset vaikeudet huomioiden heidän vastaajamääräänsä voidaan olla erittäin tyytyväisiä, sillä suurin osa vastaajista oli iältään 81–90-vuotiaita tai yli 90-vuotiaita. Kognitiiviset vaikeudet näkyivät muun muassa siinä, että joissakin diagrammeissa oli hieman epäjohdonmukaisuutta kun niitä verrattiin keskenään, ikä-kysymyksessä oli vastaajamäärään nähden liikaa vastauksia ja kaikki vastaajat eivät olleet valinneet vaihtoehtoa, että heiltä löytyisi vähintään sekajäteastia. Kysymykset ja vastausvaihtoehdot olivat toisinaan pitkiä, mikä on haaste niille, joilla on kognitiivisia vaikeuksia. Tämä asia havaittiin jo testivastaajien kohdalla, kun vastaustilanteista saatiin informaatiota henkilöltä, joka oli tilanteissa mukana avustamassa. Kysymyksien muotoilussa kyselyn tekijä kuitenkin koki niin, että niiden on hyvä olla riittävän informatiivisia, jotta ei syntyisi epäselvyyksiä ja väärinkäsityksiä. Haastatteluiden järjestäminen olisi ollut hyvä valinta, mikäli aikaresursseja olisi ollut käytettävissä reilusti enemmän. Toisaalta kyselylomakkeen käyttö oli varmasti joustavuutensa vuoksi hyvä ratkaisu, sillä kotihoidon asiakkailta olisi voinut haastattelun toteuttamisen kannalta ilmetä kognitiivisia tai yllättäviä terveydellisiä esteitä, jotka olisivat saattaneet aiheuttaa esimerkiksi haastatteluajkojen perumista ja siirtämistä. Suostumuslomakkeiden käyttö oli pakollista tutkimusluvan saamiseksi, joten mikäli kyselytutkimus olisi ollut mahdollista toteuttaa täysin anonymisti, se olisi ehkä lisännyt vastaajien määrää entisestään ja samalla vahvistanut tulosten reliabiliteettia. Kotihoidon asiakkaiden tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia voidaan pitää hyvänä vastaajamäärän ja saatujen tulosten perusteella, sillä esimerkiksi mielipide eroja eri asioiden osalta tuli hieman esiin. Suuremman vastaajamäärän avulla mielipide-eroja olisi saatu esiin vielä enemmän. Tulosten yleistettävyyttä perusjoukkoon, eli koko Suomen kotihoidon asiakkaisiin voidaan pitää hyvänä, mutta tulee ottaa huomioon, että eri alueilla jätehuoltomääräykset ja tätä kautta lajittelumahdollisuudet ovat erilaisia keskenään.

Kyselytutkimuksen lisäksi koko opinnäytetyön validiteettia ja reliabiliteettia pyrittiin vahvistamaan runsaalla sidosryhmäyhteistyöllä ja käyttämällä työn lähteinä useita eri lähteitä. Työn lähdeluetteloa voidaan pitää todella laajana, kattavana ja monipuolisena. Lähteinä pyrittiin käyttämään mahdollisimman uutta ja ajankohtaista tietoa. Eri lähteiden

lisäksi tietoa haettiin eri hakukanavia ja hakusanoja hyödyntäen. Tiedonhaun aikaresurssien ja johdonmukaisuuden tehostamisen apuna käytettiin muistiota, johon merkittiin mistä hakukanavista on jo haettu ja millä hakusanoilla. Tiedon luotettavuuden takaamiseksi käytettiin paljon ministeriöiden, muiden viranomaisten ja eri asiantuntijoiden tuottamia aineistoja. Etenkin ajankohtaisten asioiden kohdalla ei valittu käytettäväksi lähteitä, joissa ei ollut päivämäärää tiedossa, ellei lähde ollut viranomaisten sivuilta tai muutoin tulkittavissa edelleen ajankohtaiseksi. Opinnäytetyössä oli useita ajankohtaisia aihepiirejä, joista tehtiin opinnäytetyöprosessin aikana lakimuutoksia tai muita selvityksiä ja päätöksiä. Tämän vuoksi on myös useita kertoja palattu jälkikäteen täydentämään joitakin osioita, joihin on työn edetessä tullut päivittyneitä tietoja ja päätöksiä. Tämä vahvistaa opinnäytetyön ajankohtaisuutta, luotettavuutta ja oikeellisuutta, kun ajatellaan, että työ alkoi tammikuussa 2019 ja se valmistui elokuussa 2019.

Eri sidosryhmien erilaisista haasteista huolimatta kyselytutkimuksella ja muilla menetelmillä onnistuttiin saamaan aikaan selkeitä tuloksia ja kehitysehdotuksia juuri niistä asioista ja niille tahoille, joille oli tarkoituskin. Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset saatiin ratkaistua joko yleisellä tasolla tai yksityiskohtaisella tasolla, tutkimuskysymyksestä riippuen. Tutkimusongelman, -kysymysten ja saatujen tulosten pohjalta päädyttiin siihen, että sosiaali- ja terveysalalla olisi tarpeellista suorittaa syventävä jatkotutkimus materiaalitehokkuudesta. Lopputuloksena olisi hyvä koostaa alan julkisia hankintoja konkreettisesti palveleva yksityiskohtainen opas, jonka periaatteena olisivat materiaalitehokkuuden lisääminen tuote- ja tarvikekohtaisesti sekä jätteen synnyn ehkäisy.

7.2 Jätteiden lajittelu ja lajitteluosaaminen

Tätä alalukukua koskee tutkimuskysymys numero 1: Minkälainen asenne ja tietotaito kotihoidon asiakkailla- ja hoitohenkilökunnalla on jätteiden lajittelun suhteen?

Kyselytutkimukseen vastanneet kotihoidon asiakkaat pitivät jätteiden lajittelua ja kierrätystä pääasiassa tärkeinä asioina. Kotihoidon asiakkaista yksi ilmoitti ettei kovin jaksaa kiinnostua lajittelusta ja neljä henkilöä vastasi etteivät he osaa sanoa mielipidettään. Kotihoidon asiakkailla on usein monenlaisia sairauksia ja muita elämän haasteita, joka voi olla syynä siihen, miksi kaikki eivät jaksaa jätteiden lajittelusta kiinnostua. Jätteiden lajittelun aktiivisuus kertoo myös kiinnostuksesta asiaa kohtaan, sillä kotihoidon asiakkaista suurin osa ilmoitti lajittelevansa jätteitä aina tai useimmiten. Myös Piia Juntusen opinnäytetyön tutkimuksessa vastaajat lajittelivat jätteitä pääasiassa aina tai useimmiten (Juntunen 2011, 29). Jouni Kaipaisen toteuttamassa tutkimuksessa havaittiin, että iäkkäämmät vastaajat olivat innokkaampia kierrättämään kuin nuoremmat vastaajat. Kaipaisen tutkimus oli rajattu alle 65-vuotiaisiin ja eläkeläisten osuus vastaajista oli 15 %. (Kaipainen 2006.) Johanna Lambergin

kotitalousjätteiden lajittelumotivaatioon liittyvässä haastattelu tutkimuksessa nousivat esiin hyvin yksityiskohtaiset mielipiteet ja ajatukset esimerkiksi jätteiden lajittelua ja jätteen määrän vähentämistä kohtaan. Haastateltavista kukaan ei ollut sitä mieltä, että jätteiden lajittelu ei olisi tärkeää, mutta toisaalta hyvin moni ei osannut määritellä, miksi lajittelu olisi tärkeää. Kuitenkin huoli jälkikasvun ja luonnon tulevaisuudesta nousi esiin Lambergin tutkimuksessa. (Lamberg 2003.)

Tietotaidon osalta tehtiin myös muutamia havaintoja. Kotihoidon asiakkaat osasivat nimetä erilaisia vaarallisia jätteitä ja he myös lajittelivat niitä hyvin erilleen, etenkin paristojen ja vanhentuneiden lääkkeiden osalta. Tämä on hyvä asia, sillä etenkin vaaralliset jätteet olisi erittäin tärkeää lajitella erilleen pois polttokelpoisen jätteen seasta. Juntusen tutkimuksessa vastaajien vaarallisten jätteiden tuntemusta kysyttiin samalla tavalla avoimen kysymyksen avulla, kuin tässäkin tutkimuksessa. Myös Juntusen vastaajat osasivat nimetä vaarallisia jätteitä hyvin. Yleisimmin mainittuja olivat maalit, paristot ja öljyt. (Juntunen 2011, 30–31.) Tämän opinnäytetyön tutkimuksessa yleisimmin mainittuja olivat paristot, lääkkeet, akut ja maalit. Kotihoidon asiakkaat lajittelivat muitakin jätejakeita hyvin erilleen, joista lisää alaluvussa 7.4.

Kotihoidon työntekijöistä kyselyyn vastasi 4 henkilöä, joista kaikki pitivät jätteiden lajittelua ja kierrätystä tärkeinä asioina. Vastaajat lajittelivat jätteitä omassa kodissaan ja kokivat, että jätteiden lajittelu sujuu heillä myös asiakaskohteissa joko erittäin hyvin tai aika hyvin. Matalan vastaajamäärän vuoksi on todennäköistä, että kyselyyn ovat vastanneet ne, joita aihe kiinnostaa. Tämän vuoksi voidaan olettaa, että kotihoidon työntekijöissä saattaa olla myös erilaisia mielipiteitä jätteiden lajittelua kohtaan. Tätä väittämää vahvistaa työntekijöiden informaatiotilaisuudessa suullisesti esiin tuodut asiat. Kotihoidon asiakkaiden tulos on realistisempi, koska vastaajia on paljon enemmän ja siinä voidaan havaita useampia erilaisia mielipiteitä. Kotihoidon asiakkailla oli kuitenkin suurimmaksi osaksi mukana avustaja kyselyyn vastaamisessa, joten myös omaisten kiinnostus asiaa kohtaan on voinut hieman vaikuttaa siihen, ketkä ovat kyselyyn päättäneet vastata. Kotihoidon työntekijöiltä saatiin tieto, että kotihoidon asiakkaat joko lajittelevat tai eivät lajittele jätteitään, joten tämän tutkimuksen avulla jäi selvittämättä, kuinka suuri prosentuaalinen osuus 250:stä Forssan alueen kotihoidon asiakkaasta lajittelee ja kuinka moni ei.

7.3 Hankintayksiköiden kestävän kehityksen mukaiset hankinnat

Tätä alalukukua koskee tutkimuskysymys numero 2: Miten hankintayksiköissä huomioidaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaiset hankinnat ja kuinka hyvin ne toteutuvat?

Tähän tutkimuskysymykseen oli kyselytutkimuksen kautta haasteellista saada yksityiskohtaisia ja konkreettisia vastauksia, koska ateriapalvelut ja

materiaalihallinto ovat mukana suuremmissa hankintarenkaissa ja yhteishankinnoissa, jolloin työtehtävien vastuualueet, asiantuntijuus ja tietotaito ovat vahvasti porrastuneet eri tahojen, kuntien ja sairaanhoitopiirien kesken. Tämän vuoksi ei onnistuttu tavoittamaan sellaisia henkilöitä, jotka olisivat osanneet tarkasti vastata molempien toimijoiden julkisten hankintojen yksityiskohtaisen puolen kysymyksiin. Kyselytutkimuksen ulkopuolisilla menetelmillä onnistuttiin kuitenkin saamaan yksityiskohtaisempia tietoja tämän tutkimuskysymyksen ratkaisemiseksi.

Ateriapalveluissa Forssan kaupungin kestäväan kehitykseen liittyvät strategiat ja tavoitteet olivat materiaalihallintoa paremmin tiedossa ja ne oli myös huomioitu hankintatoiminnassa. Molemmilta toimijoilta puuttuivat kestäväan kehitykseen liittyvät työryhmät ja vastuuhenkilöt. Hankintastrategiaan tai hankintaohjeisiin linjatuista kestäväan kehitykseen tai ympäristöystävällisyyteen liityvistä tavoitteista ei joko ollut tietoa tai niitä ei ollut. Loimijoen Kuntapalveluiden hallinto sijaitsee Forssan kaupungintalolla ja kuntapalvelut ovat myös Forssan kaupungin konserniyhtiö, mikä selittää ateriapalveluiden parempaa kaupunkistrategioiden tietämystä ja huomioimista materiaalihallintoon nähden. Molempien toimijoiden strategisen tason epäselvyydet ja kestäväan kehityksen työryhmän tai vastuuhenkilön puute selittyvät yllä olevassa kappaleessa mainituilla seikoilla.

Forssan kaupungin hankintaohje koskee myös Loimijoen Kuntapalvelut Oy:tä, joten strategiassa olevia periaatteita ja tavoitteita tarkastelemalla voidaan havaita, että kestäväan kehitykseen liittyviä seikkoja huomioidaan hankintaprosessin monissa eri vaiheissa ja annetaan myös esimerkkejä niiden konkreettisen toteuttamisen avuksi. Strategiasta nousevat esille esimerkiksi kokonaistaloudellisuus, laatutekijät, hinta-laatusuhde, elinkaarikustannukset ja ympäristömerkit. Ateriapalveluiden kyselyvastauksissakin nousevat esille painotus elinkaarikustannuksiin ja hinta-laatusuhteen käyttöön hankintojen valintaperusteena. Hinta-laatusuhteen käyttö mahdollistaa esimerkiksi kestäväan kehitykseen liittyvien kriteerien konkreettisen huomioimisen ja käyttämisen halvimman hinnan lisäksi (Motiva 2018d). Näiden lisäksi pakkausmateriaalien kierrätettävyys pyritään huomioimaan ateriapalveluiden hankinnoissa. Kaikkia näitä voidaan pitää erittäin positiivisina havaintoina. Ateriapalveluissa ei osattu sanoa, että käytetäänkö ympäristömerkkejä hankintojen kriteerinä tai pisteytyksissä.

Materiaalihallinnolla ei ole omaa hankintastrategiaa, koska hankinnat suoritetaan ja toteutetaan muualla (alaluku 6.4.2). Tämän vuoksi Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirin strategiat ja tavoitteet tulevat jollain tasolla mukaan FSHKY:n toimintaan. Tutkimuksen aineistoksi onnistuttiin saamaan vain Pirkanmaan sairaanhoitopiirin hankintoihin liittyviä strategioita, tavoitteita ja saavutuksia. Pirkanmaan sairaanhoitopiirissä kestävä kehitys huomioidaan muun muassa

ympäristömerkein, elinkaarikustannuksilla, kokonaistaloudellisella edullisuudella ja tuotteiden kierrätysmahdollisuuksilla niiden elinkaaren aikana. Jätteen synnyn ehkäisemisestä ja materiaalitehokkuudesta mainittiin esimerkkinä tiettyjen mikrokuituliinujen vaihto kestäväksi vaihtoehtoihin. Sairaanhoidopiirillä on myös erillinen vastuullisuusohjelma, jonka lisäksi sairaanhoidopiiri on tehnyt sitoumus 2050-yhteiskuntasitoumuksen vastuullisuudesta. Saatua dokumentteja tarkastelemalla voidaan havaita, että kestäväan kehitykseen liittyviä seikkoja huomioidaan hankintaprosesseissa monin tavoin ja kestäväan kehityksen kaikki neljä ulottuvuutta huomioiden. Materiaalihallinnon kyselyn mukaan halvin hinta on julkisten hankintojen useimmin käytetty valintaperuste. Pirkanmaan sairaanhoidopiirin strategiassa mainitaan kokonaistaloudellinen edullisuus. Tämän alla valinta tehdään halvimman hinnan, edullisimpien kustannuksien tai hinta-laatusuhteen perusteella (Motiva 2018d). Hinta-laatu suhteen käyttö on yllä mainituista vaihtoehtoista ainoa, jonka kautta on mahdollista huomioida kestäväan kehitykseen liittyviä seikkoja. Materiaalihallinto ei osannut sanoa, että käytetäänkö ympäristömerkkejä hankintojen kriteerinä tai pisteytyksissä. Tämä johtuu selvästi siitä, että hankintoja suorittavat muut tahot.

7.4 Jätteen määrän ja -synnyn ehkäiseminen ja lajittelun edistäminen

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 3: Minkälaisia konkreettisia keinoja jätteen määrän ja -synnyn ehkäisemiseksi sekä lajittelun edistämiseksi voidaan löytää?

Kotihoidon asiakkaiden useimmin lajittelemia jättejakeita olivat volyyymi järjestyksessä sanomalehdet ja paperi, pahvi ja kartonki, biojäte, paristot, vanhentuneet lääkkeet, lasi ja muovi. Helsingin seudun ympäristöpalveluiden vuonna 2017 teettämässä kuluttajakäyttäytymistutkimuksessa yli 65-vuotiaat lajittelivat aktiivisimmin volyyymi järjestyksessä paperia, lasia, kartonkia, pienmetallia, vaarallisia jätteitä, sähkölaitteita, biojätettä ja muovia (Helsingin seudun ympäristöpalvelut 2017). Lajittelun volyyymi järjestys on joiltain osin erilainen näiden tutkimusten kesken. Sanomalehtien ja paperin vahvaa lajittelua saattaa selittää tämän jakeen lajittelun pitkä historia, mikä tarkoittaa, että asia on opittu ja omaksuttu yhteiskunnassa jo kauan sitten. Iäkkäämpi sukupolvi saattaa muistaa, että jätteen keräämisestä sai palkkioksi muun muassa kelloja ja karkkia. (Nykänen 2018.)

Kotihoidon asiakkaiden jätteiden lajittelun toteutumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä tarkastelemalla voidaan tehdä mielenkiintoisia havaintoja. Jätteiden lajitteluun vaikuttavat kotihoidon asiakkaiden lajittelukäyttäytymiseen liittyvät kysymykset (numerot 11, 13, 14 ja 15) ja näiden lisäksi nousivat esiin tilan puute keittiöissä, asiakkaiden oman toimintakyvyn esteet, vaikeus päästä ekopisteille ja se, että 83 %:lla vastaajista puoliso, sukulainen, ystävä tai muu henkilö kuljettaa lajitellut jätteet ekopisteelle. Myös Lambergin tutkimuksessa nousi esiin tilan puute

keittiöissä (Lamberg 2003, 26). Kotihoidon työntekijät vastasivat pitkälti samalla tavalla kuin kotihoidon asiakkaat, mutta vastauksissa nousivat esiin myös ”kotihoidon asiakkaista hyvin harva lajittelee jätteensä” ja ”asiakkaiden taloyhtiöissä tai heidän omissa pihoihissaan on puutteellisesti astioita eri jätelajeille”. Kaipaisen tutkimuksessa havaittiin, että kierrätysastioiden saavutettavuus vaikuttaa vahvasti lajitteluhalukkuuteen, sillä kierrätysastioiden toivotaan sijaitsevan lähellä. Vastaajista peräti 72 % lajittelisi enemmän, jos mahdollisuudet siihen olisivat suotuisimmat. Monien vastaajien mukaan jätteiden käsittely on tehtävä helpoksi, jotta jätteiden lajittelu lisääntyisi. (Kaipainen 2006.) Kun kotihoidon asiakkaiden vastauksia tulkitaan ja verrataan keskenään kysymysten 11, 13, 14 ja 15 osalta, voidaan havaita, että etenkin lasin, metallin ja muovin kierrätys lisääntyisi huomattavasti, mikäli näiden jätteiden jätteasiat löytyisivät suoraan kiinteistön pihalta. Pahvin ja kartongin sekä biojätteen lajittelu lisääntyisi samassa tilanteessa hieman, mutta ei niin radikaalisti kuin aikaisemmin mainittujen jätteiden.

Useiden eri toimijoiden järjestämässä hankkeessa toteutettiin tutkimus, jossa omakotitalojen kotitalousjätteen kierrätysastetta pyrittiin nostamaan monilokeroastiapalvelulla. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, kuinka korkealle kierrätysaste saadaan nousemaan, kun kaikilta kiinteistöiltä kerättiin yhteensä 10 eri jätelajetta. Suomessa yhdyskuntajätteen erilliskeräysaste on noin 53 %. Kokeilussa monilokerojärjestelmällä päästiin 78 %:n erilliskeräysasteeseen. Tutkimuksen tuloksena selvisi myös, että monilokeroinnin ansiosta jätehuollosta aiheutuvat päästöt olivat jopa kolme kertaa pienemmät verrattuna tavanomaiseen jätteenkeräykseen. (Hedman, Hoang, Ahokas, Heikkonen, Klaus & Salojärvi 2018, 3.)

Kotihoidon asiakkaiden jättepisteiden lajitteluohjeista kysyttäessä (kuva 36, sivu 57) selvisi, että ohjeet ovat pisteillä pääsääntöisesti (68 %) mutta 18 %:lla niitä ei ollut ja 21 % vastasi ”en osaa sanoa”. Positiivisena havaintona tehtiin se, että kukaan ei valinnut vaihtoehtoa ”ohjeet ovat puutteelliset”, eli ohjeet koetaan riittäviksi silloin kun ne jättepisteellä ovat. Myös Juntusen tutkimuksessa selkeästi suurin osa vastaajista totesi jätteastioiden ja jättepisteiden ohjeistuksien olevan riittävän selkeät (Juntunen 2011, 33). Kaipaisen tutkimuksessa 38 % vastaajista kaipasi henkilökohtaiseen opastukseen perustuvaa jäteneuvontaa ja 39 % vastaajista ei osannut sanoa, olisiko sille tarvetta. Melkein 6 % vastaajista oli sitä mieltä, että henkilökohtainen suullinen opastus on paras keino jäteneuvonnassa. (Kaipainen 2006, 29.)

Ateriapalveluiden tuotteiden, tarvikkeiden ja pakkausten materiaalivalintoja pohdittaessa nousi esiin (taulukko 13, sivu 58), että kotiaterioiden pakkauksissa ei käytetä mustaa muovia. Tämä on hyvä asia, sillä vielä tällä hetkellä muovijalostamon optiset lukijat eivät tunnista mustaa muovia ja se päättyy tämän vuoksi materiaalkierrätyksen sijaan polttoon (Karpiola 2019). Positiivisina seikkoina voidaan havaita myös se,

että kaikki kotiaterioiden pakkausmateriaalit ovat kierrätettäviä. Kotihoidon työntekijä ehdotti ateriapalveluiden muovisten salaatti- ja jälkiruoka-astioiden vaihtoa pahvisiin. Pahvia ja kartonkia kerätään tällä hetkellä taloyhtiöissä yleisemmin kuin muovia, minkä vuoksi ehdotus on ihan hyvä. Pahvi ja kartonki ovat luonnonvarojen käytön näkökulmasta ekologisempia ja täten parempia vaihtoehtoja kuin muovi. Muovin erilliskeräys on todennäköisesti lisääntymässä, mikä tekee tätä kautta myös siitä ihan hyvän vaihtoehdon.

Jätteen synnyn ehkäisemisen näkökulmasta ateriapalveluille pohdittiin kestoastian käyttöönoton mahdollisuuksia. Asiaa selvitettiin ateriapalveluiden kyselyssä (kuva 38, sivu 59) ja alueen terveystarkastajalta. Ateriapalveluiden näkemyksen mukaan materiaalit ovat kierrätettäviä ja asiakkaalle turvallisia. Eri materiaalia olevien astioiden paino ja kestoastioissa etenkin hygieniaan liittyvät seikat mainittiin merkittäviksi huomioon otettaviksi asioiksi. Tämän huomion vuoksi kestoastian käytöstä ateriapalveluissa pyydettiin mielipidettä FSHKY:n terveystarkastajalta. Terveystarkastajilta saatiin yhteinen vastaus, jonka mukaan hygienian kannalta kertakäyttöinen astia on aina parempi vaihtoehto tällaisessa toiminnassa kuin kestoikäinen, materiaalista riippumatta. Kestoastioiden säilyttäminen, kuljettaminen, peseminen ja puhtauden varmistaminen sisältävät aina hygieenisia riskejä kotihoidon ateriapalveluiden kaltaisessa toiminnassa. Vaikka esimerkiksi muovinen kestoastia olisi laadukasta materiaalia, se kuuluu ammattimaisessa käytössä ja aiheuttaisi vähintään jatkuvaa aistinvaraista hygienian tarkkailua. (FSHKY:n terveystarkastajat 2019.) Näiden tietojen vuoksi kestoastia päätettiin sulkea pois ateriapalveluiden kehitysehdotuksista.

Materiaalihallinnon tuotteiden, tarvikkeiden ja pakkausten materiaalivalintoja pohdittaessa havaittiin, että kotihoidon työntekijöiden tarvitsemat hoitotarvikkeet, suojavarusteet ja muut tuotteet ovat pitkälti sellaisia, ettei niitä hygienian ja potilasturvallisuuden vuoksi ole mahdollista vaihtaa kesto tuotteisiin (alaluku 4.7.1 ja sivut 59–60). Suuri osa tuotteista ja tarvikkeista on myös oltava kertakäyttöisiä edellä mainituista syistä. Kotihoidon työntekijä ehdotti, että muoviset kengänsuojat voisivat olla biohajoavia ja essut voisivat olla kierrätettävää muovia tai niin ikään biohajoavia (kuva 44, sivu 62). Biohajoavia muoveja ei valitettavasti voida suositella, sillä niihin liittyy moninäkökulmaisia haasteita (Lamminen 2018a) ja jopa eri alojen asiantuntijat ovat keskenään eri mieltä siitä, onko materiaalin olemassa olo ollenkaan hyvä asia (Lamminen 2018b). Biohajoava muovi ja pakkausjätteenä kerättävä muovi voivat syntypaikkalajittelussa mennä helposti vääriin jäteastioihin, mikä ei ole hyvä asia. On kaikkien edun mukaista, että lajittelun toteuttaminen on mahdollisimman yksinkertaista. Biohajoavat muovituotteet saataisivat myös helposti olla liian suuria kotihoidon asiakkaan biojäteastiaan, kun niitä kertyisi jatkuvasti.

7.5 FSHKY:n jäteneuvonnan tarpeet

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 4: Minkälaista jäteneuvontaa FSHKY:n henkilökunta tarvitsee?

Kyselyyn vastanneilta kotihoidon työntekijöiltä jätteiden lajittelu sujui hyvin mutta siitä huolimatta yksi vastaaja toi esille, että myös apu ja neuvonta olisivat tarpeellisia jätteiden lajittelussa. Kyselyyn olisi etenkin tämän tutkimuskysymyksen ratkaisemiseksi ollut erittäin tärkeää saada enemmän vastauksia myös sellaisilta henkilöiltä, jotka mahdollisesti kokevat lajittelun vaikeaksi. Tähän tutkimuskysymykseen liittyvät vastaukset jäivät hyvin vähäisiksi, mutta jäteneuvontatilaisuuden tarpeenmukainen tema saatiin kuitenkin selvitettyä.

Jäteneuvontatilaisuuden yleisö koostui kotihoidon työntekijöiden sijasta muusta FSHKY:n henkilökunnasta. Syynä tähän saattavat olla kotihoidon työntekijöiden työkiireet ja se, ettei opinnäytetyön aihe mahdollisesti ollut niin kiinnostava tai tarpeellinen työntekijöiden mielestä. Alalla on paljon muihin asioihin liittyvää työpainetta, joka saattaa vaikuttaa siihen, että jätteiden lajittelua ei koeta merkitykselliseksi muihin asioihin nähden. Tämän lisäksi työntekijät ehkä kokevat, etteivät he voi jätteiden lajitteluun merkittävästi vaikuttaa, sillä päätös lajittelun toteuttamisesta on aina kotihoidon asiakkaalla itsellään. Lajittelun konkreettisessa toteuttamisessa työntekijät kuitenkin ovat mukana ja sen vuoksi lajitteluun liittyvä osaaminen olisi tärkeä taito myös työntekijöille, sillä silloin he ekologisen toiminnan lisäksi tukevat asiakkaan yksilöllistä elämäntyyliä, joka on sosiaali- ja terveysalalla tärkeää.

7.6 Vaippajäte, kestovaipat ja aikaisemmat tutkimukset

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 5: Minkälaista ikäihmisten vaippa keskustelu on ollut julkisuudessa, löytyykö aiheesta aikaisempia tutkimuksia ja minkälaisia kehitysmahdollisuuksia on löydettävissä?

Tämän osion tuloksista voidaan päätellä, että jätteenpolto on sammuttanut huolen ja keskustelun vaippajätteestä koska ne eivät Suomessa enää päädy kaatopaikoille. Jätteenpoltossa vaipat saadaan hyödynnettyä energiaksi, mutta se ei ole etusijajärjestyksen, materiaalien hyötykäytön ja jätteen vähentämisen näkökulmasta ensisijaisin ja tavoiteltavin vaihtoehto (alaluku 3.2.1). Myös valtion väkiluvun ja ikääntyneiden määrän havaittiin vaikuttavan hyvin paljon vaipoista käytävään keskusteluun, mikä saa aikaan eroja eri maiden välillä. Mitä ilmeisimmin aihe on arkuutensa vuoksi myös hyvin vaiettu, joka selvisi eri informanteilta saaduista näkemyksistä ja siitä, että vaippoihin liittyvää jätemäärää ei käsitelty juuri missään tutkimuksissa. Vaippoihin liittyvät tutkimukset liittyivät usein lapsiin, jonka voidaan myös ajatella johtuvan aiheen arkuudesta aikuisten kohdalla.

Kotihoidon asiakkailta, kotihoidon työntekijöiltä ja materiaalihallinnolta selvitettiin kyselyn avulla suhtautumista ja kiinnostusta kestovaippon käyttöä kohtaan. Juuri tähän aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia ei onnistuttu löytämään, mutta tutkimuskysymyksen luonteen vuoksi muita vaippoihin liittyviä tutkimuksia käsiteltiin alaluvussa 6.7.1 ja 6.7.2. Kotihoidon työntekijöillä suhtautuminen kestovaippoja kohtaan oli pääasiassa kielteinen. Kotihoidon asiakkaat suhtautuivat kestovaippoihin työntekijöitä kirjavammin. Kotihoidon asiakkaista 2 henkilöä oli kiinnostunut kokeilemaan niitä, 12 henkilöä ei ja 7 henkilöä ei osannut sanoa mielipidettään. Vastausten perusteella kestovaippon huolto ja pesu koettiin ongelmalliseksi kotihoitotoiminnan arjessa. Kotihoidon henkilöstöllä tähän vaikuttavat työn määrä ja matala henkilöstömitoitus. Kotihoidon asiakkaat kokivat, etteivät he itse jaksaisi tai kykenisi kestovaippoja huoltamaan. Pesu ja muut huoltotoimenpiteet ovat olennainen osa kestovaippon käytössä, jonka vuoksi on ymmärrettävää, että tämä asia nousi vahvasti esiin tässä kontekstissa. Materiaalihallinto ja yksi kotihoidon työntekijä piti kestovaippon käyttöä mahdollisesti käyttökelpoisena ajatuksena kotihoitotoiminnassa, mikäli niiden huoltoon olisi mahdollista saada kotihoidon ulkopuolista apua. Suurin osa kotihoidon asiakkaista arvioi, ettei heillä olisi mahdollisuutta saada kotihoidon ulkopuolista apua kestovaippon pesemiseen ja kaksi vastasi, etteivät he haluaisi, että kotihoidon ulkopuolinen henkilö hoitaisi tätä asiaa. Näiden tulosten johdosta kestovaipat eivät vaikuta soveltuvan kotihoitotoimintaan, mutta se ei tarkoita, etteivätkö ne sopisi johonkin muuhun sosiaali- ja terveysalan toimintaympäristöön (alaluku 8.3).

7.7 Lakimuutosten vaikutus kotihoidon jätehuollon järjestämisvastuisiin

Tätä alalukua koskee tutkimuskysymys numero 6: Miten jätelakiin tulevat muutokset vaikuttavat kotihoidon jätehuollon järjestämisvastuisiin tai onko löydettävissä muita lakimuutoksia, jotka vaikuttavat tämän tutkimuksen kontekstiin?

Jätelain ensimmäisen ja toiseen vaiheen muutokset eivät muuta kotihoidon asiakkaiden jätteenkuljetuksen järjestämisen vastuita. Kuljetusjärjestelmäselvityksen perusteella näyttäisi siltä, että on todennäköistä, että Forssan kaupungin Jätelautakunta ei muuta nykyistä kuljetusjärjestelmää, jolloin vastuu jätehuollon järjestämisestä säilynee sitäkin kautta kiinteistön haltijalla (Jätelautakunta 2019).

Jätteiden lajittelua edistävien taloudellisten ohjauskeinojen, kuten esimerkiksi PAYT-järjestelmän käyttöönotto vaatisi kunnan järjestämään jätteenkuljetusta, sillä sitä ei voida ottaa käyttöön kiinteistön haltijan järjestämässä kuljetuksessa (Ympäristöministeriö 2018f). Lajitteluun kannustavien jätemaksutaksojen määrittely on myös mahdollista vain kunnan järjestämässä jätteenkuljetuksessa. Lajitteluun kannustava jätemaksutaksa tarkoittaisi sitä, että esimerkiksi sekajätteen

tyhjennykselle asetettaisiin korkeampi hinta kuin hyötyjätteiden tyhjennyksille. Kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa kuljetusyritykset määrittelevät itse jäteastioiden tyhjennyshinnat, eikä kunta pysty niihin vaikuttamaan. (Alapirtti 2019.)

Alueellisten jätehuoltomääräyksien kautta määriteltävillä erilliskeräyksen velvoitteilla voitaisiin lisätä lajittelumahdollisuuksia. Forssan kaupungin jätelautakunnan mukaan alueen jätehuoltomääräykset on uusittu 1.9.2018, jonka vuoksi niitä ei olla ihan heti uusimassa uudelleen. Erilliskeräyksen velvoitteita on kuitenkin tarkoitus kiristää siinä vaiheessa, kun määräyksiä seuraavan kerran uusitaan. (Alapirtti 2019.) Vapaaehtoisen jäteastioiden hankkimisen sijaan jätehuoltomääräysten kautta tulevat velvoitteet olisivat parempi vaihtoehto, sillä Kaipaisen tutkimuksessa 48 % vastaajista ei olisi valmiita maksamaan lisäastioista ja 37 % olisi valmiita niistä maksamaan (Kaipainen 2006).

8 KEHITYSEHDOTUKSET

Tässä luvussa esitellään kehitysehdotukset, joihin on päädytty teoreettisen viitekehyksen tietojen, muilta informanteilta saatujen tietojen, aikaisempien tutkimuksien, kyselytutkimuksen tulosten ja kyselytutkimuksen johtopäätöksien pohjalta. Kehitysehdotukset teemoitellaan selkeyden vuoksi tutkimusluvan alaisen kyselytutkimuksen sidosryhmien mukaisesti alaotsikoihin. Kehitysehdotukset teemoitellaan niiden sidosryhmien alaotsikoihin, joita kehitysehdotus eniten tai selkeimmin koskee. Muutamat kehitysehdotuksista koskevat muun muassa Forssan kaupunkia, Forssan kaupungin jätelautakuntaa, sairaanhoitopiirejä, kolmatta sektoria, jätteenkuljetusyrityksiä, Loimi-Hämeen Jätehuoltoa ja sellaisia yhteiskunnallisia päätöksiä, joihin vaikuttaminen on mahdollista ainoastaan näiden tahojen tai lainsäädännön muutosten kautta.

8.1 Kotihoidon asiakkaat

Kotihoidon asiakkaiden oma toimintakyky oli usein esteenä jätteiden lajittelun toteuttamiselle, samoin tilan puute keittiössä. Keittiöiden suunnittelussa tulisi jo rakennusvaiheessa huomioida riittävän suuret jätteiden säilytykseen soveltuvat tilat. Myös keittiöremonteissa kannattaa kiinnittää huomiota riittävän suurien säilytystilojen ja jäteastioiden hankintaan. Rakennusvaiheen näkökulmasta tällainen toiminta tukee koko yhteiskunnan jätteiden lajittelun tehostamista. Kotihoidon asiakkaiden toimintakyvyn ylläpitäminen ja tukeminen kuuluu alan eri toimijoiden toimintakulttuuriin, joten se on ainoa keino, jolla toimintakyvyn ylläpitoon voidaan vaikuttaa henkilön oman aktiivisuuden lisäksi. Toimintakyvyn aleneminen on myös inhimillinen osa ikääntymistä, esimerkiksi

toimintakykyä heikentävien sairauksien vuoksi (alaluku 2.4.4). Jätteiden lajittelu on pientä, arkista toimintaa, jonka voidaan katsoa tukevan ihmisen toimintakyvyn ylläpitoa ja ihmisen tunnetta merkityksellisestä osallistumisesta yhteiskunnan toimintaan. Suurella osalla kyselyyn vastanneista kotihoidon asiakkaista oli mahdollisuus saada ulkopuolista apua jätteiden kuljettamiseen ekopisteille. Tätä ei kuitenkaan tulisi pitää ainoana ratkaisuna tilanteeseen, sillä voidaan olettaa, ettei kaikilla ikäihmisillä ole mahdollisuutta saada omaisilta ja ystävilta säännöllistä apua jätteiden kuljettamiseen. Kotihoidon asiakkaiden erilaisten tukipalveluiden tarve kasvaa joka tapauksessa tulevaisuudessa kun ikääntyneiden määrä kasvaa koko ajan. Esimerkiksi kolmannen sektorin toimijat voisivat laajentaa palvelutarjontaansa niin, että he voisivat kuljettaa pieniä määriä kotihoidon asiakkaiden hyötyjätteitä samalla, kun heille esimerkiksi hoidetaan avustetusti kaupassa käyntiä. Tämä olisi helppoa ja hiilidioksidipäästöjen kannalta järkevää, sillä ekopisteet sijaitsevat usein ruokakauppojen yhteydessä.

Kun otetaan huomioon, mitä jätejakeita kotihoidon asiakkailla syntyy eniten, mitä he haluaisivat lajitella erilleen ja mitä heille päätyy kotihoidon ja ateriapalveluiden kautta, niin etenkin muovin, lasin ja metallin erilliskeräystä tulisi tehostaa jätehuoltomääräysten kautta, jotta näiden jakeiden jäteastioita olisi yhä useammilla kiinteistöillä. Myös pahvin ja kartongin sekä biojätteen erilliskeräyksen määräysten tiukentaminen lisäisi kotihoidon asiakkaiden lajittelua hieman kyselyn tulosten mukaan. Kaikkien yllä mainittujen jätejakeiden erilliskeräystä on tiukennettu jätehuoltomääräysten kautta esimerkiksi Helsingin seudun ympäristöpalveluissa (Helsingin seudun ympäristöpalvelut 2018). Taloyhtiöillä ja omakotitalossa asujilla on aina myös mahdollisuus vapaaehtoisesti hankkia enemmän jäteastioita eri jätejakeille kuin mitä jätehuoltomääräyksissä veloitetaan hankkimaan (Alapirtti 2019). Tämä on helppo tapa tehdä lajittelusta kaikille asukkaille helpompaa, kun eri jätejakeiden jäteastiat löytyvät suoraan omasta pihasta. Omakotitalossa asuvilla esimerkiksi yhteinen muovijäteastia tai biojäteastia naapureiden kesken voi olla hyödyllisin vaihtoehto taloudelliselta kannalta, kun tyhjennyksen kulut voidaan jakaa usean talouden kesken.

Jätteiden lajittelun lisäämisen taloudellisia ohjauskeinoja ja niihin liittyviä käytännön seikkoja käsiteltiin alaluvussa 7.7. Kunnan jätehuoltojärjestelmän valinta on oleellinen vaikuttava tekijä siinä, onko taloudellisia keinoja mahdollista käyttää. Taloudelliset ohjauskeinot tulisi ottaa päätöksenteossa huomioon, sillä taloudelliset keinot ovat tunnetusti vahva menetelmä ihmisen toiminnan ohjaamisessa toivottuun suuntaan. Suomessa jätemaksut perustuvat usein jäteastioiden tyhjennyskertoihin ja astiavolyymiin. Maavertailujen avulla on todettu, että tämä järjestelmä kannustaa jätteen synnyn ehkäisyyn ja lajitteluun paljon heikommin kuin erilaiset taloudelliset ohjauskeinot. (Salmenperä, Dahlbo & Sahimaa 2018.)

Yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteet kiristyvät lähivuosina nopeasti viiden vuoden välein, jonka vuoksi erilliskeräystä ja jätteiden lajittelua tulisi lisätä rivakasti monipuolisin keinoin. Euroopan komissio on myös ehdottanut Suomelle hyvin samankaltaisia kierrätyksen tehostamisen keinoja (alaluku 3.2.3), kuin mitä tässä on nyt ehdotettu. Vaikka Euroopan komission ehdotukset ovat suosituksia eivätkä sitovia velvoitteita, tulisi niiden käyttöönottoa harkita ja edistää. Yllä mainittujen seikkojen vuoksi myös Forssan jätelautakunnan tulisi kiristää erilliskeräyksen jätehuoltomääräyksiä tuntuvasti jo lähivuosina. Esimerkiksi Helsingissä erilliskeräyksen velvoitteet ovat huomattavasti Forssaa tiukemmat (Helsingin seudun ympäristöpalvelut 2018). Myös Forssaa pienemmissä kunnissa on Forssaa reilusti tiukempia jätehuoltomääräyksiä (Lakeuden EKO 2019, 13). Vuonna 2017 Forssan väestörakenteen suurimmat ikäluokat olivat 50–74-vuotiaat, joten myös iäkkäiden erilaiset palvelutarpeet työikäisiin nähden tulisi huomioida päätöksenteossa (kuva 7, sivut 9–10).

Jäteneuvonnan ja ohjeistuksen kannalta jättepisteiden lajitteluohjeisiin tulisi kiinnittää huomiota niin, että ne varmasti löytyvät kaikilta jättepisteiltä. Myös erityisesti ikääntyneille suunnattua jäteneuvontaa olisi hyvä toteuttaa. Loimi-Hämeen Jätehuollolla on lakisääteinen neuvontavelvollisuus, joten esimerkiksi heidän kauttaan voitaisiin edistää tätä kehitysehdotusta. Myös esimerkiksi kolmannen sektorin toimijat voisivat järjestää ikääntyneille suunnattuja jäteneuvontatilaisuuksia tai välittää jäteneuvontaa mahdollisten kotikäyntien yhteydessä. Työikäisiä ihmisiä ohjataan ja neuvotaan jätteiden lajittelussa usein painettujen ohjeiden, internetin ja erilaisten aplikaatioiden avulla. Nämä keinot eivät välttämättä ole parhaita ikääntyneiden tarpeet ja kognitiiviset valmiudet huomioonottaen.

Kotihoidon työntekijöiden kyselyn kysymyksissä (kuva 46, sivu 65) selvisi, että kotihoidon asiakkaiden polttokelpoisen jätteen astiakoot ovat toisinaan liian pienet syntyvään jätemäärään nähden. Tämä on tärkeä huomio niille kotihoidon asiakkaille, joilla tätä ilmenee. Tällaisessa tapauksessa jäteastian tyhjennysväliä tulisi kiristää, jäteastioiden kokoa muuttaa tai lisätä jäteastioiden määrää. Forssassa on käytössä kiinteistön haltijan järjestämä kuljetus, joten asumistilanteesta riippuen taloyhtiön, kotihoidon asiakkaan tai hänen omaisensa tulisi asia tarkistaa ja ottaa yhteyttä valittuun jätteenkuljettajaan asian muuttamiseksi.

8.2 Kotihoidon työntekijät

Kotihoidon työntekijöiden kyselyssä ei havaittu suuria tarpeita jäteneuvonnalle, mutta voidaan olettaa, että neuvontaa kaipaavia henkilöitäkin on, sillä 50:stä työntekijästä vain 4 vastasi kyselyyn. Työntekijöille tulisi tarjota säännöllistä jäteneuvontaa ja -koulutusta. Lisäksi tulisi järjestää materiaalitehokkuuteen, jätteen synnyn ehkäisyyn ja jätteen määrän vähentämiseen ohjaavaa koulutusta, vaikka

materiaalitehokkuus koskettaakin enemmän julkisten hankintojen yksiköitä ja siellä tehtäviä hankintapäätöksiä. Yllä mainitut asiat ovat kuitenkin usein mahdollista huomioida myös käytännön työn arjessa, työkuultuurissa ja toimintatavoissa. Koulutusta voisivat tarjota esimerkiksi Loimi-Hämeen Jätehuolto tai Hämeen ammattikorkeakoulun kestävä kehityksen opiskelijat. Työntekijöiden kierrätysosaamisen lisääntyessä kierrätyksen onnistuminen tehostuu asiakaskohteissa ja tietoa voidaan tätä kautta välittää myös kotihoidon asiakkaille. Kotihoidon työntekijän toimintaympäristö on kotihoidon asiakkaan koti, joten asiakas määrittelee sen, lajitellaanko hänen kodissaan jätteitä vai ei (alaluku 2.3.1). Tämä tekijä asettaa reunaehdot sille, kuinka paljon jätteiden lajittelua on mahdollista lisätä kotihoitotoiminnassa.

Kotihoidon työntekijöiden työpaineeseen ja sitä kautta kaikkiin resursseihin vaikuttaa vahvasti alan matala henkilöstömitoitus, jota käsiteltiin alaluvussa 2.4.3. Henkilöstömitoituksen korottaminen on nykyisen hallituksen ohjelmassa, joten toivottavasti asia saadaan muutettua niin, että henkilöstömitoitus olisi tulevaisuudessa riittävällä tasolla työn määrään nähden. Tämä olisi erittäin tärkeää myös siksi, että ikääntyneiden yhteiskunnallinen määrä ja sitä kautta kotihoidon määrä kasvavat entisestään tulevaisuudessa. Resurssien puute vaikuttaa kaikkeen toimintaan, jolloin esimerkiksi jätteiden lajittelun toteuttaminen voidaan kokea työaikaa kuluttavana, ylimääräisenä asiana.

8.3 Materiaalihallinto

Forssan kaupungin tulisi tehostaa Järkivihreä Forssa -kaupunkistrategiasta ja Fisun verkostosta viestimistä myös muille Forssan kaupungin toimijoille ja toimialoille, jotta strategioiden tunnettuus lisääntyisi. Tämä kehitysehdotus perustuu materiaalihallinnon kyselytutkimuksen kautta saatuihin tuloksiin (taulukko 10, sivu 51). Tätä kautta muutkin toimijat voisivat huomioida näiden strategioiden toteuttamista paremmin omissa toiminnoissaan. Strategioiden toteuttamisen avuksi olisi hyvä luoda esimerkiksi opas, jota toimijat voisivat käyttää strategioiden konkreettisen huomioinnin apuvälineenä.

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin hankintastrategian, -periaatteiden ja hankintaohjeiden puuttumisen vuoksi iso osa FSHKY:n materiaalihallintoon vaikuttavista tekijöistä jäi selvittämättä. Olisi syytä selvittää, ovatko Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin julkisiin hankintoihin liittyvät hankintastrategiat, -periaatteet ja hankintaohjeet yhtä hyvällä tasolla kestävä kehityksen suhteen kuin mitä Pirkanmaan sairaanhoitopiirillä havaittiin olevan (alaluvut 6.4.2 ja 7.3) vai olisiko niitä syytä päivittää enemmän kestävä kehityksen mukaisiksi. Ympäristöasioiden konkreettisen huomioinnin ja varmentamisen näkökulmasta olisi hyvä selvittää, käytetäänkö Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirissä esimerkiksi ympäristömerkkejä hankintojen

kriteereinä ja pisteytyksissä. Saatujen aineistojen perusteella Pirkanmaan sairaanhoitopiirissä niitä käytetään.

Pirkanmaan sairaanhoitopiirin strategiassa mainitaan kokonaistaloudellinen edullisuus, joka tarkoittaa sitä, että julkisen hankinnan valinta tehdään halvimman hinnan, edullisimpien kustannuksien tai hinta-laatusuhteen perusteella. Materiaalihallinnon kyselyn mukaan halvin hinta on julkisten hankintojen useimmin käytetty valintaperuste. Tämä asia olisi syytä tarkistaa molemmissa yllä mainituissa sairaanhoitopiireissä, sillä yllä mainituista kolmesta vaihtoehdosta hinta-laatusuhde on ainoa, jossa hinnan lisäksi voidaan määritellä laadun kautta kestäväan kehitykseen liittyviä kriteereitä. Näin ollen hinta-laatusuhdetta tulisi pyrkiä käyttämään hankintojen kaikkein yleisimpänä valintaperusteena.

Materiaalihallinnon kyselyssä selvitettiin, onko kotihoidon tuotteiden ja tarvikkeiden materiaalivalintoja kartoitettu ja edistetty niiden tuotteiden ja tarvikkeiden osalta, joissa se olisi mahdollista potilasturvallisuuden ja sujuvan hoitotyön arjen näkökulmasta (kuva 42, sivu 61). Vastaus tähän kysymykseen oli ”en osaa sanoa”. Mikäli tällaista kartoitusta ei suoriteta rutiininomaisesti Pirkanmaan- tai Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirissä, niin asia kannattaisi ottaa huomioon, etenkin koska kertakäyttötuotteiden käytön volyymi on alalla suuri (alaluku 4.7.3). Myös sosiaali- ja terveysministeriö suosittelee hoitotarvikehankinnoissa ottamaan huomioon materiaalien ekologisuuden (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Materiaalihallinnon kyselyvastauksen perusteella esimerkiksi vuodesuojista löytyy kestävä vaihtoehto (kuva 43, sivu 61). Esimerkiksi tällainen materiaalin vaihto ekologisempaan kertakäyttötuotteiden käytön sijaan voisi olla hyvä ratkaisu. Kotihoidon työntekijä ehdotti, että essut voisivat olla kierrätettävää muovia. Materiaalivalintojen kierrätettävyys tulisi siis myös huomioida paremmin tuotevalinnoissa.

Vaipat ovat kotihoitotoiminnassa ja koko sosiaali- ja terveysalalla paljon käytettyjä tuotteita. Kertakäyttövaipoille ainut korvaava vaihtoehto ovat tällä hetkellä kankaiset kestovaipat koska täysin biohajoavaa vaippaa ei ole onnistuttu kehittämään (Kankaanpää 2019, 12). Pirkanmaan sairaanhoitopiirillä on tavoitteena jätteen synnyn ehkäisy ja materiaalitehokkuuden huomioiminen (alaluku 6.4.2). Kestovaippojen käytön lisääminen tukisi näitä molempia tavoitteita. Kyselytutkimuksen perusteella kestovaipat todettiin epäsoviviksi kotihoitotoimintaan, mutta ne voisivat sopia johonkin muuhun sosiaali- ja terveysalan toimintaympäristöön. Soveltuva toimintaympäristö voisi olla esimerkiksi sairaala tai hoitolaitos, jossa pyykkiä pestään muutenkin säännöllisesti ja jossa henkilöstömitoitus olisi kotihoitoa suotuisampi. Kehitysehdotusta puoltaa muiden sairaaloiden aikaisemmat kokemukset aiheesta (s. 68–69). Kestovaippojen käyttöönotossa tulee myös huomioida työntekijöiden opastus niiden käyttöön, oikean kokoisen vaipan käyttö ja

tarpeenmukaisten imujen käyttö, jotta käytöstä voidaan saada aikaan mahdollisimman positiivisia kokemuksia. Kestovaippoja tulisi ainakin kokeilla tai tarjota asiakkaille vaihtoehtona sellaisissa toiminnoissa, joihin ne voisivat sopia. Käyttö on aina mahdollista lopettaa mikäli sen lopputulokseen ei oltaisi tyytyväisiä. Kestovaippojen käytön avulla voidaan saavuttaa positiivisia ympäristövaikutuksia, kun huoltotoimenpiteissä huomioidaan tietyt seikat (s. 69–70). Myös kestovaippojen hankintakustannukset tuovat selvää taloudellista säästöä vaippakustannuksiin pitkällä aikavälillä, joka on elinkaariajattelun perusta (s. 71–72). Kestovaippojen kokeilua harkittaessa voidaan suositella tutustumista Kodin kestot ry:n internet-sivustoon, jossa on runsaasti tietoa kestovaipoista aiheeseen perehtymisen avuksi (Kodin kestot ry n.d.b). Yhteistyö heidän kanssaan on ollut erittäin sujuvaa, miellyttävää ja informatiivista, jonka vuoksi myös suoraa yhteydenottoa voidaan lämpimästi suositella aiheeseen perehtymisen ja lisätietojen saamiseksi.

Sosiaali- ja terveysalan kertakäyttötutteen volyymin vuoksi hankintayksiköille olisi hyvä järjestää materiaalitehokkuuteen, elinkaariasioihin sekä jätteen määrän ehkäisyyn ja vähentämiseen liittyvää koulutusta. Tällaista koulutusta on saatavilla esimerkiksi Motiva Oy:ltä (alaluku 4.6). Myös puhelimitse tai sähköpostin kautta tapahtuvaa, julkisiin hankintoihin liittyvää veloituksetonta neuvontaa on tarjolla (alaluku 4.6). Yllä mainittujen kehitysehdotusten avulla voitaisiin vahvistaa alan kertakäyttökulttuurin muuttumista suotuisampaan suuntaan (alaluku 4.7.3).

8.4 Loimijoen Kuntapalvelut Oy

Loimijoen Kuntapalveluiden ateriapalveluilla kestävän kehityksen huomioiminen vaikutti kyselytutkimuksen ja Forssan kaupungin hankintaohjeiden perusteella olevan sen verran hyvällä tasolla, että kehitysehdotuksia onnistuttiin löytämään vain muutama. Kestoastia oli yksi kehitysehdotus, mutta se suljettiin käyttökelpoisuuden arvioinnin jälkeen pois (alaluku 7.4, sivu 80). Mikäli opinnäytetyön aihepiiriin olisivat kuuluneet materiaalien, pakkausten ja jätteiden lisäksi esimerkiksi ruoan alkuperä, raaka-aineet ja logistiikka, kehitysehdotuksia olisi saattanut löytyä enemmän.

Forssan kaupungin hankintaohjeessa mainitaan ympäristömerkkien käytön mahdollisuudesta hankintoja toteuttaessa (s. 48). Ateriapalvelut ei osannut sanoa, käyttävätkö he ympäristömerkkejä tai sertifikaatteja hankintojen kriteereinä tai pisteytyksissä (kuva 28, sivu 50). Ympäristöasioiden konkreettisen huomioinnin ja varmentamisen näkökulmasta esimerkiksi tämä asia olisi hyvä tarkistaa. Ateriapalveluiden käyttämään hinta-laatusuhteeseen on mahdollista laadun kautta tuoda monipuolisesti kestäväseen kehitykseen liittyviä kriteereitä, joten ehkä tätä osaamista voisi vielä tehostaa entisestään. Tarvittaessa veloituksetonta,

julkisiin hankintoihin liittyvää apua ja neuvontaa on saatavilla useilta eri tahoilta esimerkiksi sähköpostin tai puhelimen välityksellä (alaluku 4.6).

Kotiaterioiden pakkaukset sisältävät kierrätettävää muovia ja kartonkia. Muovia olevien pakkausten vaihtoa kartonkiin voisi miettiä, mutta toisaalta muovin keräys vaikuttaa olevan lisääntymässä kiinteistöillä, jonka vuoksi sen säilyttäminen materiaalina on ihan hyvä ratkaisu. Kierrätettävyyden lisäksi tärkeintä on ateriapakkausten helppo puhdistettavuus, jotta ne soveltuvat konkreettisesti kierrätysastiaan, sillä selkeästi likaista materiaalia ei koskaan saisi laittaa kierrätykseen.

9 POHDINTA

Monialainen yhteistyö tilaajien kanssa oli mielenkiintoista ja erittäin antoisaa! Etenkin FSHKY mutta myös Forssan kaupunki ja monet muut sidosryhmät olivat aktiivisesti mukana yhteistyössä opinnäytetyöni onnistumisen edesauttamiseksi. Huomasin kuitenkin heti työni alussa, että sosiaali- ja terveysalan tarkka hierarkia, byrokratia ja työtehtävien asiantuntijuuden vahvat porrastumiset eri tahojen, kuntien ja sairaanhoitopiirien kesken hieman vaikeuttivat tietyiltä osin asioiden sujuvaa hoitamista ja selvittämistä. Tämä vaikuttaa myös siihen, miksi tutkimusongelmaa ei kyetty ratkaisemaan niin syvällisellä, yksityiskohtaisella ja konkreettisella tasolla, kuin mihin olisin työssäni halunnut pyrkiä. Toisaalta opin, että mikäli opinnäytetyön aihe on sellainen, ettei siitä ole aiemmin tehty vastaavanlaista tutkimusta, on tarkoituksenmukaisempaa tehdä esiselvityksen tyyppinen, suuria linjauksia selvittävä työ, eikä yksityiskohtaisempaan tarkasteluun ja kehitysehdotuksiin kannata siinä vaiheessa vielä pyrkiä. Kovin vahvojen hypoteesien käyttöä tulisi myös välttää tällaisessa tutkimuksessa ja pyrkiä enemmän tutkivaan ja avoimeen suhtautumistapaan, mitä pyrin toteuttamaan alusta loppuun koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Olen erittäin tyytyväinen, että sain tässä työssä kokea laajemman ammattikunnan sidosryhmäyhteistyötä, mikä on varmasti tarpeellista ja hyödyllistä kokemusta omalla alallani. Opin heti opinnäytetyöprosessin alusta alkaen myös viestinnällistä suunnitelmallisuutta ja viestinnän aikatauluttamista, sillä opinnäytetyön toteuttamiseen liittyi paljon yhteydenottoja eri tahoihin ja sidosryhmiin. On ollut haastavaa ja mielenkiintoista perehtyä sosiaalialaan liittyvään politiikkaan ja hallintoon, sillä minulla ei ole alan koulutusta mutta kuitenkin hieman omakohtaista näkemystä alan arjesta. Tämä johtuu siitä, että olen aikanaan käynyt sosiaali- ja terveysalalle ohjaavan kurssin, jossa pääsin konkreettisesti tutustumaan yksityiseen vanhainkotiin, kotihoitoon ja erään kaupungin sairaalan eri osastoille, joissa oli pääasiassa ikäihmisiä. Koen, että tästä taustasta ja kokemuksesta oli runsaasti hyötyä tässä opinnäytetyössä, sen suunnittelussa ja kokonaisuuksien hahmottamisessa.

Monialaisen oppimisen lisäksi tietotaitoni syveni tietyillä oman alan osa-alueilla. Opin ymmärtämään jätehuollon lainsäädäntöä ja eri toimijoiden vastuunjakoja entistä paremmin. Ymmärryksen eri ministeriöiden tehtävistä ja vastuualueista vahvistui. Myös viranomaisen ja virkatyön määritelmä sekä eri viranomaisille määrätty työtehtävät ja vastuunjaot selkenivät. Opin, kuinka suuri merkitys jätehuoltomääräyksillä on lajittelumahdollisuuksien tarjoamisen ja erilliskeräyksen tehostamisen näkökulmasta. Opin myös, minkälaisia käytännön vaikutuksia ja mahdollisuuksia eri sidosryhmillä on olemassa riippuen siitä, onko kunta valinnut jätehuoltojärjestelmäkseen kiinteistön haltijan järjestämän

kuljetuksen vai kunnan järjestämän kuljetuksen. Opin myös hankinta-asioiden soveltamista ja sen aihealueen syvempää teoriapuolta.

Tutkimuslupaprosessi oli merkittävässä roolissa opinnäytetyössäni. Opin tutkimuslupaprosessin alusta loppuun, sillä en ollut sitä koskaan aikaisemmin tehnyt. Opin kuinka työläs ja aikaa vievä prosessi se on sosiaalialalla ja kuinka kevyt prosessi voi olla jollakin toisella alalla. Tutkimuslupaprosessi kesti kokonaisuudessaan hieman alle 3 kuukautta. Toki prosessi voi kestää hieman lyhyemmänkin aikaa, mutta itse halusin tehdä sen perusteellisesti, eli käsitellä laatimassani tutkimussuunnitelmassa tarkasti kaikki tutkimusluvan hakemiseen vaaditut liitteet ja asiat. Lisäksi käytin aikaa esimerkiksi kyselylomakkeiden laatimiseen ja testaamiseen, sosiaalialan eettisiin ohjeistuksiin ja tietosuojaan perehtymiseen sekä suostumuksen ja informointikirjeiden periaatteiden ja sisältövaatimusten opiskeluun. Tutkimuslupaprosessin kesto on hyvä huomioonotettava aikataulutieto niille, jotka jatkossa tekevät sosiaalialalle tutkimusta opinnäytetyössään.

Pohdittaessa mitä tekisin jälkikäteen toisin, mieleeni nousee muutamia seikkoja. Teoreettisen viitekehyksen kannalta olisi ollut hyvä, jos siihen perehtymiseen olisi ollut mahdollista varata enemmän aikaa ennen tutkimussuunnitelman ja kyselylomakkeiden laatimista. Aikaa ei jäänyt sen vuoksi, että tutkimuslupaprosessi piti heti alussa saada mahdollisimman pian käyntiin, jotta työn tutkimusosuus saatiin konkreettisesti käyntiin. Teoreettiseen viitekehykseen perehtymiseen ja sen kirjoittamiseen jäi siis kunnolla aikaa vasta siinä vaiheessa, kun tutkimuslupapäätöstä odotettiin. Laajempi viitekehykseen perehtyminen ennen kyselylomakkeiden laatimista olisi karsinut ylimääräiset kysymykset pois, jolloin kysymysten tarpeenmukaisuus olisi voitu huomioida paremmin. Opinnäytetyöprosessin aikataulu venyi suunnitellusta 5 kuukaudesta vajaaseen 8 kuukauteen, mikä johtui pääasiassa siitä, että pitkän prosessin kaikkien eri työvaiheiden aikataulutusta oli hyvin vaikea hahmottaa etukäteen. Mikäli aikaa olisi ollut käytettävissä enemmän, olisin myös jäsennellyt ja taulukoinut tulokset, johtopäätökset ja kehitysehdotukset - osioita visuaalisesti selkeämmiksi ja napakammiksi.

Koen, että opinnäytetyö on ollut erittäin antoisa matka, jonka varrella oppimista on tapahtunut enemmän, syvemmin ja yhtenäisempänä kokonaisuutena kuin tavallisissa opintojaksoissa. Oma oppimistani ja vahvuuksiani selkeästi tukevia elementtejä tässä työssä olivat konkreettinen kehittämistyö, moniammatillisuus sekä häiriöttömässä työympäristössä tapahtuva, pitkäjänteinen ja itsenäisesti toteutettava työ. Tutkimusosuuden lopputulos ei täyttänyt kaikkia odotuksiani ja tavoitteitani, mutta tutkimusosuudessa oli paljon sellaisia tekijöitä, joihin en voinut itse vaikuttaa. Opinnäytetyön tavoitteita, prosessia, onnistumista ja omaa työskentelyäni pohdittaessa olen työni lopputulokseen tyytyväinen.

LÄHDELUETTELO

Alapirtti, S. (2019). Kysymyksiä jätelautakunnalle (Forssaan sijoittuva jätehuolto-aiheinen opinnäytetyö). Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 7.6.2019.

Alatalo, M. (2018). Julkiset hankinnat I. Materiaalien kierrätys-moduulin verkkoaineisto, Moodle. Hämeen ammattikorkeakoulu. Haettu 17.5.2019 osoitteesta <https://moodle.hamk.fi/>

Andersson, A. (2019). Kysymyksiä opinnäytetyöhöni liittyen. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 2.7.2019.

Andersson, S., Haverinen, R. & Malin, M. (2004). Vanhusten kotihoito kolmesta näkökulmasta. *Vanhukset työntekijät ja johto integroinnin ja asiakaskeksisyyden arvioijina*. Haettu 9.5.2019 osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101537/504andersson.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

DreamCare (n.d.). Kestovaipat. Haettu 23.7.2019 osoitteesta <https://www.dreamcare.fi/category/274/kestovaipat>

Elinkeinoelämän keskusliitto (n.d.). Mitä yritysten tulee tietää hankintalaista? Haettu 11.6.2019 osoitteesta <https://ek.fi/mita-teemme/yrityslainsaadanto/hankintalaki/>

Environment Agency (2008). An updated lifecycle assessment study for disposable and reusable nappies. Haettu 2.8.2019 osoitteesta https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/291130/scho0808boir-e-e.pdf?fbclid=IwAR2Zhk_EtDxE3gPhvM8N22I31_CGjK7tRMMy8QwFnbYE2FOpLluJJEVp7Ug

Etelärinne, A. (2019). Puhelinkeskustelu aikuisten kestovaippoihin liittyen 12.4.2019.

Euroopan parlamentti (2018). Faktatietoja Euroopan unionista. Kestävä kulutus ja tuotanto. Haettu 17.5.2019 osoitteesta <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/77/kestava-kulutus-ja-tuotanto>

European Commission (2016). Environment. Buying green handbook. Haettu 7.6.2019 osoitteesta http://ec.europa.eu/environment/gpp/buying_handbook_en.htm

Finto (n.d.). Ikääntyneet. Haettu 2.8.2019 osoitteesta <http://www.yso.fi/onto/yso/p2433>

Forssan kaupunki (2015). Järkivihreä toimintatapa. Haettu 12.8.2019 osoitteesta <https://www.forssa.fi/client/forssa/userfiles/jarkivihrea-toimintatapa-ohje.pdf>

Forssan kaupunki (n.d.a). Jätehuollon valvonta. Haettu 26.3.2019 osoitteesta <https://www.forssa.fi/asuminen-ja-ymparisto/ymparistonsuojelu-1777747929/jatehuollon-valvonta/>

Forssan kaupunki (n.d.b). Forssan kaupunki hankintaohje. Haettu 30.7.2019 osoitteesta <https://www.forssa.fi/client/forssa/userfiles/forssan-kaupunki-hankintaohje.pdf>

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (2016a). Hyvinvointikuntayhtymä. Haettu 4.2.2019 osoitteesta <http://www.fstky.fi/kuntayhtyma/>

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (2016b). Tutkimusluvan myöntäminen Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymässä. Ohjeita tutkimusluvan hakijalle. Haettu 20.6.2019 osoitteesta <http://www.fstky.fi/client/fshky/userfiles/tutkimuslupien-myontaminen-fshkyssa-2016.pdf>

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (2017). Materiaalihallinto. Haettu 4.2.2019 osoitteesta <http://www.fstky.fi/kuntayhtyma/tukipalvelut/materiaalihallinto/>

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (2018a). Kotihoito. Haettu 5.2.2019 osoitteesta <http://www.fstky.fi/palvelut/ikaantyneiden-palvelut/kotiin-annettavat-palvelut/kotihoito/>

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (2018b). Kotiin annettavat palvelut. Haettu 8.5.2019 osoitteesta <http://www.fshky.fi/palvelut/ikaantyneiden-palvelut/kotiin-annettavat-palvelut/>

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (2018c). Hankinnat. Haettu 4.2.2019 osoitteesta <http://www.fstky.fi/hankinnat/>

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (n.d.a). Forssan kotihoito. Kotihoidon palvelut. Haettu 4.2.2019 osoitteesta <http://www.fstky.fi/client/fshky/userfiles/esite-kotihoito-2016.pdf>

Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (n.d.b). Tutkimuslupa-anomus. Haettu 20.6.2019 osoitteesta <http://www.fstky.fi/client/fshky/userfiles/tutkimuslupa-anomus-0005.pdf>

FSHKY:n terveystarkastajat (2019). Kysymys kotiateria-astioiden hygieniaan liittyen: kertakäyttöastia vs. kestoastia. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 22.7.2019.

GarbageX (n.d.). Jätehuollon suunnittelu. Jätejakeet ja hyötykäyttö. Haettu 5.8.2019 osoitteesta
http://www.garbagex.net/02_jatejakeet_hyotykaytto/index.html

Globalis (n.d.). Väestö, yli 60-vuotiaat. Indikaattori kuvaa yli 60-vuotiaiden osuutta väestöstä. Haettu 16.5.2019 osoitteesta
<https://www.globalis.fi/Tilastot/Vaestoe-yli-60-vuotiaat>

Haaparanta, S. (2002). Vaipoilla on väliä : vertailussa lasten kesto- ja kertakäyttövaippojen ympäristövaikutukset ja käyttökokemukset. Helsinki: Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta.

Haarala, J. (2015). *Jätehuollon kehittäminen. Case: Kouvolan asunnot Oy*. Opinnäytetyö. Ympäristötekniikan koulutusohjelma. Lahden ammattikorkeakoulu. Haettu 1.8.2019 osoitteesta
<https://core.ac.uk/download/pdf/38118053.pdf>

Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskeväksi lainsäädännöksi HE 108/2016a. Haettu 16.5.2019 osoitteesta
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_108+2016.aspx

Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskeväksi lainsäädännöksi HE 108/2016b. Haettu 17.5.2019 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160108.pdf>

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta HE 195/2017. Haettu 4.4.2019 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2017/20170195>

Hedman, Å., Hoang, H., Ahokas, M., Heikkonen, V., Klaus, T. & Salojärvi, T. (2018). Monilokerokokeilu. Kotitalousjätteen kierrätysasteen nostaminen monilokeroastiapalvelulla Itä-Uudellamaalla vuosina 2017–2018. Loppuraportti 20.9.2018. Haettu 9.8.2019 osoitteesta
<https://www.roskroll.fi/assets/Yhtiosivut/ML-2-Loppuraportti.pdf>

Heino, R. (2019). Kysymyksiä kestävästä kehityksestä opiskelijan opinnäytetyöhön liittyen (tilaaja FSHKY). Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 1.7.2019.

Helander, V. & Laaksonen, H. (1999). Järjestötoiminnan tietopalvelu – Järjestö- ja yhdistystoiminta. Suomalainen kolmas sektori. Haettu 22.7.2019 osoitteesta https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/jarjesto-ja_yhdistystoiminta/aiemmat_artikkelit/suomalainen_kolmas_sektori

Helsingin seudun ympäristöpalvelut (2017). HSY – Kuluttajakäyttäytymistutkimus 2017. Mikä kuvaa kotitaloutenne lajitteluaktiivisuutta seuraavien jätteiden osalta? Haettu 9.8.2019 osoitteesta https://www.hsy.fi/sites/AvoinData/AvoinData/J%C3%A4tehuolto/HSY_AukasGallup_lajittelu_kooste_2007_alkaen.xlsx

Helsingin seudun ympäristöpalvelut (2018). HSY uudistaa jätehuoltomääräykset ja parantaa lajittelumahdollisuuksia. Haettu 7.8.2019 osoitteesta <https://www.hsy.fi/fi/tietoa-hsy/uutishuone/2018/Sivut/hsy-uudistaa-jatehuoltomaaraykset-ja-parantaa-lajittelumahdollisuuksia.aspx>

HILMA (2016). Uusi hankintalaki, uudet kansalliset kynnysarvot ja uusia lomakkeita vuoden 2017 alusta. Haettu 6.5.2019 osoitteesta https://www.hankintailmoitukset.fi/fi/news/uusi_laki_voimaan

HILMA (2018a). Julkisten hankintojen HILMA-ilmoitusjärjestelmä. HILMAssa julkaistut hankintailmoitukset 1.1.2017–31.12.2017. Haettu 6.5.2019 osoitteesta <http://www.hankintailmoitukset.fi/fi/docs/2017.pdf>

HILMA (2018b). Yleistä julkisista hankinnoista. Haettu 5.2.2019 osoitteesta <https://www.hankintailmoitukset.fi/fi/docs/yleista/>

HILMA (2019). Hankintojen ilmoitusmenettely. Haettu 17.5.2019 osoitteesta <https://www.hankintailmoitukset.fi/fi/docs/ilmoitusmenettely/>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Holopainen, A. (2019). Kysymyksiä aikuisten kestovaipoista opinnäytetyötä varten. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 5.4.2019.

Ikonen, E-R. (2013). *Kehittyvä kotihoito*. Porvoo: Bookwell Oy.

Ikäihmisten tulevaisuuden palvelukokonaisuudet kotona asumista tukemassa (n.d.). Ikäihmisten asiakasprosessityöskentelyn tuloksia 8/2015–5/2016. Haettu 12.6.2019 osoitteesta http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/seniorikaste/vanhustyon-johtajat/ikaihminen_tulevaisuuden_palvelukokonaisuudet_100616_asiakasprosessityoskentely

Julkisten hankintojen neuvontayksikkö (2016a). Mikä on julkinen hankinta? Haettu 5.2.2019 osoitteesta <https://www.hankinnat.fi/mika-julkinen-hankinta>

Julkisten hankintojen neuvontayksikkö (2016b). Sidosyksikköhankinnat. Haettu 5.2.2019 osoitteesta <https://www.hankinnat.fi/mika-julkinen-hankinta/soveltamisala/sidosyksikkohankinnat>

Julkisten hankintojen neuvontayksikkö (2018a). Mikä on julkinen hankinta? Kynnysarvot. Haettu 17.5.2019 osoitteesta <https://www.hankinnat.fi/mika-julkinen-hankinta/kynnysarvot>

Julkisten hankintojen neuvontayksikkö (2018b). Sosiaali- ja terveystalvohankinnat sekä muut erityiset palveluhankinnat eli liitteen E mukaiset hankinnat. Sote-hankinta. Haettu 17.5.2019 osoitteesta <https://www.hankinnat.fi/sote-hankinta>

Juntunen, P. (2011). *Kierrättäminen eri asumismuodoissa Oulussa ja mielikuvia ekovoimalaitoksesta*. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Haettu 8.8.2019 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35430/Piia_Juntunen.pdf?sequence=1

Jyväskylän kangaskauppa (n.d.). Aikuisten kestovaipat. Haettu 2.8.2019 osoitteesta <https://www.jyvaskylankangaskauppa.fi/aikuisten-kestovaipat>

Jyväskylän yliopisto (2016). Teemoittelu. Haettu 26.7.2019 osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>

Jätelaki 646/2011. Haettu 27.3.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110646>

Jätelautakunta (2019). Selvitys jätelain 35 §:n ja 37 §:n mukaisten ehtojen täyttymisestä Forssan kaupungin jätelautakunnan alueella. Haettu 14.6.2019 osoitteesta <http://jateltk.fi/client/jateltk/userfiles/jatteenkuljetusjarjestelmaselvitys13052019.pdf>

Jätelautakunta (n.d.a). Loimi-Hämeen Jätehuollon yhteistoiminta-alueen jätepoliittinen ohjelma. Haettu 2.8.2019 osoitteesta <http://www.jateltk.fi/client/jateltk/userfiles/jatepoliittinen-ohjelma-2103151825122312.pdf>

Jätelautakunta (n.d.b). Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n yhteistoiminta-alueen jätelautakunta. Jätehuoltomääräykset. Haettu 8.4.2019 osoitteesta <http://www.jateltk.fi/ohjeet-maaraykset/>

Jätelautakunta (n.d.c). Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n yhteistoiminta-alueen jätelautakunta. Kokoukset. Haettu 26.3.2019 osoitteesta <http://www.jateltk.fi/kokoukset/>

Jätelautakunta (n.d.d). Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n yhteistoiminta-alueen jätelautakunta. Haettu 25.3.2019 osoitteesta <http://www.jateltk.fi/>

Kaipainen, J. (2006). Kuntien roskasota. Haettu 9.8.2019 osoitteesta <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2010/04/Kaipainen.pdf>

Kananen, J. (2008). *Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä*. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kankaanpää, E. (2019). *Aikuisille suunnatuissa vaipoissa käytettävät materiaalit ja niiden ominaisuudet*. Tekniikan kandidaatin työ. Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto. Haettu 1.8.2019 osoitteesta <http://lutpub.lut.fi/bitstream/handle/10024/159664/Kandidaatinty%C3%B6,%20Elisa%20Kankaanp%C3%A4%C3%A4%20.pdf?sequence=1>

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. (2009). *Tutkimus hoitotieteessä*. Helsinki: WSOYpro Oy.

Kantele, M. (2019). Terveiset jätelautakunnasta – kerro mielipiteesi jätteen kuljetuksesta. Teoksessa T. Metsäpuro & J. Hento (toim.) *ÄmpäriYmpäri – Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n tiedotuslehti kotitalouksiin*. Forssa: Forssa Print, 10.

Karjalainen, P. (1999). Kuka auttaa vanhusta – järjestöt ja vanhustyö. Haettu 22.7.2019 osoitteesta <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/1999/15/duo90406>

Karpiola, S. (2019). Muovinkeräys elää murrosta – Mustan muovin jälkeen aletaan kerätä jo pulkkia tai puutarhatuoleja. Haettu 6.8.2019 osoitteesta <https://www.hameensanomat.fi/kanta-hame/muovinkerays-elaa-murrosta-mustan-muovin-jalkeen-aletaan-kerata-jo-pulkkia-tai-puutarhatuoleja-510627/>

Keino (2018a). Mikä kestävä hankinta? Haettu 10.6.2019 osoitteesta <https://www.hankintakeino.fi/fi/kestava-ja-innovatiivinen-hankinta/mika-kestava-hankinta>

- Keino (2018b). Hankintaosaamisen kehittäminen. Haettu 10.6.2019 osoitteesta <https://www.hankintakeino.fi/fi/hankintaosaamisen-kehittaminen>
- Ketonen, J. (2019). Aiemmin laittamani kysymykset uudelleen. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 26.6.2019.
- Kiertokapula Oy (n.d.a). Jäteselviytyjät 2014. Haettu 5.8.2019 osoitteesta http://www.kiertokapula.fi/wp-content/uploads/2014/01/Opettajille_avuksi.pdf
- Kiertokapula Oy (n.d.b). Jättemäärän vähentäminen. Haettu 27.3.2019 osoitteesta <https://www.kiertokapula.fi/jatehuolto/jatemaaran-vahentaminen/>
- Kodin kestot ry (n.d.a). Tietoa kestovaipoista. Haettu 23.7.2019 osoitteesta <https://www.kodinkestot.fi/tukea-kestovaippailuun-kotona/>
- Kodin kestot ry (n.d.b). Etusivu. Haettu 1.8.2019 osoitteesta <https://www.kodinkestot.fi/>
- Kosonen, S. (2015). *Kesto- vai kertakäyttövaipat päivähoidossa – päiväkodin näkökulma*. Opinnäytetyö. Kestävä kehitys. Turun ammattikorkeakoulu. Haettu 2.8.2019 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/96436/Kosonen_Sini.pdf?sequence=1
- Krautsuk, S. & Ojala, A. (2017). Onko kestovaippailu sittenkin turha? Laki muuttui – vertailimme hinnat ja ympäristöhaitat. Haettu 2.8.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-9511265>
- Kuntaliitto (2016). Kunnalliset jätehuoltomääräykset. Haettu 8.4.2019 osoitteesta <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/yhdyskunnat-ja-ymparisto/tekniikka/jatehuolto/kunnalliset-jatehuoltomaaraykset>
- Kuntaliitto (2017). Kuntakuvaajat. Väestö. Väestön ikärakenteen kehitys. Haettu 10.5.2019 osoitteesta <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kuntakuvaajat/vaesto>
- Kuntaliitto (2018). Yhdyskuntajätehuollon vastuunjako muuttuu 2019 lukien. Haettu 25.3.2019 osoitteesta <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2018/yhdyskuntajatehuollon-vastuunjako-muuttuu-2019-lukien>

Kuntaliitto (n.d.). Kustannusrakenne. Tutustu kotikuntasi kuntapalveluiden kustannuksiin ja vertaile toisiin kuntiin. Haettu 10.5.2019 osoitteesta <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kustannusrakenne>

Laivuori, S. (2016). *VSSHP:n hankintatoimen kehittäminen – Ympäristönäkökohdat ja sosiaalinen vastuullisuus*. Opinnäytetyö. Liiketoiminnan logistiikan koulutusohjelma. Turun ammattikorkeakoulu. Haettu 10.6.2019 osoitteesta <https://core.ac.uk/download/pdf/80991690.pdf>

Lakeuden EKO (2019). Jätehuoltomääräykset: Liminka, Muhos, Tyrnävä, Utajärvi. Haettu 16.8.2019 osoitteesta <https://www.lakeudeneko.fi/wp-content/uploads/2019/03/Lakeuden-EKO-j%C3%A4tehuoltom%C3%A4%C3%A4r%C3%A4ykset-1.3.2019.pdf>

Lakeuden EKO (n.d.). Jätelainsäädäntö. Haettu 28.3.2019 osoitteesta <https://www.lakeudeneko.fi/maaraykset/>

Lakialoite LA 2/2017 vp. Haettu 23.7.2019 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Sivut/LA_2+2017.aspx

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012. Haettu 15.5.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/2016. Haettu 29.4.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161397>

Laki jätelain muuttamisesta 445/2018. Haettu 3.4.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180445>

Laki jätelain muuttamisesta 438/2019. Haettu 24.7.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190438>

Lamberg, J. (2003). Kotitalousjätteiden lajittelumotivaatio. Jyväskylän yliopisto. Haettu 8.8.2019 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47437/951-39-1576-X.pdf?sequence=1>

Lamminen, K. (2018a). Biohajoava muovi on mainettaan pahempi – asiantuntijat kieltäisivät sen kuluttajakäytön. Haettu 7.8.2019 osoitteesta <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/ymparisto/artikkeli-1.227052>

Lamminen, K. (2018b). VTT:n tutkija: Biohajoava muovi sopii kompostointiin ja osin kierrätykseenkin. Haettu 7.8.2019 osoitteesta <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/ymparisto/artikkeli-1.228025>

Leikas, J., Haaparanta, H., Härmä, M., Ikonen, V., Jyrkämä, J., Karisto, A., Laukka, M., Melkas, H., Multisilta, J., Nevala, N., Pekkarinen, S., Raappana, A., Rantakokko, M., Ruoppila, I., Saariluoma, P., Savola, R., Stenberg, L., Suominen, H., Tiittanen, H., Verma, I. & Viherä, M-L. (2014). *Ikäteknologia*. Raisio: Newprint Oy.

Leppänen, S. (2017). Kierrätysnästä – tiedä, mistä puhut! Haettu 8.8.2019 osoitteesta <https://www.molok.com/fi/blogi/kierratyssanasto-tieda-mista-puhut>

Levinen, R., Blauberg, T-R. & Stén, S. (2018). Yhdyskuntajätteet ja tuottajavastuujätteet – VALTSUn ja direktiivien uudet tavoitteet ja toimenpiteet. Haettu 3.5.2019 osoitteesta <https://docplayer.fi/107712894-Yhdyskuntajatteet-ja-tuottajavastuujatteet-valtsun-ja-direktiivien-uudet-tavoitteet-ja-toimenpiteet.html>

Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy (n.d.a). Jätehuollon työnjako. Haettu 26.3.2019 osoitteesta <http://www.lhj.fi/lhj-konserni/jatehuollon-tyonjako/>

Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy (n.d.b). Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n omistajat. Haettu 26.3.2019 osoitteesta <http://www.lhj.fi/lhj-konserni/konserni/lhjn-omistajat/>

Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy (n.d.c). Kunnan järjestämä jätteenkuljetus. Haettu 25.4.2019 osoitteesta <http://lhj.fi/lhj-konserni/aineistopankki/jatteenkuljetusjarjestelma/>

Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n osakaskuntien jätehuoltomääräykset (n.d.). Jätehuoltomääräykset. Haettu 8.4.2019 osoitteesta <http://www.jateltk.fi/client/jateltk/userfiles/jatehuoltomaaraykset-192018.pdf>

Loimi-Hämeen Jätehuolto Oy:n osakaskuntien jätehuoltomääräysten perustelut (n.d.). Haettu 25.4.2019 osoitteesta <http://jateltk.fi/client/jateltk/userfiles/jatehuoltomaaraysten-perustelut.pdf>

Loimijoen Kuntapalvelut Oy (n.d.a). Kotiateriapalvelu. Haettu 5.2.2019 osoitteesta <https://www.loiku.fi/palvelut/ateriapalvelut/kotiateriapalvelu/>

Loimijoen Kuntapalvelut Oy (n.d.b). Yritys. Haettu 5.2.2019 osoitteesta <https://www.loiku.fi/yritys/>

Macaulay, M., Clarke-O'Neill, S., Fader, M., Pettersson, L. & Cottenden, A. (2001). A Pilot Study to Evaluate Reusable Absorbent Body-Worn Products for Adults With Moderate/Heavy Urinary Incontinence. Haettu 2.8.2019 osoitteesta

<https://pdfs.semanticscholar.org/c633/dc59d5034d0246bd86dd079b43c2e0b10f7e.pdf>

Malm, M. (2009). *Lasten vaipat. Ympäristöllisistä, terveydellisistä ja taloudellisista näkökohdista*. Opinnäytetyö. Tekstiili- ja vaateustekniikka. Lahden ammattikorkeakoulu. Haettu 30.7.2019 osoitteesta

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/3418/Malm_Marjo.pdf?sequence=1&fbclid=IwAR0oPnBY7U6svQuDjLgqxUz1oNK01zmNEQwhBZa9cEIEqJ12cshVgvebP2I

Marjakangas, T. (2016). Vaipat ovat kierrättäjän murheenkryyni – jatkossa nekin kaatopaikan sijaan poltettavaksi. Haettu 1.8.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-9297034>

Minilex (n.d.). Mikä on hankintayksikkö? Haettu 2.8.2019 osoitteesta

<https://www.minilex.fi/a/mik%C3%A4-on-hankintayksikk%C3%B6>

Motiva (2017). Kestävät julkiset hankinnat. Haettu 7.6.2019 osoitteesta

https://www.motiva.fi/palvelumme/asiantuntija/kestavat_julkiset_hankinnat

Motiva (2018a). FISU-verkosto. Haettu 12.8.2019 osoitteesta

<https://www.motiva.fi/yritykset/verkot/fisu-verkosto>

Motiva (2018b). Kestävät julkiset hankinnat. Haettu 5.2.2019 osoitteesta

https://www.motiva.fi/julkinen_sektori/kestavat_julkiset_hankinnat

Motiva (2018c). Hyvän hankinnan ABC. Haettu 5.2.2019 osoitteesta

https://www.motiva.fi/julkinen_sektori/kestavat_julkiset_hankinnat/hyvan_hankinnan_abc

Motiva (2018d). Näin teet hyvän tarjouspyynnön. Haettu 8.8.2019 osoitteesta

https://www.motiva.fi/julkinen_sektori/kestavat_julkiset_hankinnat/hyvan_hankinnan_abc/miten_onnistut_kilpailutuksessa/nain_teat_hyvan_tarjouspyynnön

Motiva (2019a). Materiaalitehokkuus. Haettu 26.7.2019 osoitteesta

<https://www.motiva.fi/ratkaisut/materiaalitehokkuus>

Motiva (2019b). Kestävät ja vastuulliset hankinnat. Haettu 10.6.2019 osoitteesta

https://www.motiva.fi/yritykset/kestavat_ja_vastuulliset_hankinnat

Noro, A. & Karppanen, S. (2019). Ikäihmisten kotihoidon ja kaikenikäisten omaishoidon uudistus 2016–2018. Tuloksia ja toimintamalleja. Haettu 10.5.2019 osoitteesta

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161532/29_2019_Ikaihmisten%20kotihoiton%20ja%20kaikenikaisten%20omaishoidon%20uudistus%2020162018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nuotio, M. (n.d.). Inkontinenssi ja muistisairaus. Haettu 23.7.2019 osoitteesta

<http://www.muistiasiantuntijat.fi/memo.php?udpview=read&src=db25114&sid=70&issue=2012-03&lang=fi>

Nykänen, A-S. (2018). Näin suomalaiset oppivat kierrättämään: jätepaperin keräyksestä sai kelloja ja karkkia. Haettu 6.8.2019 osoitteesta <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005909277.html>

Oulun Energia Oy (n.d.). Jäte. Haettu 5.8.2019 osoitteesta

<https://www.ouluenergia.fi/energia-ja-ymparisto/energiantuotanto/energialahteet/jate>

Pakkala, E. & Heikkilä, M. (2007). Sairaaloiden vaippavuoret kasvavat. Haettu 1.8.2019 osoitteesta

<https://www.medi uutiset.fi/uutiset/sairaaloiden-vaippavuoret-kasvavat/89507153-3cee-3db6-bdcf-7962ce7344a8>

Peltoniemi, M. (2017). Väestö ikääntyy, kotihoito on haasteiden edessä. Haettu 10.5.2019 osoitteesta

<https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3703599-vaesto-ikaantyy-kotihoito-on-haasteiden-edessa>

Pirkanmaan ELY-keskus (2014). Jätesuunnitelmat. Haettu 8.4.2019 osoitteesta <https://www.ymparisto.fi/fi->

[FI/Kulutus ja tuotanto/Jatteet ja jatehuolto/Jatesuunnittelu/Etela ja LansiSuomen jatesuunnittelu/Jatesuunnitelmat](https://www.ymparisto.fi/fi-El/Kulutus_ja_tuotanto/Jatteet_ja_jatehuolto/Jatesuunnittelu/Etela_ja_LansiSuomen_jatesuunnittelu/Jatesuunnitelmat)

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri (2016). Vastuullisuusohjelma. Haettu 31.7.2019 osoitteesta

<https://www.tays.fi/download/noname/%7BDF4D8C85-A6BB-41F8-BFA0-534A25D8FE09%7D/65567>

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri (2017). Saavutuksiamme kestävän kehityksen edistämiseksi. Haettu 31.7.2019 osoitteesta

[https://www.tays.fi/fi-El/Sairaanhoitopiiri/Vastuullisuusohjelma/Saavutuksiamme_kestavan_kehityksen_edist\(63352\)](https://www.tays.fi/fi-El/Sairaanhoitopiiri/Vastuullisuusohjelma/Saavutuksiamme_kestavan_kehityksen_edist(63352))

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri (2018). Pirkanmaan sairaanhoitopiirin konsernia koskevat hankintaohjeet. Haettu 31.7.2019 osoitteesta [https://www.tays.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Hallinto_ ja_ paatoksenteke/Saannot_ ja_ ohjeet/Hankintaohje_ 1_ Yleista\(71074\)](https://www.tays.fi/fi-FI/Sairaanhoitopiiri/Hallinto_ ja_ paatoksenteke/Saannot_ ja_ ohjeet/Hankintaohje_ 1_ Yleista(71074))

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri (2019). Tays keskussairaalan energiankäyttö hiilidioksidipäästötöntä ensimmäisenä isona sairaalana. Haettu 31.7.2019 osoitteesta [https://www.tays.fi/fi-FI/Tays_Keskussairaalan_ energiankaytto_ hiil\(81080\)](https://www.tays.fi/fi-FI/Tays_Keskussairaalan_ energiankaytto_ hiil(81080))

Pirkanmaan ympäristökeskus (2009). Etelä- ja Länsi-Suomen jätesuunnitelma vuoteen 2020. Haettu 8.4.2019 osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38011/SY_ 43_ 2009.pdf?sequence

Puhakka, A., Peltosalmi, J. & Perälähti, A. (2018). Järjestöjen sosiaali- ja terveyspalvelut. Haettu 22.7.2019 osoitteesta <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2018/12/soste-jarjestojen-sotepalvelut-2017-selvitys.pdf>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Haettu 26.7.2019 osoitteesta https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_ 3_ 4.html

Salmenperä, Dahlbo & Sahimaa (2018). Suomeenkin lajitteluun ohjaava jätemaksu. Haettu 7.8.2019 osoitteesta <https://www.uusiouutiset.fi/suomeenkin-lajitteluun-ohjaava-jatemaksu/>

Salminen-Åberg, N. (2019). Opinnäytetyö: Forssan alueen kotihoito. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 28.6.2019.

Sandell, M. (2018). Vanhusten hoitajat uupuvat Suomessa – Pohjoismainen vertailu antaa synkän tuloksen. Haettu 10.5.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10097541>

Silvander, L. (2014). Vuodessa kertyy yli tonnin vaippajätevuori – vaippapallot pitäisi tyhjentää kakasta. Haettu 1.8.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-7691798>

Sitoumus2050 (n.d.). Tampereen yliopistollinen sairaala on vastuullisuuden edelläkävijä terveydenhuollossa. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri. Haettu 31.7.2019 osoitteesta <https://sitoumus2050.fi/selaa-sitoumuksia#//details/5B14D9929D238B601175F855>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013). Terveyskeskusten hoitotarvikejakelu. Haettu 13.6.2019 osoitteesta https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/halsovardscentralernas-distribution-av-forbrukningsartiklar

Sosiaali- ja terveysministeriö (2014). Selvitys kuntien hoitotarvikejakelusta. Haettu 1.8.2019 osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70294/URN_I_SBN_978-952-00-3514-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö (2017). Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017–2019. Haettu 13.5.2019 osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80132/06_2017_Laatusuositusjulkaisu_fi_kansilla.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö (n.d.a). Sosiaalipalvelut. Haettu 4.2.2019 osoitteesta <https://stm.fi/sosiaalipalvelut>

Sosiaali- ja terveysministeriö (n.d.b). Palvelut ja etuudet iäkkäille. Haettu 4.2.2019 osoitteesta <https://stm.fi/ikaantyneiden-palvelut>

Sosiaali- ja terveysministeriö (n.d.c). Lainsäädäntö. Haettu 13.5.2019 osoitteesta <https://stm.fi/sotepalvelut/lainsaadanto>

Sosiaali- ja terveysministeriö (n.d.d). Iäkkäiden ihmisten palveluja ja etuuksia koskevaa lainsäädäntöä. Haettu 13.5.2019 osoitteesta <https://stm.fi/lainsaadanto/iakkaat-ihmiset>

Steger, I. (2019). The next big innovation in Japan`s aging economy is flushable adult diapers. Haettu 2.8.2019 osoitteesta <https://qz.com/1534975/the-next-big-innovation-in-aging-japan-flushable-adult-diapers/?fbclid=IwAR1DgX9hCB0R5tup2KIXJfD9P9ogpaK46lfDAwjS1P0HcDSSKNUAryAIGBg>

Stranius, L. (2018). Kestovaipat käyttöön synnytyssairaalossa ja päiväkodeissa. Haettu 2.8.2019 osoitteesta <https://www.lehtiluukku.fi/lehti/kesto/read/02-2018/193400.html>

Suomen seniorihoiva (n.d.). Vanhusten yleisimmät sairaudet. Vanhusten sairaudet yhä useamman ikäihmisen kiusana. Haettu 10.5.2019 osoitteesta <https://suomenseniorihoiva.fi/tietopankki/ikaantyneiden-sairaudet/vanhusten-yleisimmat-sairaudet/>

Suomen ympäristökeskus (2018a). Valtakunnallisen jätesuunnitelman seuranta. Haettu 5.4.2019 osoitteesta https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ja_tuotanto/Jatteet_ja_jatehuolto/Jatesuunnittelu/Valtakunnallisen_jatesuunnitelman_seuranta

Suomen ympäristökeskus (2018b). Materiaalitehokkuus säästää ilmastoa, luonnonvaroja ja kustannuksia. Haettu 26.7.2019 osoitteesta <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/hillinta/-/artikkeli/38393e35-469e-4b53-8a31-15fbeb897c/materiaalitehokkuus.html>

Suomen ympäristöopisto SYKLI (n.d.a). Elinkaariajattelu. Haettu 2.8.2019 osoitteesta <https://www.ymparistoosaava.fi/ruokapalveluala/index.php?k=22563>

Suomen ympäristöopisto SYKLI (n.d.b). Jätteet. Haettu 5.8.2019 osoitteesta <https://www.ymparistoosaava.fi/ruokapalveluala/index.php?k=22578>

Suomen ympäristöopisto SYKLI (n.d.c). Materiaalitehokkuus. Haettu 26.7.2019 osoitteesta <https://www.ymparistoosaava.fi/ruokapalveluala/index.php?k=22569>

Suomen ympäristöopisto SYKLI (n.d.d). Sosiaali- ja terveysalan ympäristövaikutukset. Haettu 26.7.2019 osoitteesta <https://www.ymparistoosaava.fi/sosiaali-ja-terveysala/index.php?k=22544>

Suomen ympäristöopisto SYKLI (n.d.e). Ympäristövastuulliset toimintatavat sosiaali- ja terveysalalla. Haettu 26.7.2019 osoitteesta <https://www.ymparistoosaava.fi/sosiaali-ja-terveysala/index.php?k=22652>

Suomen ympäristöopisto SYKLI (n.d.f). Ympäristön ja ihmisen hyvinvointi. Haettu 26.7.2019 osoitteesta <https://www.ymparistoosaava.fi/sosiaali-ja-terveysala/index.php?k=22545>

Susanna Lehti & kumppanit Oy (2017). Sote-palveluiden hankinnan uudet mahdollisuudet ja veloitteet. Johtaminen, palveluiden hankinta sekä kirjaaminen – VamO-hankkeen opintopiiri 22.11.2017 OTM Susanna Lehti. Haettu 29.4.2019 osoitteesta <https://thl.fi/documents/470564/1449827/Sote-palveluiden+hankinnan+uudet+mahdollisuudet+ja+veloitteet+Lehti+22.11.2017.pdf/a25c1c5d-5f6d-483b-97b5-95ff10d707e0>

Tamminen, J. (2019). Uusi Suomi. Milloin 0,7:n hoitajamitoitus tulee? Näin vastaa tuore ministeri Krista Kiuru. Haettu 10.6.2019 osoitteesta <https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/282408-milloin-07n-hoitajamitoitus-tulee-nain-vastaa-tuore-ministeri-krista-kiuru>

TENA (n.d.). Tietoa inkontinenssista. Haettu 23.7.2019 osoitteesta <https://www.tena.fi/ammattihoitajat/koulutus/tietoa-inkontinenssista/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2013). Kanta-Hämeen maakunnallinen terveydenhuoltoselvitys. Haettu 12.6.2019 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110628/URN_ISBN_978-952-245-978-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). Toimintakyvyn ulottuvuudet. Haettu 2.8.2019 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on/toimintakyvyn-ulottuvuudet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018a). Kotihoito ja muu kotiin tarjottava tuki. Haettu 8.5.2019 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/kotona-asumisen-ratkaisuja/kotihoito-ja-muu-kotiin-tarjottava-tuki#Palvelut%20tukemaan>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018b). Tilastoraportti 41/2018. Kotihoito ja sosiaalihuollon laitos- ja asumispalvelut 2017. Haettu 8.5.2019 osoitteesta http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137296/Tr41_18_korjattu_sv.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Terveyskylä (2019). Ikääntynyt, iäkäs vai vanha? Haettu 2.8.2019 osoitteesta <https://www.terveyskyla.fi/ikatalo/ik%C3%A4%C3%A4ntyneelle/ik%C3%A4-ja-arki/ik%C3%A4%C3%A4ntynyt-i%C3%A4k%C3%A4s-vai-vanha>

Tietoarkisto (2019). Tunnisteellisuus ja anonymisointi. Haettu 24.6.2019 osoitteesta <https://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi.html>

Tilastokeskus (2019a). Taloudellinen huoltosuhde. Haettu 10.5.2019 osoitteesta <https://findikaattori.fi/fi/32>

Tilastokeskus (2019b). Yhdyskuntajätteen määrä ei ole kasvanut paljoakaan ja hyödyntäminen on korvannut kaatopaikkasijoittamisen. Haettu 7.5.2019 osoitteesta https://www.stat.fi/til/jate/2017/13/jate_2017_13_2019-01-09_tie_001_fi.html

Touru, A. (2019a). Lisäkysymykset kyselytutkimukseen liittyen. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 25.6.2019.

Touru, A. (2019b). Lisäkysymykset kyselytutkimukseen liittyen. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 2.7.2019.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2013). TEM raportteja 34/2013. Yksityiset sosiaali- ja terveystalvet. Haettu 6.5.2019 osoitteesta <https://tem.fi/documents/1410877/2872337/Yksityiset+sosiaali-+ja+terveyspalvelut+30092013.pdf>

Työ- ja elinkeinoministeriö (2016). Uudistettu hankintalaki luo joustoa ja antaa mahdollisuuksia. Haettu 7.6.2019 osoitteesta https://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uudistettu-hankintalaki-luo-joustoa-ja-antaa-mahdollisuuksia

Työ- ja elinkeinoministeriö (n.d.a). Julkiset hankinnat ovat säädelyjä. Haettu 5.2.2019 osoitteesta <https://tem.fi/julkiset-hankinnat>

Työ- ja elinkeinoministeriö (n.d.b). Hankintalainsäädännön kokonaisuudistus. Haettu 29.4.2019 osoitteesta <https://tem.fi/hankintalain-kokonaisuudistus>

Uro, J. (2012). Kenen pylly on ekologisin? Haettu 1.8.2019 osoitteesta <https://www.uusisuomi.fi/tiede-ja-ymparisto/53334-kumpi-ekologisempi-ratkaisu-kesto-vai-kertavaipat>

Vaattovaara, P., Kivimäenpää, M., Pasanen, P. & Heinonen-Tanski, H. (2011). Vaipat työterveydellinen riski päiväkodeissa? Kesto- ja kertakäyttövaippojen eroja selvittävä tutkimus. Haettu 2.8.2019 osoitteesta https://www.tsr.fi/documents/20181/40645/109105-loppuraportti-TSRLoppuraportti2_vaipat2011.pdf/05a4207d-c8aa-4ff4-b1bf-dd1f989cdc97

Valkonen, J. (2016). *Ympäristösosiologia*. Jyväskylä: SoPhi. Haettu 20.6.2019 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50593/978-951-39-6197-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Valtioneuvosto (2019). Pääministeri rinteen hallitusohjelma. Haettu 10.6.2019 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/rinteen-hallitus/hallitusohjelma>

Valtioneuvoston asetus jätteistä 179/2012. Haettu 5.4.2019 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120179>

Valtioneuvoston kanslia (n.d.). Mitä on kestävä kehitys? Haettu 10.6.2019 osoitteesta <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>

Vanhustyön keskusliitto (2014). Laiminlyödyt hopeamarkkinat – Hyvää ikääntymistä tukevilla palveluilla alati kasvava tarve. Haettu 15.5.2019 osoitteesta <https://www.vtkl.fi/fin/toimimme/ajankohtaista/arkisto/2014/08/laiminlyodyt-hopeamarkkinat-hyvaa-ikaantymista-tukevilla-palveluilla-alati-kasvava-tarve>

Vilka, H. (2015). *Tutki ja Kehitä*. Juva: Bookwell Oy.

Virtanen, R. (2019a). Opinnäytetyö: Forssan alueen kotihoito. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 16.1.2019.

Virtanen, R. (2019b). Opinnäytetyö: Forssan alueen kotihoito. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 19.6.2019.

Virtanen, R. (2019c). Opinnäytetyö: Forssan alueen kotihoito. Sähköpostiviesti opinnäytetyön tekijälle 14.2.2019.

Vähäkangas, P., Niemelä, K., Mäkelä, M. & Noro, A. (2017). Ikäihmisen palvelutarve ja palveluihin ohjautuminen RAI-tunnuslukuja hyödyntäen. Haettu 10.5.2019 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135810/URN_ISBN_978-952-302-981-1.pdf?sequence=1

Webropol (n.d.). Webropol online-kyselytutkimustyökalu – kerää vastauksia, joilla on merkitystä. Kotimainen kysely- ja raportointityökalu Webropol on varma valinta. Haettu 21.6.2019 osoitteesta <https://webropol.fi/tuotteemme/>

Ympäristöministeriö (2012). Uuden jätelain vaikutukset kiinteistön jätteenkierrätyksen järjestämiseen. Haettu 27.3.2019 osoitteesta <https://slideplayer.fi/slide/1971056/>

Ympäristöministeriö (2013). Mitä on kestävä kehitys. Haettu 2.8.2019 osoitteesta <https://www.ym.fi/fi-fi/ymparisto/kestava-kehitys/mita-on-kestava-kehitys>

Ympäristöministeriö (2018a). Komissio antoi suomelle suosituksia jätteenkierrätyksen lisäämisestä. Haettu 28.3.2019 osoitteesta [https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Tiedotteet/Komissio-antoi-Suomelle-suosituksia-jatt\(48035\)](https://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Tiedotteet/Komissio-antoi-Suomelle-suosituksia-jatt(48035))

Ympäristöministeriö (2018b). Jätelainsäädäntö edistää luonnonvarojen järkevää käyttöä ja ehkäisee jätteistä aiheutuvia haittoja. Haettu 27.3.2019 osoitteesta <https://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Lainsaadanto-ja-ohjeet/Jatelainsaadanto>

Ympäristöministeriö (2018c). Jättesuunnittelu. Haettu 27.3.2019 osoitteesta https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ ja_ tuotanto/Jatteet_ ja_ jatehuolto/Jatesuunnittelu

Ympäristöministeriö (2018d). Jätteet. Haettu 27.3.2019 osoitteesta <https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Ymparisto/Jatteet>

Ympäristöministeriö (2018e). Jätteet ja jätehuolto. Haettu 27.3.2019 osoitteesta https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ ja_ tuotanto/Jatteet_ ja_ jatehuolto

Ympäristöministeriö (2018f). Kierrätyksen keinot, taloudelliset vaikutukset sekä toteutettavuus. Haettu 28.3.2019 osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160915/YMra_17_2018_Kierr%C3%A4tyksen_ keinot.pdf

Ympäristöministeriö (2018g). Jätelain muutos. Haettu 3.4.2019 osoitteesta https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Ymparisto/Lainsaadanto_ ja_ ohjeet/Ymparistonsuojelun_ valmisteilla_ o_leva_ lainsaadanto/Jatelain_ muutos

Ympäristöministeriö (2018h). Kierrätyksestä kiertotalouteen. Valtakunnallinen jättesuunnitelma vuoteen 2023. Haettu 5.4.2019 osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160441/SY_01_18_FI_Kierratyksesta_ kiertotalouteen.pdf

Ympäristöministeriö (2019a). Punnitukseen perustuva kotitalouksien jätemaksujärjestelmä. Toteuttajan tietopaketti. Haettu 27.3.2019 osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161293/YM_1_19_Punnitukseen_ perustuva_ LAJITEHO.pdf?sequence=6&isAllowed=y

Ympäristöministeriö (2019b). Viranomaisten tehtävät jätehuollossa. Haettu 25.3.2019 osoitteesta https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ ja_ tuotanto/Jatteet_ ja_ jatehuolto/Viranomaisten_ tehtavat_ j_ ateasioissa

Ympäristöministeriö (2019c). Valtakunnallinen jättesuunnitelma. Haettu 5.4.2019 osoitteesta https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Ymparisto/Jatteet/Valtakunnallinen_ jatesuunnitelma

Ympäristösanakirja EnDic (n.d.). Jätehuolto. Haettu 5.8.2019 osoitteesta <https://mot.kielikone.fi/mot/entic/netmot.exe?UI=fied&height=165>

KÄSITE-LISTA

Kyselyssä käytetyt termit ja niiden selitykset

Biojäte (kompostoitava jäte): eloperäiset jätteet, kuten: ruoantähteet, hedelmien ja vihannesten kuoret, pilaantuneet elintarvikkeet, paperinenäliinat ja kahvinporot. (ei saa sisältää ulosteita).

Ekopiste: alueellinen jätepointti, joita löytyy esimerkiksi joidenkin ruokakauppojen parkkipaikoilta. Forssan alueen ekopisteissä kerätään ainakin yhtä jätejakeetta, yleensä useampiakin. Ekopisteeseen tuodaan vain lajiteltuja jätteitä, eli ei sekajätettä/polttokelpoista jätettä.

Jätejake: (tai jätelaji) tarkoittaa jätteen materiaalia, jonka avulla se voidaan erotella erilleen omaksi jättejakeeksi. Eri jättejakeita ovat mm. lasi ja metalli.

Jätteiden lajittelu: erilaista materiaalia olevat jätteet (esim. paperi, metalli ja lasi) erotellaan toisistaan ja laitetaan kukin omaan jätteenastiansa eikä kaikkia sekaisin samaan jätteenastiaan. Näin toimimalla säästetään hupenevia luonnonvaroja kun jo käytössä olevia materiaaleja ja raaka-aineita hyödynnetään uudelleen monin eri tavoin.

Kierrätys: kun materiaali tai esine ei ole omistajalleen enää tarpeellinen, se voidaan ohjata uusiokäyttöön eli kierrättää joko suoraan toiselle henkilölle tai ohjata teollisuuteen uudelleen käytettäväksi ja hyödynnettäväksi (materiaalina, uutena tuotteena tai muuna raaka-aineena). Myös yllä mainittu, jätteiden lajittelu on kierrättämistä. Jätteen kierrätyksenä ei pidetä energiahyödyntämistä (=polttokelpoinen jäte), jätteen jalostamista polttoaineeksi eikä valmistamista maantäyttöön käytettäväksi aineeksi.

Kestotuote: kertakäyttötuotteen vastakohta, eli tuotetta voidaan käyttää useita kertoja ja pitkän aikaa verrattuna kertakäyttöiseen tuotteeseen (esimerkki: pahvinen kertakäyttölautanen vs. keramiikkalautanen).

Kestovaippa: vaihtoehto kertakäyttöiselle vaipalle, joka laitetaan roskeen yhteen käyttökerran jälkeen. Kestovaippoja käytetään pitkään ja useita kertoja ja ne vaativat säännöllisesti tapahtuvan esipuhdistuksen, pesun ja kuivaamisen. Kestovaipan materiaali on kangasta kun taas kertakäyttövaipan materiaali on muovia.

Kestävä kehitys: perustuu ekologisen, sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen kestävyuden mukaiseen toimintaan ja niiden edistämiseen. Kestävän kehityksen mukainen toiminta tyydyttää nykyisen yhteiskunnan tarpeet ja samalla ottaa huomioon tulevien sukupolvien tarpeet.

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Tiedote tutkimuksesta

Tutkimuksen taustat

Forssan kaupungin tavoitteet, valtakunnalliset tavoitteet ja EU -tason tavoitteet tähtäävät jätteen synnyn ehkäisyyn ja vähentämiseen sekä hyötyjätteiden kierrätyksen tehostamiseen. Euroopan Unionin jätedirektiivi on kiristänyt jäsenmailleen asettamiaan kierrätystavoitteita, jotka koskevat yhdyskuntajätettä. Ensimmäisenä tavoitteena on saavuttaa 50 %:n kierrätystavoite vuoteen 2020 mennessä. Vuoden 2020 jälkeen kierrätystavoite nousee 5 % viiden vuoden välein. Vuonna 2018 kierrätysaste oli Suomessa 42 %, joten kierrätystä täytyisi saada tehostettua rivakasti. Tästä huolimatta kierrätys ja jätteiden lajittelu on kaikille kotitalouksille täysin vapaaehtoista toimintaa.

Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tällä tutkimuksella halutaan lähteä selvittämään, minkälainen on jätehuollon tilanne Forssan alueen kotihoitotoiminnassa, kun kaikkien asiaan vaikuttavien sidosryhmien mahdollisuudet ja rajoitteet otetaan huomioon. Eri sidosryhmät ovat: kotihoidon asiakkaat, kotihoidon työntekijät, kotihoidon hankintayksikkö ja ateriapalveluiden hankintayksikkö. Jätehuollon tilanne tarkoittaa esimerkiksi jätteen syntyä ja siihen vaikuttavia tekijöitä, jätteen laatua, materiaalivalintoja, jätteen lajittelun tilannetta ja jätehuolto-osaamisen tilannetta. Tarkoituksena on toiminnan kehittäminen niin, että kaikki kotihoidon sidosryhmät huomioidaan ja heitä kuullaan, jolloin saadaan aikaan toimivin ja kattavin lopputulos kaikkien kannalta. Tutkimuksen tavoitteena on myös edistää sosiaalisen-, ekologisen- ja taloudellisen kestävä kehityksen konkreettista toteutumista kotihoitotoiminnassa.

Tutkimuksen toteutus ja ajankohta

Kotihoidon asiakkaiden kyselylomake on paperinen vastaamisen helpottamiseksi. Muiden sidosryhmien kysely on sähköinen verkkokyselylomake, jonka osoite toimitetaan sidosryhmille erikseen, sillä lomakkeet ovat erilaiset sidosryhmästä riippuen. Tutkimus toteutetaan huhti-toukokuun 2019 aikana ja viimeinen mahdollinen vastauspäivämäärä on 13.5.2019. Kyselyyn vastaaminen kestää 10–30min.

Vapaaehtoisuus ja tutkimusaineiston luottamuksellisuus

Tähän kyselytutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistumisen voi peruuttaa syytä ilmoittamatta myös suostumuksen antamisen jälkeen. Tässä tilanteessa peruuttaja ottaa suoraan yhteyttä opinnäytetyön tekijään, jonka yhteystiedot löytyvät tämän lomakkeen lopusta. Mikäli päätätte, että ette halua osallistua tutkimukseen, se ei vaikuta millään kielteisellä tavalla saamaanne kohteluun nyt tai tulevaisuudessa.

Kyselylomakkeiden vastauksia ja suostumuslomakkeita käsittelee vain opinnäytetyön tekijä. Tutkimuksessa kerättävät tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti, eikä niitä käytetä mihinkään muuhun tarkoitukseen kuin opinnäytetyöhön. Tutkimuksen päätteeksi kaikki lomakkeet tuhoetaan ja hävitetään, sillä kyseessä on kertaluontoinen tutkimus. Tutkimuksen tulokset kootaan osaksi opinnäytetyöraportin sisältöä niin, ettei yksittäisiä henkilöitä ole mahdollista tunnistaa. Tutkimuksen analyysimenetelmänä käytetään teemoittelua, jossa on tapana käyttää sitaatteja tutkimusaineistosta, mutta nekin valitaan harkiten niin, ettei yksittäisiä henkilöitä ole mahdollista tunnistaa. Sitaatit nimetään numeroiden, eli tällöin vastaajan nimi ei paljastu, esimerkiksi näin: Kotihoidon asiakas 1: "Tiedän, vaarallisia jätteitä ovat lääkkeet ja paristot." Tunnistettavuuden suhteen ainoastaan kotihoidon julkisten hankintojen yksikkö ja ateriapalveluiden julkisten hankintojen yksikkö ovat opinnäytetyöraportissa tunnistettavissa.

Tutkimuksessa hyödynnettävä, kotihoidon työntekijöitä ja julkisia hankintoja koskeva sähköinen kyselyalusta Webropol noudattaa kaikessa toiminnassaan ISO27001- sekä kotimaista Katakri III -tietoturvastandardeja. Webropolin kaikki palvelimet sijaitsevat Suomessa.

Valmis opinnäytetyöraportti julkaistaan verkkokirjasto Theseuksessa, josta se on helpointa löytää tekijän nimellä (Sanna Ilo). Työ ilmestyy saataville viimeistään elokuussa 2019. Verko-osoite on: <https://www.theseus.fi/>

Tutkimuslupa

Tutkimussuunnitelma, tiedote tutkimuksesta, kyselylomakkeet ja suostumuslomakkeet on käsitelty Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymässä ja tutkimus on saanut toimikunnalta myönteisen päätöksen 25.3.2019.

Tarvittaessa saatte lisätietoja tutkimuksen/opinnäytetyön tekijältä:

Sanna Ilo, kestävä kehityksen opiskelija.
Hämeen ammattikorkeakoulu, Forssan kampus.
puhelinnumero
sähköpostiosoite

Yhteyshenkilö Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymästä:

henkilön nimi, titteli.
puhelinnumero
sähköpostiosoite

SUOSTUMUSLOMAKE

Kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta

SUOSTUMUS

Osallistun vapaaehtoisesti Hämeen ammattikorkeakoulun, kestävän kehityksen opiskelijan suorittamaan tutkimukseen, joka tutkii kotihoitotoiminnan jätehuollon tilannetta sen kaikkien sidosryhmien tasoilla. Tämä tarkoittaa esimerkiksi jätteen syntyä ja siihen vaikuttavia tekijöitä, jätteen laatua, materiaalivalintoja, jätteen lajittelun tilannetta ja jätehuolto-osaamisen tilannetta. Minulle on kerrottu, että tutkimus on ehdottoman luottamuksellinen, tutkimusraportista ei ole mahdollista tunnistaa yksittäisiä henkilöitä, eikä tutkimusaineistoa käytetä mihinkään muuhun tarkoitukseen kuin opiskelijan opinnäytetyön tekemiseen. Minulle on myös kerrottu, että tutkimusaineisto ja suostumuslomakkeet hävitetään asianmukaisesti heti tutkimuksen päätyttyä. Tiedän, että voin myös halutessani perua osallistumiseni tutkimukseen ottamalla yhteyttä opinnäytetyön tekijään. Minulle on kerrottu, että valmis opinnäytetyö on saatavilla verkkokirjasto Theseuksesta opinnäytetyön tekijän nimellä (Sanna Ilo): <https://www.theseus.fi/>

Koen, että olen saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta. Ilmaisen haluni osallistua tähän tutkimukseen täyttämällä tämän suostumus-lomakkeen ja tämän suostumus-lomakkeen yhteydessä saamani kyselylomakkeen.

Kotihoidon asiakkaat: Lomakkeiden täyttämisen jälkeen kotihoidon työntekijä kuljettaa vastauksenne ja suostumuslomakkeenne FSHKY:n toimitiloihin Forssassa, josta opinnäytetyön tekijä noutaa ne.

Olen:

- kotihoidon asiakas
- kotihoidon työntekijä
- kotihoidon- tai ateriapalveluiden hankintayksiköstä

Päivämäärä

Nimi

Allekirjoitus

Suostumuslomakkeen numero: _____

KOTIHOIDON ASIAKKAIDEN KYSELYLOMAKE

Forssan alueen kotihoidon asiakkaat**TAUSTATIEDOT**

1. Täyttämäne suostumuslomakkeen numero: (merkintä on tärkeä, jotta voitte halutessanne jälkikäteen perua osallistumisenne tutkimukseen)

2. Kyselyyn vastaa

- kotihoidon asiakas itsenäisesti
 puoliso, omainen tai ystävä avusti täyttämässä

3. Kotihoidon asiakkaan ikä

- 50-60 vuotta
 61-70 vuotta
 71-80 vuotta
 81-90 vuotta
 yli 90 vuotta

4. Kotihoidon asiakkaan sukupuoli

- mies
 nainen
 en halua määritellä

5. Kotihoidon asiakkaan talouden koko

- 1 henkilö
 2 henkilöä
 enemmän kuin 2 henkilöä

6. Kotihoidon asiakkaan asuinalue / kaupunginosa

- Haudankorva
- Järvenpää
- Kaikula
- Forssan keskusta
- Kivimäki
- Korkeavaha
- Kuhala
- Kuusto
- Lamminranta
- Linikkala
- Ojalanmäki
- Paavola
- Pikku-Muolaa
- Pispänmäki
- Talsoila
- Vieremä
- Parkkialon suuralue
- Koijärven suuralue
- Joku muu Forssan asuinalue, mikä?

7. Kotihoidon asiakkaan asumismuoto

- kerrostalo
- luhtitalo
- rivitalo
- omakotitalo

8. Kuinka usein ateriapalvelu toimittaa teille ruoan?

- kolme kertaa viikossa
- kaksi kertaa viikossa
- kerran viikossa
- en ole ateriapalvelun asiakas

JÄTTEIDEN LAJITTELU

9. Pidätkö jätteiden lajittelua ja kierrätystä tärkeinä asioina?

- kyllä
- en
- en osaa sanoa

10. Kuinka aktiivisesti lajittelette jätteitänne?

- aina
- useimmiten
- joskus
- en koskaan

11. Mitä jätteasioita taloyhtiönne tai omakotitalonne pihasta löytyy?

- sanomalehdet ja paperi
- pahvi ja kartonki
- biojäte
- muovi
- lasi
- metalli
- sekajäte eli polttokelpoinen jäte

12. Onko jätteastoiden kyljissä tai jätteen keräilyasteen seinällä lajitteluohjeita?

- kyllä
- ei
- ohjeet ovat puutteelliset
- en osaa sanoa

13. Mitä eri jätteitä kotonanne syntyy?

- sanomalehdet ja paperi
- pahvi ja kartonki
- biojäte
- muovi
- lasi
- metalli
- paristot
- vanhentuneet lääkkeet
- SER = sähkö- ja elektroniikkalaitteet

14. Mitä seuraavista jätteistä lajittelette erilleen?

- sanomalehdet ja paperi
- pahvi ja kartonki
- biojäte
- muovi
- lasi
- metalli
- paristot
- vanhentuneet lääkkeet
- SER = sähkö- ja elektroniikkalaitteet
- en lajittele ollenkaan

15. Mitä jätteitä haluaisitte lajitella erilleen, jos kyseiset jätteet kuljetettaisiin kotipihastanne pois jonkun toimesta?

- sanomalehdet ja paperi
- pahvi ja kartonki
- biojäte
- muovi
- lasi
- metalli
- paristot
- vanhentuneet lääkkeet
- SER = sähkö- ja elektroniikkalaitteet

**16. Tiedättekö mitä ovat vaaralliset jätteet (ennen kutsuttiin ongelmajätteiksi)?
Jos tiedätte, antakaa jokin esimerkki:**

17. Mitkä asiat koette haasteena tai hidasteena jätteiden lajittelun toteuttamisen suhteen?

- toimintakykyni estää jätteiden lajittelun toteuttamisen
- en ole tullut ajatelleeksi, että voisin lajitella jätteeni
- koen, että minulla syntyy jätettä hyvin vähän
- koen, että en osaa lajitella jätteitä ja tarvitsisin siihen apua ja neuvontaa
- koen, että jätteiden lajittelu vie liikaa aikaa
- keittiössäni tai asunnossani ylipäänsä ei ole riittävästi tilaa erilaisille jäteastioille
- taloyhtiössäni tai omassa pihassani on puutteellisesti astioita eri jätelajeille
- jätteiden keräyspisteet (ekopisteet) ovat liian kaukana, jotta voisin lajitellut jätteeni sinne itsenäisesti kuljettaa
- en tiedä missä ekopisteet sijaitsevat
- haluaisin ohjaavan kannusteen (esim. rahallisen korvauksen/hyödyn) jätteiden lajittelustani jossain muodossa
- joku muu syy, mikä?
- ei haasteita / hidasteita jätteiden lajittelun toteuttamisessa

18. Lajiteltujen jätteiden kuljettaminen

- puoliso, sukulainen, ystävä tai muu henkilö kuljettaa lajitellut jätteet puolestani ekopisteelle
- tällä hetkellä ei ole ketään, joka voisi auttaa ja kuljettaa jätteet puolestani ekopisteisiin
- kykenen itsenäisesti kuljettamaan lajitellut jätteeni lähimmälle ekopisteelle
- taloyhtiössäni tai omassa pihassani on erilliset jäteastiat kaikille erilaisille jätteille (polttokelpoinen jäte, biojäte, kartonki, paperi, lasi, metalli ja muovi)

AIKUISTEN KESTOVAIPAT / INKONTINENSISISUOJAT

19. Minkälaisia ajatuksia aikuisten kesto vaipat teissä herättävät?

20. Olisitko kiinnostuneita kokeilemaan kesto vaippoja, mikäli sellainen olisi mahdollista?

- kyllä
- ehkä
- en
- en osaa sanoa
- en tarvitse vaippoja / inkontinenssisuojia

21. Kuinka arvioitte, olisiko teillä mahdollisuutta saada kestovaippojen huoltoon (puhdistaminen, pesu ja kuivaus) säännöllisesti tapahtuvaa apua puolisoilta, sukulaiselta, ystävältä tai muulta kotihoidon hoitohenkilökunnan ulkopuoliselta taholta?

- kyllä
- ehkä
- ei
- en osaa sanoa
- en halua, että puoliso, omainen tai ystävä hoitaisi tätä asiaa
- en tarvitse vaippoja / inkontinenssisuojia

MIELIPITEET JA KEHITYSEHDOTUKSET

KOTIHOIDON TUOTTEET JA MATERIAALIVALINNAT:

22. Kuinka tyytyväisiä olette olleet kotihoidon tuotteisiin? (esimerkiksi vaippojen ja muiden tarvikkeiden laatu, materiaalit)

- erittäin tyytyväinen
- melko tyytyväinen
- melko tyytymätön
- erittäin tyytymätön
- en osaa sanoa

23. Kuinka lähtisitte kehittämään kotihoidon tuotteita ja materiaalivalintoja niin, että toiminta olisi entistä enemmän kestävän kehityksen periaatteiden mukaista?

ATERIAPALVELUT, NIIDEN TUOTTEET JA MATERIAALIVALINNAT:

24. Kuinka tyytyväisiä olette olleet kotihoidon ateriapalveluihin? (esimerkiksi ruoan maittavuus, monipuolisuus, annosten koko, ateriapakkaukset)

- erittäin tyytyväinen
- melko tyytyväinen
- melko tyytymätön
- erittäin tyytymätön
- en osaa sanoa
- en ole ateriapalvelun asiakas

25. Kuinka lähtisitte kehittämään ateriapalveluiden tuotteita ja materiaalivalintoja niin, että toiminta olisi entistä enemmän kestävän kehityksen periaatteiden mukaista?

KOTIHOIDON TYÖNTEKIJÖIDEN KYSELYLOMAKE

Forssan alueen kotihoidon työntekijät**TAUSTATIEDOT**

1. Täyttämälle suostumuslomakkeen numero: (merkintä on tärkeä, jotta voitte jälkikäteen halutessanne perua osallistumisen tutkimukseen)

HUOMATKAA, että monissa kysymyksissä voitte valita tarvittaessa useita vastaus-vaihtoehtoja!

2. Ikä

- 18-28 vuotta
 29-39 vuotta
 40-50 vuotta
 51-61 vuotta
 yli 61 vuotta

3. Sukupuoli

- mies
 nainen
 en halua määritellä

JÄTTEIDEN LAJITTELU OMASSA KODISSANNE

4. Pidätkö jätteiden lajittelua ja kierrätystä tärkeinä asioina?

- kyllä
 en
 en osaa sanoa

5. Lajitteletteko jätteitä omassa kodissanne?

- kyllä
 en
 välillä lajittelen, välillä en

6. Mitä seuraavista jätteistä lajittelette erilleen omassa kodissanne?

- sanomalehdet ja paperi
- pahvi ja kartonki
- biojäte
- muovi
- lasi
- metalli
- paristot
- vanhentuneet lääkkeet
- SER = sähkö- ja elektroniikkalaitteet
- en lajittele ollenkaan

7. Mitä jäteastioita taloyhtiönne tai omakotitalonne pihasta löytyy?

- sanomalehdet ja paperi
- pahvi ja kartonki
- biojäte
- muovi
- lasi
- metalli
- sekajäte eli polttokelpoinen jäte

JÄTTEIDEN LAJITTELU ASIAKASKOYTEISSA**8. Miten koet, kuinka jätteiden lajittelu sinulla sujuu asiakaskohteissa, mikäli asiakas haluaa jätteitään lajitella?**

- sujuu erittäin hyvin
- sujuu aika hyvin
- sujuu jossain määrin
- sujuu välttävästi
- sujuu aika heikosti
- sujuu erittäin heikosti

9. Mitkä asiat koette haasteena tai hidasteena jätteiden lajittelun toteuttamisen suhteen asiakaskohteissa?

- kotihoidon asiakkaista hyvin harva lajittelee jätteensä
- kotihoidon asiakkailla oma toimintakyky estää usein jätteiden lajittelun toteuttamisen
- koen itse, että jätteiden lajittelu vie liikaa aikaa
- asiakkaiden keittiöissä tai asunnoissa ylipäänsä ei usein ole riittävästi tilaa erilaisille jäteastioille
- koen, että en osaa lajitella jätteitä ja tarvitsisin siihen apua ja neuvontaa
- asiakaskohteissa jäteastiat ovat usein puutteellisesti merkittyjä (sisätiloissa)
- asiakaskohteissa jäteastiat ovat usein puutteellisesti merkittyjä (ulkona)
- asiakkaiden taloyhtiöissä tai heidän omissa pihossaan on puutteellisesti astioita eri jätelajeille
- jätteiden keräyspisteet (ekopisteet) ovat liian kaukana, joten useat asiakkaat eivät kykene lajiteltuja jätteitään sinne itsenäisesti kuljettamaan
- joku muu syy, mikä?

JÄTENEUVONTA

10. Minkälaista apua, neuvontaa ja tietoa koette tarvitsevanne jätteiden lajittelun toteuttamiseksi ja sen onnistumiseksi asiakaskohteissa?

11. Mistä jätteiden lajitteluun, kierrätykseen tai jätehuoltoon liittyvistä aiheista tai asioista erityisesti kaipaisitte lisätietoa?

12. Mitä muita toiveita teillä on jäteneuvontatilaisuuden suhteen, jonka opinnäytetyön tekijä tulee pitämään FSHKY:n toimitiloihin toukokuussa 2019?

HOITOTARVIKKEET, MATERIAALIT JA KERTAKÄYTTÖTUOTTEET

13. Mitkä kotihoidossa käytettävistä tuotteista / tarvikkeista ovat mielestänne sellaisia, että ne olisi mahdollista korvata kestävyys- ja ekologisesti kestäväillä, ekologisemmilla materiaaleilla tai paremmin kierrätettävillä materiaaleilla? (huomioiden hygienia, potilasturvallisuus ja hoitotyön sujuva arki)

VAIPAT / INKONTINENS SISUOJAT

14. Kuinka kotihoidon asiakkaiden ulkona olevat, polttokelpoisen jätteen astiakoot ovat mielestänne mitoitettu?

- astiakoot ovat pääasiassa riittävän suuret
- astiakoot ovat toisinaan liian pienet
- astiakoot ovat usein liian pienet
- astiakoot ovat todella usein liian pienet

15. Aiheuttaako ulkona olevien, polttokelpoisen jätteen astioiden liian pieni koko käytettyjen vaippojen kerääntymistä sisätiloihin?

- ei aiheuta
- kyllä, toisinaan
- kyllä, usein
- kyllä, todella usein

16. Minkälaisia ajatuksia aikuisten kestovaipat teissä herättävät?

17. Kuinka käyttökelpoisena vaihtoehtona pidätte kestovaippojen käyttöä kotihoitotoiminnassa?

- ei missään nimessä käyttökelpoinen vaihtoehto
- mahdollisesti käyttökelpoinen vaihtoehto joidenkin asiakkaiden kohdalla
- käyttökelpoisuuden arviointi vaatisi kokeilujaksoa
- mahdollisesti käyttökelpoinen ajatus, mikäli kotihoidon asiakas olisi asiasta kiinnostunut ja asiakkaan puoliso, sukulainen tai ystävä voisi säännöllisesti auttaa kestovaippojen puhdistuksessa, pesussa ja kuivaamisessa.
- en osaa sanoa mielipidettäni

KOTIHOITOTOIMINNAN JA ATERIAPALVELUIDEN KEHITTÄMINEN

18. Kuinka lähtisitte kehittämään kotihoidon palveluja, tuotteita ja materiaalivalintoja niin, että toiminta olisi entistä enemmän kestävän kehityksen periaatteiden mukaista?

19. Kuinka lähtisitte kehittämään ateriapalveluiden tuotteita ja materiaalivalintoja niin, että toiminta olisi entistä enemmän kestävän kehityksen periaatteiden mukaista?

LOIMIJOEN KUNTAPALVELUT OY:N KYSELYLOMAKE

Julkiset hankinnat: ateriapalvelut, Loimijoen Kuntapalvelut Oy.**STRATEGIATASO**

1. Oletteko kuulleet Järkivihreä Forssa -kaupunkistrategiasta tai Fisu -verkostosta, johon Forssa kuuluu?

- kyllä
 ei

2. Oletteko tietoisia, mitkä ovat yllä mainittujen strategioiden kolme päätavoitetta?

- kyllä
 ei

3. Oletteko huomioineet yllä mainittujen strategioiden päätavoitteet omassa hankintatoiminnassanne?

- kyllä
 ei
 en osaa sanoa

4. Onko teillä nimettyä kestävän kehityksen työryhmää tai ympäristöasioiden vastuhenkilöä, joiden tavoitteena on aktiivisesti kehittää tämän sektorin käytännön toimintaa julkisissa hankinnoissanne?

- kyllä
 ei
 en osaa sanoa

5. Onko hankintastrategiaan ja hankintaohjeisiin linjattu kestävään kehitykseen ja ympäristöystävällisyyteen liittyviä tavoitteita, toimintaohjeita ja periaatteita?

- kyllä
 ei
 en osaa sanoa

6. Kuinka usein toteutate julkisiin hankintoihin liittyviä markkinakartoituksia (markkinoilta tai muilta hankintayksiköiltä = benchmarking)?

- aktiivisesti ja säännöllisesti
 silloin tällöin
 harvoin
 ei koskaan
 en osaa sanoa

7. Kerätäänkö kotihoidon henkilökunnalta tai -asiakkailta palautetta sen suhteen, kuinka ateriapalveluita voitaisiin kehittää entistä enemmän kestävän kehityksen periaatteiden mukaiseksi?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

ATERIAPALVELUIDEN HANKINTOJEN TALOUS

8. Kuinka paljon ateriapalvelun kotiaterioiden pakkausmateriaaleihin käytetään rahaa vuodessa?

ATERIAPALVELUIDEN HANKINNAT

9. Miten ympäristöasiat ja kestävä kehitys huomioidaan ateriapalveluiden hankinnoissa?

10. Minkälaisia kestäväan kehitykseen ja ympäristöystävällisyyteen liittyviä kriteereitä, arviointiperusteita ja pisteytyksiä käytätte julkisissa hankinnoissanne?

11. Millä tavoin otatte huomioon hankinnan elinkaarikustannukset (sis. hankintakustannukset, käyttökustannukset, huoltokustannukset, kierrätys- ja jätevaiheen kustannukset sekä ulkoiset ympäristövaikutukset, esim. hiilidioksidipäästöt)?

12. Mitä seuraavista käytätte julkisten hankintojenne valintaperusteena useimmiten:

- halvin hinta
- edullisimmat kustannukset
- hinta-laatusuhde

ATERIAPALVELUIDEN MATERIAALI- JA PAKKAUSVALINNAT

13. Käyttekö hankintojenne kriteereinä ja pisteytyksissä ympäristömerkki- tai sertifikaatti vaatimuksia (esim. FSC, Joutsenmerkki, EU-ecolabel), joilla voidaan varmentaa tuotteen/materiaalin/pakkauksen ympäristöystävällisten ominaisuuksien täytyminen?

- kyllä, mitä käytätte?
- ei
- en osaa sanoa

14. Oletteko käyttäneet pakkausmateriaalivalintaa tai pakkauksen kierrätettävyyttä kriteerinä kilpailutuksissa ja hankinnan pisteytyksissä?

- kyllä, pakkausmateriaalivalintaa
- kyllä, pakkauksen kierrätettävyyttä
- ei, kumpaakaan
- en osaa sanoa

15. Esimerkki kestävästä tarvike / materiaali / pakkaus -hankinnasta kestävä kehityksen kannalta?

KOTIHOIDON KOTIATERIAT

16. Kuinka monta pakattua kotiateria -annosta ateriapalvelu kuljettaa Forssan alueen kotihoidon asiakkaille (esim. viikossa, kuukaudessa tai vuodessa)?

17. Mitä pakkausmateriaaleja ja tarvikkeita yksi kotiaterian ruoka-annos sisältää?

18. Mitä kertakäyttötuotteita tai pakkauksia ateriapalvelun kautta päätyy kotihoidon asiakkaalle?

19. Mitä kaikkia eri materiaaleja ateriapalvelusta kotihoidon asiakkaille päätyvät tuotteet, pakkaukset ja tarvikkeet ovat? (esim. paperi, pehmopaperi, muovi, kartonki)

20. Käytetäänkö ateriapalveluiden kotiateria -pakkauksissa mustaa muovia?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

21. Missä ateriapalveluiden pakkauksissa ja tarvikkeissa näette olevan mahdollisuuksia lisätä ja edistää kestotuote-vaihtoehdon käyttöönottoa tai materiaalin vaihtoa?

FSHKY:N MATERIAALIHALLINNON KYSELYLOMAKE

Julkiset hankinnat: kotihoito, materiaalihallinto.**STRATEGIATASO**

1. Oletteko kuulleet Järkivihreä Forssa -kaupunkistrategiasta tai Fisu -verkostosta, johon Forssa kuuluu?

kyllä

ei

2. Oletteko tietoisia mitkä ovat yllä mainittujen strategioiden kolme päätavoitetta?

kyllä

ei

3. Oletteko huomioineet yllä mainittujen strategioiden päätavoitteet omassa hankintatoiminnassanne?

kyllä

ei

en osaa sanoa

4. Onko teillä nimettyä kestävän kehityksen työryhmää tai ympäristöasioiden vastuhenkilöä, joiden tavoitteena on aktiivisesti kehittää tämän sektorin käytännön toimintaa julkisissa hankinnoissa?

kyllä

ei

en osaa sanoa

5. Onko hankintastrategiaan ja hankintaohjeisiin linjattu kestävään kehitykseen ja ympäristöystävällisyyteen liittyviä tavoitteita, toimintaohjeita ja periaatteita?

kyllä

ei

en osaa sanoa

6. Kuinka usein toteutate julkisiin hankintoihin liittyviä markkinakartoituksia (markkinoilta tai muilta hankintayksiköiltä = benchmarking)?

aktiivisesti ja säännöllisesti

silloin tällöin

harvoin

ei koskaan

en osaa sanoa

7. Kerätäänkö kotihoidon henkilökunnalta tai -asiakkailta palautetta sen suhteen, kuinka kotihoitotoimintaa voitaisiin kehittää entistä enemmän kestävän kehityksen periaatteiden mukaiseksi?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

KOTIHOIDON HANKINTOJEN TALOUS

8. Kuinka paljon Forssan alueen kotihoidon julkisiin hankintoihin (tuotteet, tarvikkeet) käytetään rahaa vuodessa?

9. Mitä kotihoidossa käytettävistä tuotteista ja tarvikkeista hankitaan vuodessa määrällisesti eniten?

KOTIHOIDON HANKINNAT

10. Miten ympäristöasiat ja kestävä kehitys huomioidaan kotihoidon hankinnoissa?

11. Minkälaisia kestäväan kehitykseen ja ympäristöystävällisyyteen liittyviä kriteereitä, arviointiperusteita ja pisteytyksiä käytätte julkisissa hankinnoissanne?

12. Millä tavoin otatte huomioon hankinnan elinkaarikustannukset (sis. hankintakustannukset, käyttökustannukset, huoltokustannukset, kierrätys- ja jätevaiheen kustannukset sekä ulkoiset ympäristövaikutukset, esim. hiilidioksidipäästöt)?

13. Oletteko hyödyntäneet kotihoidon tuotteiden/tarvikkeiden vuokrausta (=leasing) asiakkaille? Jos kyllä, niin missä tuotteissa/tarvikkeissa?

14. Mitä seuraavista käytätte julkisten hankintojenne valintaperusteena useimmiten:

- halvin hinta
- edullisimmat kustannukset
- hinta-laatusuhde

KOTIHOIDON MATERIAALIVALINNAT

15. Mitä hoitotarvikkeita kotihoidon arjessa pääasiallisesti käytetään (esim. vaipat, vuodesuojat, suojakäsineet, erilaiset suojavarusteet jne.)?

16. Mitkä kotihoidossa käytettävistä hoitotarvikkeista kuuluvat nk. maksuttoman hoitotarvikejakelun piiriin?

17. Mitä kaikkia eri materiaaleja kotihoidossa käytettävät tuotteet ja tarvikkeet sisältävät (esim. muovi, pvc)?

18. Mitkä kotihoidossa käytettävistä tuotteista ja tarvikkeista ovat sellaisia, että niistä löytyy kertakäyttötuotteen lisäksi kesto-vaihtoehto tai eri materiaalivaihtoehto?

19. Oletteko kartoittaneet ja edistäneet tuotteiden ja tarvikkeiden materiaalivalintoja niiden tuotteiden ja tarvikkeiden osalta, joissa se on käytännön tasolla mahdollista (=sujuva hoitotyön arki, potilasturvallisuus ja hygienia-vaatimukset)?

- kyllä, säännöllisesti ja aktiivisesti
- kyllä, silloin tällöin
- kyllä, mutta harvoin
- ei
- en osaa sanoa

20. Käytättekö hankintojenne kriteereinä ja pisteytyksissä ympäristömerkki- tai sertifikaatti vaatimuksia (esim. FSC, Joutsenmerkki, EU-ecolabel), joilla voidaan varmentaa tuotteen/materiaalin ympäristöystävällisten ominaisuuksien täytyminen?

- kyllä, mitä käytätte?
- ei
- en osaa sanoa

21. Esimerkki kestävästä tuote / tarvike / materiaali -hankinnasta kestävä kehityksen kannalta?

VAIPAT / INKONTINENSSISUOJAT

22. Kuinka paljon vaippoja tilataan Forssan alueen kotihoidon asiakkaiden tarpeisiin, esimerkiksi viikossa, kuukaudessa tai vuodessa? (asiakkaita on Forssan alueella n. 295 henkilöä)

23. Mikä on kertakäyttöisen vaipan kappalehintaa (tai tietyn kokoisen vaippa-pakkauksen hinta)?

24. Minkälaisia ajatuksia aikuisten kestovaipat / inkontinenssisuojat teissä herättävät?

25. Kuinka käyttökelpoisena vaihtoehtona pidätte kestovaippojen käyttöä kotihoidotoiminnassa?

- ei missään nimessä käyttökelpoinen vaihtoehto
- mahdollisesti käyttökelpoinen vaihtoehto joidenkin asiakkaiden kohdalla
- käyttökelpoisuuden arviointi vaatisi kokeilujaksoa
- mahdollisesti käyttökelpoinen ajatus, mikäli kotihoidon asiakas olisi asiasta kiinnostunut ja asiakkaan puoliso, sukulainen tai ystävä voisi auttaa kestovaipan puhdistuksessa, pesussa ja kuivaamisessa.
- en osaa sanoa mielipidettäni